

НА ШЛЯХУ ПОШУКАЎ

Аляксандр ЭБАНАІДЗЕ:
“Літаратурную працу трэба аплачваць. Я цалкам нязгодны з новай тэндэнцыяй выдаваць газеты, часопісы без ганарараў. Гэта паступовая дэградацыя літаратурнай справы, сур’ёзнай, вялікай літаратурнай прафесіі”.

4

МАСКОЎСКАЯ САГА

**Нататкі
Вадзіма ДОЎНАРА**
пра спробу працаўладкавання ў замежжы.

5

ЛОВЫ ВЕТРУ

Ганна КІСЛІЦЫНА —
пра кнігу
Адама ГЛОБУСА
“Браслаўская стыгмата”.

6—7

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Казіміра КАМЕЙШЫ

8

З ЦЫКЛА “GENIUS SAECULI”

**Тэрцыны траўня
Алы СЯМЁНАВАЙ**

9, 14—15

АРХІЎ, ЯКІ ВАРТА НАВЕДВАЦЬ ЛІТАРАТУРАЗНАЎЦАМ

З раней невядомым купалаўскім
аўтографам знаёміць
Язэп ЯНУШКЕВІЧ

16

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы!
Напамінаем, падпіска на “ЛІМ” на першае паўгоддзе працягваецца. Яе можна аформіць у любым паштовым аддзяленні. Кошт індывідуальнай падпіскі на адзін месяц — 1100 рублёў, на два — 2200 рублёў.

Індывідуальны індэкс — 63856.

Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц — 2500 рублёў, на два — 5000 рублёў.

Ведамасны індэкс — 63857.

Алесь ДРАНЕЦ: “Бачу перспектыву для творчасці”

— Спадар Алесь, пра тое, што ў Мінску мусіць быць помнік Першадрукару, гаворка ідзе даўно. Мабыць, з таго часу, як Беларусь у 1967 годзе даволі шырока (у межах, дазволенах тагачаснай ідэалогіяй) адзначыла 450 год свайго кнігадрукавання. Але матэрыялізавацца тая ідэя пачала толькі ў другой палове 80-х гадоў (цяпер ужо трэба казаць мінулага стагоддзя). Цэлае пакаленне беларусаў вырасла ў чаканні з’яўлення помніка Скарыне ў сталіцы краіны. Памятаю, было некалькі конкурсных тураў. Помнік “прывязвалі” то да будынка Акадэміі навук, то да Верхняга горада, то да новага будынка Нацыянальнай бібліятэкі. Вы як непасрэдным удзельнікам падзей і, галоўнае, пераможца ў конкурсе, адзін з аўтараў помніка, маглі б раскажаць нашым чытачам пра асноўныя этапы гэтай эпапеі.

— Мяркую, што ідэя помніка ўзнікла значна раней. У той час, як Мінск стаў сталіцаю Беларусі. Іншая рэч, што ў пэўныя часы постаць Скарыны ў палітычным сэнсе сапраўды была для ўлады не надта зручнаю. Бо Першадрукар увасабляў плён культурных сувязяў Беларусі з Еўропаю і Захадам. А яшчэ не трэба забываць, што ў СССР панаваў ваяўнічы атэізм, а нашай першай друкаванай кнігай была Біблія.

Сапраўды, грамадства даспела да рэалізацыі гэтай ідэі толькі напрыканцы 80-х гадоў, у часе так званай “перабудовы”. У студзені 1989 года выйшла ўрадавая пастанова аб конкурсе на помнік Першадрукару ў сталіцы рэспублікі. Паколькі ўсе ўсведамлялі важнасць падзеі, для групы скульптураў Саюза мастакоў Беларусі, якія збіраліся браць удзел у конкурсе, у 1989—1990 гадах была наладжана вандроўка па мясцінах за межамі Беларусі, дзе вучыўся і выдаваў свае кнігі Скарына. Непасрэдным вынікам той паездкі, а потым конкурсу сталі мемарыяльныя шыльды ў гонар нашага Першадрукара ў Кракаве і Падуі, помнік у Лідзе (аўтар

усіх трох Валерыя Янушкевіч). Мне пашчасціла зрабіць мемарыяльную шыльду ў гонар Скарыны, якая ўстаноўлена на будынку “Клімянціны” — Нацыянальнай бібліятэкі Чэхіі, а таксама шыльду, што на будынку Акадэміі навук Беларусі. Да таго ж, у Празе паўстаў помнік Скарыне работы Эдуарда Астаф’ева і архітэктара Юрыя Казакова. Таксама хацеў бы нагадаць пра помнік (праўда, яшчэ не ўстаноўлены), зроблены скульптарам Анатолям Арцімовічам для Калінінграда. Такім чынам, найбольш цікавыя конкурсныя напрацоўкі аказаліся запатрабаванымі грамадствам. І гэты адзін з галоўных вынікаў конкурсу.

— Згодны з вамі, спадар Алесь. Конкурс сапраўды ўзбагаціў нашу Скарыніяну. Добра, што зараз беларус можа ў Празе ці Кракаве пакласці кветкі да беларускай святыні. Вось толькі, на жаль, у Мінску дагэтуль помніка няма... Раскажыце, як разгортваліся падзеі ў нашай сталіцы.

(Заканчэнне на стар. 10 — 11)

У друку з'явіўся Закон Рэспублікі Беларусь "Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Закон Рэспублікі Беларусь "Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь", падпісаны Прэзідэнтам Аляксандрам Лукашэнкам. У артыкуле 5 "Мовы навучання і выхавання", у прыватнасці, гаворыцца: "Асноўнымі мовамі навучання і выхавання ва ўстановах Рэспублікі Беларусь з'яўляюцца беларуская і руская. Дзяржава гарантуе грамадзянам права выбару мовы навучання і выхавання і стварае адпаведныя ўмовы для рэалізацыі гэтага права. Навучанню на беларускай мове, выданню літаратуры, падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў на беларускай мове аказваецца дзяржаўная падтрымка. Вывучэнне беларускай, рускай і адной з замежных моў у агульнаадукацыйных школах з'яўляецца абавязковым, за выключэннем асобных катэгорый асоб з асаблівацімі псіхічнага развіцця..." Закон уступіў у сілу з 4 красавіка, дня, які стаў днём яго афіцыйнага апублікавання.

ВАР'ЯНТЫ ТЫДНЯ

Дзяржаўная камісія, якая разгледзела варыянты Дзяржаўнага гімна, выбрала чатыры творы, з якіх у бліжэйшы час будзе абраны гімн Рэспублікі Беларусь. Шансы стаць галоўнай песняй нашай краіны маюць "Радзіма мая дарагая" Алеся Бачылы на музыку Уладзіміра Алоўнікава, "Красуй, Беларусь" Леаніда Пранчака на музыку Васіля Раінчыка і два тэксты на музыку старога гімна БССР. Выбар невялікі, але...

ВЫБАРЫ ТЫДНЯ

Наша жыццё залежыць не толькі ад нас саміх, але і ад нашых суседзяў. А суседзі ў нас вядомыя. Сярод іх — Украіна, у якой у мінулы нядзелю адбыліся парламенцкія выбары. Паводле папярэдніх вынікаў, на выбарах Вярхоўнай Рады Украіны лідзіруе блок "Наша Украіна" Віктара Юшчанкі, які набраў больш за 23 працэнты галасоў. На другім месцы камуністычная партыя з 20 працэнтамі і на трэцім амаль з 15 працэнтамі блок "За адзіную Украіну". Далей ідзе Сацпартыя з 7,77 працэнта, блок Юліі Цімашэнкі з 6,23 працэнта і Сацыял-дэмакратычная партыя Украіны (аб'яднаная) з 5,91 працэнта. Мяркуючы па раскладцы сіл, на гэты раз Вярхоўная Рада Украіны будзе больш празаходняя, чым калі...

ПЛАНЫ ТЫДНЯ

У гэтым годзе плануецца завяршэнне выплаты кампенсацый укладу населенніцтва, якія "згарэлі" падчас развалу Савецкага Саюза. На выплату кампенсацый у дзяржаўным бюджэце запланаваны патрэбныя сродкі. У мінулым годзе былі праведзены выплаты больш як 50 працэнтам укладчыкаў. Старшыня праўлення АКБ "Беларусбанк" Надзея Ермакова заўважыла, што сапраўдныя страты ў сувязі з інфляцыйнай кампенсацыяй не былі і цяпер прапрацоўваецца магчымасць правядзення другога этапу, які дазволіць гэта зрабіць цалкам. Праўда, для гэтага трэба больш як мільярд долараў...

СМЕРЦЬ ТЫДНЯ

На 102 годзе жыцця памерла любімая бабуля ўсіх англічан, каралева Лізавета. Жалобныя мерапрыемствы ў Вялікабрытаніі закончацца 9 красавіка, калі каралеву пахаваюць у капліцы Святога Георга ў Віндзары.

СУПАКАЕННЕ ТЫДНЯ

У грамадскім транспарце, ды не толькі, можна чуць, як грамадзяне нашай краіны гавораць пра тое, што ўжо не першы месяц людзям не выплачваюцца зарплаты і такога раней не было. Чаму ўсё гэта адбываецца — у кожнага свой адказ, але ўсе яны не вельмі суцэльныя. У друку час ад часу з'яўляецца інфармацыя, што пытанне своечасовай выплаты заробтнай платы знаходзіцца пад пастаянным кантролем урада. Так, запазычанасць па заробтнай плаце па стане на 14 сакавіка 2002 года ў параўнанні з запазычанасцю на 28 лютага 2002 года знізілася на 49,8 працэнта і складала 29.987,3 млн. рублёў. Гледзячы на гэтую лічбу, можна супакоіцца, але толькі таму, што зарплату ўжо не першы месяц не атрымоўваюць сотні тысяч грамадзян нашай краіны...

НАСТУПСТВЫ ТЫДНЯ

Апошнім часам амаль ва ўсіх установах, на заводах і фабрыках і г. д. адбываюцца скарачэнні працуючых. Праўда, ад таго, што скарачаюцца працуючыя, нідзе лішнія грошы не з'явіліся. Амаль на 10 тысяч павялічылася за першыя два месяцы гэтага года колькасць грамадзян, якія знаходзяцца на ўліку ў службах заняцасці Беларусі. У цэлым па краіне на пачатак сакавіка на ўліку па беспрацоўі знаходзілася 112,8 тыс. чалавек, што адпавядала 1,98 працэнта ўсяго працаздольнага насельніцтва ў працаздольным узросце. Да ўсяго працягваецца паступовае змяншэнне колькасці вакансій і на сёння на адно свабоднае працоўнае месца, пра якое ёсць звесткі ў службах заняцасці, можна ўмоўна ўладкаваць ужо амаль 5 беспрацоўных. 76,4 працэнта ад агульнай колькасці цяперашніх вакансій прыпадае на рабочыя спецыяльнасці. А куды падацца маладому чалавеку з вышэйшай адукацыяй? У замежжа?

КЛОПАТ ТЫДНЯ

Ужо даўно ў існуючым грашовым абарачэнні знаходзіцца немалая колькасць моцна забруджаных, парваных і склееных банкнотаў, якія выклікаюць у людзей не лепшыя пачуцці да нацыянальнай валюты. Каб такія пачуцці не ўзніклі, Нацыянальны банк Рэспублікі Беларусь падрыхтаваў пісьмо, у якім падкрэсліваецца, што касірам у абавязковым парадку неабходна сартаваць грашовую наяўнасць на прыдатныя да абарачэння і старыя банкноты, рэшту пакупнікам выдаваць толькі прыдатнага выгляду грашыма, а старыя сартаваць, у абарачэнне і старыя банкноты, здачу пакупнікам выдаваць толькі прыдатнага выгляду грашыма, а старыя сартаваць, у абарачэнне не пускаць і здаваць з інкасіруемай вярткай у банк. Адпаведныя патрабаванні выкладзены і для касавых работнікаў банкаў. Трэба спадзявацца, што на замену забракаванай нацыянальнай валюты будуць аддрукаваны новыя банкноты, бо з цягам часу мы маем магчымасць зусім застацца без наяўных грошай, якіх і так сёння не хапае...

РАСХОДЫ ТЫДНЯ

Спажыванне пітной вады на душу насельніцтва Беларусі ў сярэднім складае 200—210 літраў у суткі, што значна больш, чым у большасці еўрапейскіх краін, дзе нарматывы на аднаго жыхара вагаюцца ад 120 да 200 літраў у суткі. Найбольшая колькасць вады расходуюцца ў Мінску, Брэсце, Гродне, Бабруйску і Магілёве. Так, у Мінску расход вады на аднаго жыхара вагаецца ў розныя гады ад 350 да 370 літраў у суткі. Само па сабе ўнікае пытанне: "Няўжо ў Віцебску ці Гомелі, у якіх расходуюцца вады меней, чым у сталіцы, людзі бруднейшыя?"

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

Старшыня СБП В. Патава сустрэлася са Старшынёй Савета Рэспублікі А. Вайтовічам і міністрам адукацыі П. Брыгадзіным, каб абмеркаваць правядзенне "круглых сталоў" на тэму Міжнароднага сімпозіума "Разнастайнасць моў і культуры ў кантэксце глабалізацыі", што па ініцыятыве СБП праводзіцца ў краіне пад эгідай ЮНЕСКА.

Па ініцыятыве СБП у Мінску распачата падрыхтоўка да Міжнароднага сімпозіума "Разнастайнасць моў і культуры ў кантэксце глабалізацыі" пры ўдзеле Інстытута мовазнаўства Нацыянальнай Акадэміі навук, дзяржаўных універсітэтаў Беларусі, а таксама пры падтрымцы Міністэрства адукацыі, Міністэрства культуры, Міністэрства інфармацыі, уладных структур Рэспублікі Беларусь, ТБМ імя Ф.Скарыны, Фонду імя Льва Сапегі і іншых з мэтай грунтоўна і ўсебакова вывучыць пастаўленую праблему, якая мае надзвычай важнае значэнне ў сённяшніх умовах, паказвае яе адметнасць, надзённасць, агульнымі намаганнямі выпрацаваць меры па захаванні мовы, гістарычнай спадчыны, культурных здабыткаў розных народаў планеты. Аргкамітэт прадугледжае правядзенне ў рамках сімпозіума "круглых

сталоў", нарад, конкурсаў, выстаў. У сімпозіуме, які адбудзецца 9-10 ліпеня, возьмуць удзел мовазнаўцы, дзеячы нацыянальных культур, пісьменнікі і палітыкі нашай краіны, а таксама Еўропы і Амерыкі. Плануецца выданне зборнікаў матэрыялаў па выніках правядзенай працы. Першае пасяджэнне пад назвай "Глабалізацыя і Беларусь" адбылося ў Беларускам універсітэце культуры. Перад прысутнымі выступілі пісьменнікі Адам Мальдзіс, Эрнест Ялугін, Васіль Якавенка, Уладзімір Конан, дырэктар Інстытута праблем культуры Уладзімір Сахароў, першы прарэктар Магілёўскага педуніверсітэта імя А. Куляшова Міхаіл Вішнеўскі, акадэмік НАН Яўген Бабосаў, доктар філасофскіх навук Мікалай Крукоўскі, доктар гістарычных навук Анатоль Грыцкевіч, кампазітар Аляксандр Рашчынскі, старшыня ТБМ Алег Трусаў, іншыя навукоўцы, грамадскія дзеячы, выкладчыкі, дзеячы культуры. Як падкрэслівалася ў цікавых і змястоўных дакладах, мова — ключ да разумення розных этнічных сістэм, шлях да паразумення паміж народамі, таму надзвычай важнае значэнне ў сённяшнім грамадстве набывае праблема захавання, развіцця і ўзбагачэння роднай мовы, якая шырэішага яе ўжывання. Глаба-

лізацыя — няўхільны сусветны працэс XXI стагоддзя, якому немагчыма супрацьстаяць, таму наспела пільная патрэба рабіць рашучыя захады па захаванні сваёй нацыянальнай культуры, гістарычнай, ментальнай, адукацыйнай своеасаблівасці і разнастайнасці дзеля таго, каб пазбегнуць дэградацыі ўсяго чалавецтва.

У фундаментальнай бібліятэцы БДУ адбылася прэзентацыя новай кнігі Алеся Пашкевіча "Пляч Волі", што пабачыла свет у выдавецтве "Беллітфонд". Перад выкладчыкамі і студэнтамі выступілі Кастусь Цвірка, Віктар Праўдзін, Генрых Далідовіч, Алег Лойка, Ганад Чарказян, Віктарыя Бохан, Ірына Шаўлякова, Валерый Стралко, супрацоўнікі бібліятэкі. Аўтар падрабязна раскажа пра стварэнне твора, прысвечанага драматычным падзеям пачатку XX стагоддзя, пра цяжкасці, з якімі сутыкнуўся пры зборы матэрыялу ў архівах, пра неабходнасць глыбокага вывучэння дакументальных матэрыялаў. На заканчэнне сустрэчы ад імя Саюза беларускіх пісьменнікаў Віктар Праўдзін уручыў Алесю Пашкевічу памятны падарунак — кнігу выбраных твораў Якуба Коласа.

М.Р.

ФЕСТИВАЛІ

Проста святкуем...

Вясна як з'ява прыроды — паўсюль і для ўсіх. Тое самае і ў музычным жыцці: "Мінская вясна" як падзея — лакальная, а як з'ява — міжнародная. Паглядзіце-паглядзіце, якую музыку наша "Вясна" заказвае! Фартэп'яністы дуэт Г. Пысцін — І. Цыганкоў з Новасібірска, грузінская скрыпачка, прафесар Маскоўскай кансерваторыі М. Яшвілі, французскі піяніст Х. Леклер і піцарскі — У. Мішчук, струнны квартэт імя Д. Шастаковіча з Масквы... Гэта выканаўцы-гошці. А гаспадары? Гаспадары-арганізатары, Міністэрства культуры РБ ды Беларуска дзяржаўная філармонія, нездарма назвалі сёлетні Міжнародны фестываль "Мінская вясна" проста і ўрачыста: "Музычныя святкаванні".

Учора ў Вялікай зале філармоніі быў канцэрт-адкрыццё гэтай традыцыйнай імпрэзы і прысвячаўся ён 120-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы. У выкананні Акадэмічнага сімфанічнага аркестра, харавых калектываў і салістаў пад кіраўніцтвам дырыжора А. Анісімава прагучала вядомая араторыя Д. Смольскага "Паст" на Купалавы вершы. Другім творам праграмы сталася "Паэма

памяці Сяргея Ясеніна" Г. Свірыдава.

Да 60-годдзя занага маэстра, педагога У. Перліна і 40-годдзя яго творчай дзейнасці прымяркоўваецца вечарына з удзелам Струннага аркестра Рэспубліканскага каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі, што мае адбыцца 7 красавіка. 50-годдзю выдатнага кларнета Г. Забары і 30-годдзю яго творчай дзейнасці прысвячаецца камерны канцэрт з удзелам юбіляра, замоўлены на 11 красавіка. У той жа вечар Вялікая зала філармоніі збярэ прыхільнікаў харавой музыкі: Акадэмічная капэла імя Р. Шырмы і яе мастацкі кіраўнік Л. Яфімава прэзентуюць праграму да 110-годдзя легендарнага заснавальніка свайго калектыву. Прагучаць творы з вядомай Шырмай анталогіі беларускай народнай песні, духоўныя песня-песны, у тым ліку сучасных нашых кампазітараў, рускія рамансы.

Харавая творчасць прадстаўленая ў канцэртах "Мінская вясна" таксама выступленнем калектыву выхаванцаў маэстра В. Роўды — студэнтаў аддзялення харавога дырыжывання Беларускай акадэміі музыкі (прымяркоўваецца да яе 70-годдзя). І — аўтарскай

вечарынай Л. Шлег: творы кампазітара выканаюць хор капэлы "Sonorus" пад кіраўніцтвам А. Шута і капэла "Раніца" метадычнага цэнтра "Юнацтва" пад кіраўніцтвам В. Масленікава.

Адметнасць фестывалю — дзве імпрэзы Беларускага таварыства сучаснай музыкі, дзе прагучаць опусы Г. Вагнера, Я. Глебава, Э. Тыманд, В. Кузняцова, Г. Кароткінай, У. Кур'яна, Д. Лыбіна, Л. Сімаковіч ды інш. Ансамбль салістаў "Класік-Авангард" (мастацкі кіраўнік У. Байдаў) 10 красавіка прэзентуе творы В. Капыцько і мінскую прэм'еру "Песні пра зямлю" Г. Малера — з удзелам замежных салістаў, з піцарскім дырыжорам Д. Зубавым. Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі на чале з М. Фінбергам здзіўляе чарговым праектам — "Музыка нашага кіно".

Канцэрт стыпендыятаў Спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі мае адбыцца ў сталічнай філармоніі 18 красавіка. Годнае завяршэнне для вясновага свята. І — сімвалічнае: з надзеяй на працяг, на добрую перспектыву айчыннага мастацтва.

С. БЕРАСЦЕНЬ

АНОНС

Доўгачаканы "Калігула"

У Рускім акадэмічным драматычным тэатры імя Максіма Горкага рыхтуецца першая ў гэтым сезоне прэм'ера. Рэжысёр тэатра В. Грыгалюнас ставіць п'есу А. Камю "Калігула", якая не мае сцэнічнай гісторыі на Беларусі.

Увогуле, спектакль "Калігула" В. Грыгалюнас рэжысуе ўжо год. З-за недахопу фінансаў прэм'ера ўвесь час адкладвалася. Але 12-13 красавіка пастаноўку нарэшце ўбачаць сталічныя глядачы. І, як абяцае рэжысёр, будуць вельмі здзіўленыя. Перадусім, выбарам на ролю імператара Калігулы акцёра Рускага тэатра А. Ждановіча, сімпатычнага вядучага... "Калыханкі" на БТ. Рэпетыцыі спектакля ідуць толькі ў адным складзе, над сваімі вобразамі старанна працуюць акцёры А. Суцкавер (Гелікон), А. Душакін (Сцыпіён), Г. Маланкіна (Цэзонія), Э. Гарачы (Муцый), А. Корчыкаў (Херэя), І. Мацкевіч (Сенект), В. Быкаў (Мерэйя), Н. Чамадурова (жонка Муцыя).

Як вядома, у цэнтры п'есы — метафізічны бунт Калігулы супраць марнасці зямнога лёсу, бяссілля чалавека што-небудзь змяніць у ім. Імператар, першапачаткова ідэаліст і чалавекалюба, робіцца катам і мізантропам. Але

В. Грыгалюнасу Калігула ўяўляецца Гамлетам XXI стагоддзя, ён сімпатызуе яму. Бо помста імператара ў тым, каб іншыя людзі пакутавалі так, як і ён. Калігула хоча вымусіць увесць свет крычаць.

Яшчэ пры вывучэнні п'есы рэжысёр заўважыў, што ў творы Камю ёсць гістарычныя недакладнасці. Магчыма, што аўтара хвалявала ў першую чаргу псіхалогія чалавека, якая не змяняецца з цягам часу. Таму В. Грыгалюнас вырашыў перанесці дзеянне п'есы ў наш час, у котлішча байкераў. На сцэне коні ператвараюцца ў матацыклы (дарэчы, Камю загінуў менавіта на матацыкле), а тогі — у чорнае скуранае адзенне...

Рэжысёр лічыць, што яго спектакль адрасаваны моладзі, што многія ў зале адчуваюць Калігулу сваім.

В. БАРАБАНШЧЫКАВА

На здымку: акцёр А. Ждановіч, якога мы хутка ўбачым у вобразе Калігулы.

Ужо чатыры дзесяцігоддзі тэатральная грамадскасць усяго свету адзначае 27 сакавіка сваё прафесійнае свята — Дзень тэатра. У гэты ж дзень, а дакладней, вечар, на сталічнай купалаўскай сцэне атрымліваюць узнагароды лепшыя з лепшых беларускіх “рыцараў” тэатра.

Галоўны прыз, заснаваны Беларускім Саюзам тэатральнага дзеячаў у 1992 годзе — “Крыштальную Паўлінку”, — можна атрымаць толькі адзін раз. У свой час ё ё былі ўзнагароджаны Стэфанія Станюта, Зінаіда Каняпелька, Аркадзь Саўчанка, Аляксандра Клімава, Наталля Гайда, Валерыя Раеўскі, Барыс Герлаван, Расціслаў Янкоўскі, Фёдар Шмакаў, Лілія Давідовіч. Сёлета ў гэтым сузор’і зазяла новая зорка — Святлана Акружная, актрыса віцебскага Нацыянальнага тэатра імя Якуба Коласа.

“Крыштальную Зорку”, якой адзначаюцца творцы і арганізатары тэатральнай справы “без званняў”, чыя дзейнасць спрыяла развіццю беларускага тэатра, у гэтым годзе атрымаў загадчык аддзела тэатраў Міністэрства культуры Беларусі

Вадзім Дакюнас. “Крыштальную Кветку” за лепшы дэбют уручаў яе мінулагодні ўладальнік Сяргей Чакярэс. На гэты раз яе атрымала маладая актрыса Ніна Сяўніцкая за ролю Ранеўскай у спектаклі мінскага лячэнага тэатра “З Парыжам скончана!”. Чацвёрты год БСТД вылучае намінантаў на атрыманне пажыццёвай стыпендыі пад назвай “Тэатральная дынастыя”. Раней яе атрымлівалі прадстаўнікі такіх вядомых тэатральных прозвішчаў, як Рышковічы, Уладзімірскія, Кін-Камінскія. Цяпер да іх далучылася і славетная дынастыя Яроменкаў. Стыпендыю і прыз паміца “Крыштальны Агмень” атрымала актрыса Купалаўскага тэатра Галіна Арлова.

Ганаровымі граматамі Савета міністраў РБ былі ўзнагароджаны Юры Лізангевіч, Лізавета Катковіч, Ігар Сігоў, Ірына Меліхава, Аляксандр Кудракоў, Ларыса Юдзіна, Людміла Станевіч. Ганаровымі знакамі за значны асабісты ўнёсак у развіццё айчыннага тэатра Міністэрства культуры адзначыла Арнольда Памазана і Тацяну Трацяк.

Свой спецыяльны прыз “На-

дзея” ўручала і Беларуская гільдыя рэжысёраў сумесна з рэдакцыяй “Нацыянальнай эканамічнай газеты”. Прыз — мабільны тэлефон — атрымаў малады рэжысёр Купалаўскага тэатра Дзмітрый Марынін за спектакль “Дом, дзе спяць прыгажуні”. Не застаўся ў баку ад віншаванняў і клуб аматараў тэатра “Таленты і прыхільнікі”, які сёлета адзначае сваё пяцігоддзе. Яго прэзідэнт Галіна Махаева асабіста ўручыла падарункі ад клуба Андрэю Андросіку, Юрыю Вуту і Аліне Галузе.

Сёлета афіцыйная частка святочнага вечара атрымалася надзвычай кароткай. Усе спыталася, каб пакінуць больш часу на выступленне маладых — студэнтаў Беларускай акадэміі мастацтваў, акцёраў Купалаўскага і лячэнага тэатраў. Яны падрыхтавалі цудоўны капуснік, дзе спарадыравалі амаль усе сучасныя спектаклі беларускіх тэатраў. Мінімум афіцыйна і максімум вясёла, шчырай творчасці — што можа быць лепш у такі дзень, Міжнародны дзень тэатра?..

Юлія ПАЛАЧАНІНА

Па працы і пашана

Гродзенскі абласны выканаўчы камітэт зацвердзіў дзесяць штогадовых прэмія імя былога старшыні аблвыканкама Аляксандра Дубко за творчыя дасягненні ў галіне культуры і мастацтва. Летась гэтымі прэміямі за асабісты ўклад у прапаганду нацыянальных традыцый адзначаны: дырэктар Дома-музея Адама Міцкевіча Мікалай Гайба, выкладчык кафедры беларускай літаратуры Гродзенскага дзяржуніверсітэта імя Янкі Купалы Анатоль Раманчук, выкладчык Гродзенскай музычнай вучэльні Ларыса Іконнікава, рэдактар раённай газеты “Астравецкая праўда” Ніна Рыбік...

Кераміст стаў жывалісецам

Зямляк дзятлаўчан Мікола Несцярэўскі — мастак-кераміст. Зараз жыве і працуе ў Мінску. Экспазіцыя ягоных работ у Дзятлаўскім краязнаўчым музеі пераканала, што Несцярэўскі і жывалісец неаблагі. На выставе прадстаўлены ягоныя пейзажы і нацюрморты.

З акцэнтам на папулярнасць

Эстрадна-духовы аркестр “Акцэнт” дзейнічае пры Наваельнянскім Доме культуры. Кіруе калектывам Аляксандр Літвінскі. Летась “Акцэнт” стаў лаўрэатам абласнога конкурсу эстраднай музыкі “Фантазія вясны”. Да таго ж, аркестр з’яўляецца дыпламантам рэспубліканскага конкурсу духовой музыкі “Баранавіцкая вясна”.

Іосіф ЗАЯЦ

ГОМЕЛЬШЧЫНА...

Палітра радасці і мажору

Святлана Наздрын-Платніцкая нарадзілася ў Пінску. Скончыла Мінскую мастацкую вучэльню і Украінскі дзяржаўны паліграфічны інстытут у Львове. Зараз яна, мастак і дызайнер, жыве ў Гомелі. Святлана — аўтар плакатаў, ілюстрацый да кніг, графічных і жывалісецных работ, якія захоўваюцца ў самых розных музеях і калекцыях. У карціннай галерэі абласной арганізацыі Саюза мастакоў адкрылася выстава твораў Наздрын-Платніцкай. Кожная з сарака работ выканана ў радасных, мажорных фарбах.

Спаборнічалі баяністы

У абласным цэнтры прайшоў другі фестываль “Мой сябра — баян”, у якім бралі ўдзел маладыя выканаўцы. У якасці гасцей на фестываль былі запрошаны і музыканты-віртуозы: заслужаны дзеяч мастацтваў Расіі Я. Дзярбенка і народны артыст Расіі А. Качаргін. А пераможцамі конкурсу па ўзроставых катэгорыях сталі Жэня Мароз і Каця Янко з Гомельскай дзіцячай музычнай школы № 1 імя Чайкоўскага, Антон Анціпаў і Антаніна Ананьева з Рэчыцкай музычнай школы № 1.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

БРЭСТЧЫНА...

Брама ў гісторыю

Штокартальны гісторыка-краязнаўчы часопіс “Гістарычная Брама”, які выходзіць у горадзе Бяроза, сваім падыходам да мінуўшчыны займае міжнародны аўтарытэт і прызнанне. Першы-другі аб’яднаны нумар гэтага выдання пабачыў свет на 88 старонках на беларускай, рускай, украінскай, польскай мовах і беларускіх гаворках вёсак Спорава (Бярозаўскі раён) і Сіманавічы (Драгічынскі). Сярод аўтараў часопіса — краязнаўцы, настаўнікі, мастацтвазнаўцы, журналісты, паэты і навукоўцы з Беларусі, Украіны, Польшчы. У цэнтры ўвагі “Гістарычная Брама” (выдавец і галоўны рэдактар Мікалай Сінкевіч) — гісторыя і культура Палесся.

Міхась МАЛІНОЎСКІ

МАГІЛЁЎШЧЫНА...

Ушаноўваючы Бялыніцкага-Бірулю

На радзіме мастака Вітольда Бялыніцкага-Бірулі адзначылі ягонае 130-годдзе. У Бялыніцкім раёне, у вёсцы Цехцін (былы маёнтак Крынкі, дзе нарадзіўся мастак), да памятнага знака ўскладзены кветкі. На святочным мерапрыемстве выступілі старшыня мясцовага райвыканкама Генадзь Шпакоўскі, пісьменнік Віктар Карамазоў — аўтар дзвюх кніг пра Бялыніцкага-Бірулю, старшыня Саюза мастакоў Расіі Валянцін Сідараў, зямлячка мастака, паэтка Раіса Баравікова, мастак, акадэмік жывалісеу Віктар Альшэўскі, мастак Ігар Бархаткоў, Ларыса Журавовіч...

У Бялынічах, у музеі імя Бялыніцкага-Бірулі, адкрылася выстава работ беларускіх мастакоў.

Сустрэліся салдаты

У Шклове адбылася сустрэча воінаў-інтэрнацыяналістаў, якія ваявалі ў Афганістане. Сабраліся інтэрнацыяналісты з Бялыніцкага, Круглянскага, Магілёўскага і Шклоўскага раёнаў. Сустрэча праводзілася ў чацвёрты раз. Да абеліску пятаццаці загінуўшым у Афганістане салдатам былі ўскладзены кветкі. Перад былымі воінамі выступілі беларускія спевакі: Мікалай Скорыкаў, Іна Афанасьева, Іскуі Абалян, кампазітар Васіль Раінчык...

Лідзія МАХІНА

МІНШЧЫНА...

“Альянс” — на другім месцы

Харэаграфічны калектыў дзяржынскага Дома культуры — студыя “Альянс” — заняў другое месца на міжнародным фестывалі ансамбляў і шоу-груп, які праводзіла Беларуска асацыяцыя сучаснага і эстраднага танца ў Мінску. У творчым спаборніцтве прымалі ўдзел танцавальныя калектывы з Беларусі, Расіі, Балгарыі, Украіны.

Клуб аматараў верша

Пры Фаніпальскай гарадской бібліятэцы семнаццаты год дзейнічае паэтычны клуб “Сугучча”. У ягоным складзе шаснаццаць чалавек: і дарослыя, і школьнікі, якія не толькі любяць паэтычнае слова, але і самі спрабуюць пісаць вершы.

Тамара ШАЎЧЭНКА

Алімпійскі гонар “Харошак”

Давайце шчыра: у Амерыцы яны паказалі сябе непараўнальна лепей за зборную каманду беларускіх алімпійцаў, з якой выступалі там амаль адначасова. І, як заўсёды са сваіх замежных турнэ, “Харошкі” прывезлі на радзіму золата іх прафесійных і творчых поспехаў, іх прызнання новай публікай. У суладдзі з цёплым прыёмам глядачоў былі і высокія ацэнкі мастацтва нашых артыстаў у амерыканскім друку.

Пераклады тамтэйшых рэцэнзій шчодро цытаваліся вядучай нядаўняга канцэрта заслужанага калектыву Беларусі, Дзяржаўнага фальклорна-харэаграфічнага ансамбля “Харошкі” ў сталічнай філармоніі. Сама ж амаль трохгадзінная праграма прэзентавала “прадмет ухвалы” заакіяўскіх крытыкаў: выбраныя старонкі рэпертуару, дапоўненыя новымі нумарамі, падрыхтаванымі да сустрэчы з амерыканцамі.

Найярчэйшыя эпітэты — як іх ні падбірай, ні кампануй —

блякнуць побач з гэтым жывым відовішчам, створаным беларускімі артыстамі на чале з мастацкім кіраўніком В. Гаявой, галоўным балетмайстрам М. Дудчанкам ды музычным кіраўніком У. Гунько. “Мітусь” і “Рэчанька”, яўрэйскі танец і рытмы местачковай ускаріны, харэаграфічная замалеўка з жыцця беларускай шляхты і фарсістая кадрыля, полькі, спевы, найгрышы (у тым ліку з акцэнтам рок-н-рола ды “каўбойскага” банджа), скокі, пераплеченыя з элементамі спаборніцтва ды гульні...

У харэаграфіі — своеадметны “фірмовы” каларыт, здаецца, бязмежная вынаходлівасць, дасціпнасць, драматургічная логіка, гумар і высакароднасць, ненадманасць і густ. У выкананні — трывалы грунт акадэмічных традыцый танцавальнага мастацтва, адчуванне Школы, натхнёны артыстызм, самааддача на мяжы ахвярнасці, якой, зрэшты, вымагае ўсялякая творчая праца. Як

не трапіць у палон абаяльнасці маладых людзей, з тварамі галівудскіх “зорак”: таленавітых, захопленых, трывушчых і спрытных, аснашчаных па-цыркавому галавакружнай, сцэнічна эфектнай “лексікай” сваёй прафесіі! Прафесіі бязлітаснай, што вымагае жорсткай дысцыпліны, працы “на знос”... У атачэнні новых “зорак” з’яе па-ранейшаму шчодры і свежы камедыіны талент Ф. Балабайкі — ні з кім не параўнанага, хіба толькі з такімі гістарычна вядомымі доўгажытарамі харэаграфічнай сцэны, як М. Эсамбаеў, А. Алонса, М. Плісецкая.

Жывое гучанне інструментальнай групы. Уявіце: жывая нават пластыка, рух адмысловых, прыгожых, дасканала задуманых, дэталава прадуманых і гожа выкананых касцюмаў для кожнага танца... Што казаць? “Харошкі” глядзець трэба!

С. БЕРАСЦЕНЬ

Ліхалецце

Вясна — час ускладнення хвароб. Як мы ні стараліся, каўтаючы вітаміны і ашчаджаючы сябе ад стрэсаў і канфліктаў, — але яна ў чарговы раз прыйшла і агаломшыла. Сваёй шарагавасцю і аднастайнасцю. Сваёй прадказальнасцю і хваравітасцю. Мы б здзівіліся ўдвая, калі было б інакш. Ці ж упершыню беларусу чакае склаўшы рукі, безвынікова і з крыўдаю на ўсіх? Клінічны стан бязродных жабракоў-праўдашукальнікаў.

Прышла вясна. Але рэха гімна “Магутны Божа”, шматканфесійна выкананага ля купалаўскага помніка, заблукала дзесьці безнадзейна пасярод шэрых мінскіх гмахаў. Не натхніла і не паклікала. Хіба ж дзіва?! Траціне беларусаў, занятых у сельскай гаспадарцы, зараз проста не да таго. Ці да капанняў ва ўласнай нацыянальнай самасвядомасці, калі яны, асу-

джаныя і пакараныя чарговай веснавой сяўбой, ніяк не дацямаць, чаму пятая за апошнія дзесяць год праграма ўдасканалення (а не рэфармавання!) аграпрамысловага комплексу не прыносіць жаданай сытасці, а значыць — і добрабыту. Не дацямаць, а жыта сеюць. Дай ім Бог!

Вясна прыйшла. І палова беларускіх гараджан-гараджан у першым калене (патомных вяскоўцаў), генетычна адчуўшы водар раллі і пераблытаўшы сённяшні Зямельны кодэкс са спрадвечна жывой коласаўскай “Новай зямлэй”, з настальгіяй і замілаваннем глянула з уласных балконаў у бок сёлаў, вёсак і хутароў. Глянула, плюнула і адварнула. Ну як не паспачуваць ім, каго яшчэ вабіць свежаўзараная глеба?! Намеры аддаць зямлю ў доўгатэрміновае карыстанне і тым самым зрабіць сялян уласнікамі

вытвараемай прадукцыі так і засталіся намерамі.

Прышла вясна. І чамусьці яшчэ больш спахмурнелі твары чарнобыльцаў. І пра штосьці задумалася ў чарзе бабулька-пенсіянерка. І ўсе мы, зацкаваныя пазтапнымі падвышкамі ўласнага жыццёвага ўзроўню, схпіліся яшчэ раз за сэрца, з жахам пазіраючы на чарговую мадэль эканамічнага развіцця з сацыяльнай арыентаванасцю і з абавязковымі і ледзь не планавымі затрымкамі выплаты заробкаў і пенсій.

Мы чакалі гэтую вясну. Мы прызвычаліся чакаць. Мы нават пачалі зайздросціць хітраванам-кітайцам, для якіх, як быццам, найгоршай пагрозай з’яўляецца пагроза жыць у часы пераменаў. Дай нам Бог паспець пажыць у гэтыя часы і не спазнаць чарговага расчаравання.

Яўген РАГІН

РЭПЛІКА

Лікбез для філармоніі?..

А ведаеце — не зашкодзіць. Столькі, часам, лагічных, стылістычных, лексічных ды іншых перлаў трапляе на вочы, калі чытаеш анатацыі ў канцэртных праграмках! Я нават пацеркі з тых перлаў збіраў, пакуль не надакучыла: надта доўгія пацеркі атрымліваліся. Хаця, можа, і дарэмна кіню калекцыянераваць моўныя перлы з філарманічных праграмак? Нітка, патрэбная для таго, каб іх нанізваць, магла б сваёй даўжынёю зацікавіць складаль-

нікаў Кнігі рэкордаў Гінеса! Яна — нітка — бясконца. А як жа інакш? Бо нібы самі просяцца, просяцца патрапіць у гэтую нізанку ўсё новае знаходкі.

Вось і нядаўна ў тэкстах, напісаных быццам бы па-руску, я звярнуў увагу на такія лінгвістычныя недарэчнасці, як “Зорька (!) Венера” ды “Музыкальныя праздненства (!)”. У сувязі з першым прыкладам прыгадава вадзіцельку тралейбуса, якая, абвясчаючы

прыпынкі на стараннай “рускай” мове, казала: “Вері Харужай... Ринак”. У сувязі з другім — дыпламаваных спецыялістаў, якія любяць каварнае слоўка “инцидент” або “прецедент”.

Хтосьці скажа: дробязі. Я скажу — дрымучая непісьменнасць, з якой мог бы пасмяяцца школьнік. Мне дык не смешна. Час вымагае “лікбеза” для гуманітарыяў: тут ужо не да смеху.

ЛІМАВЕЦ

Шчырыя "Жывіца"

Сталі ўжо традыцыйнымі сустрэчы беларускіх пісьменнікаў з сябрамі літаратурна-краязнаўчага аб'яднання "Жывіца", што працуе пры Маладзечанскай цэнтральнай раённай бібліятэцы. Не стаў выключэннем і сёлетні год. Так, у лютым да іх у госці завітаў вядомы паэт, краязнаўца, перакладчык, шчыры руплівец беларушчыны Сяргей Панізнік. Чалавек вялікай культуры, вельмі далікатны і абаяльны, ён выклікаў незвычайна прыемнае ўражанне ў прысутных. Вершы, што арганічна перапляталіся з аповедамі пра свой уласны даволі драматычны лёс, дазвалялі зразумець усю складанасць ягонага жыцця, убачыць увесь драматызм беларушчыны ў другой палове XX стагоддзя.

Вельмі інфармацыйна насычаным атрымалася і чарговае пасяджэнне клуба, якое адбылося 19 сакавіка. На гэты раз на сустрэчу да сяброў літаратурна-краязнаўчага аб'яднання прыехала знаная даследчыца беларускай літаратуры, кандыдат філалагічных навук, акадэмік Міжнароднай Акадэміі навук Еўразіі Лідзія Савік. Літаральна некалькі тыдняў таму ў выдавецтве "Тэхналогія" выйшла яе кніжка "Паклікання", якая распавядае пра нялёгкае жыццё пасляваеннай беларускай літаратурнай эміграцыі. Кніжка насычана велізарным навуковым матэрыялам, грунтоўнай бібліяграфіяй, цікавымі абагульненнямі, што ставяць яе ў шэраг найлепшых дасягненняў сучаснага ачытнага навуковага літаратуразнаўства. Гэтай слаба распрацаванай тэме і было прысвечана выступленне вядомай пісьменніцы. Ярка, грунтоўна, з пачуццём меры і такту, даследчыца вобразна аднавіла ўсё шматграннае калейдаскоп таго забытага мацерыка, што завецца літаратурай беларускага замежжа...

На заканчэнне хочацца толькі сказаць, што сустрэчы прайшлі ў атмасферы высокай духоўнасці і шчырасці. Ды і прысутным пашанцавала: у іх была рэдкае магчымасць набыць новыя кнігі чужоўных пісьменнікаў і навукоўцаў.

Наталля ПЛОТАВА

"Увесь сусвет табе, мой родны кут!.."

15 сакавіка ў музеі Якуба Коласа адбылася прэзентацыя другога зборніка Зоі Калкоўскай "Правінцыялка". Сустрэчка пачалася з выступлення народнага фальклорнага ансамбля "Гарэзы з вёскі Шашкі, што на Стаўбцоўшчыне. Кіраўніком яго з'яўляецца Святлана Калкоўская. Акрамя удзелу ў ансамблі, яна з'яўляецца мастаком, кампазітарам і настаўнікам. На вечарыне была прадстаўлена выстава яе карцін.

Пасля прадстаўлення свой зборнік Зоі Калкоўскай, якая працягла некалькі сваіх вершаў, што прывабліваюць духоўнасцю, прастатой, жаночай пяшчотай.

Пісьменнік Генрых Далідовіч расказаў пра літаратурныя традыцыі музея Якуба Коласа, адзначыў, што прадстаўленне тут свайго зборніка — своеасаблівы экзамен. І Зоі Калкоўскай яго з блісканым вытрымала.

Таксама ўзяў слова выдавец зборніка — Кастусь Цвірка. Ён адзначыў шчырасць і акварэльнасць творчасці паэтыкі, яе высокую творчую і грамадзянскую актыўнасць.

Выказвалі свае віншаванні з нагоды выхаду зборніка і Яўген Хвалеі, і Міхась Малашэвіч. На вечарыне выступілі землякі паэтыкі Мікола Маляўка, Аляксей Рыбак, сын Якуба Коласа Міхась Міцкевіч.

Закончылася ўрачыстасць тым, з чаго яна і пачыналася: выступленнем ансамбля "Гарэзы". На вечарыне прысутнічалі навучэнцы Мінскага педкаледжа № 1, вучні некаторых школ, настаўнікі. Улічваючы гэта, можна з упэўненасцю адзначыць шырокую цікавасць да сучаснай "правінцыялкай" паэзіі.

Валерый ЗМІТРОВІЧ,
Яўген БЕЛАВОКІ,
навучэнцы МДПК № 1.

"Я помню дзень той..."

Літаратурная сустрэчка, прысвечаная 120-годдзю Якуба Коласа, адбылася ў бібліятэцы № 7 імя народнага паэта Ленінскага раёна беларускай сталіцы. У госці да чытачоў прыйшлі старшы навуковы супрацоўнік музея песняра, пісьменнік Іван Курбека і майстар мастацкага чытання Язеп Гарэцкі.

Першы з іх даўні сябар установы. Гэтым разам ён расказаў пра турботы музейцаў-колосаўцаў у юбілейны год. Прамоўца прыгадаў некаторыя цікавыя моманты з жыццяў і творчасці вядомага дзядзькі Якуба, прачытаў некалькі абразкоў са свайго кніжкі "Запрашэнне ў музей", што сёлета выходзіць у выдавецтве "Юнацтва".

Падняўся Я. Гарэцкі і пачаў без лішніх уступных слоў: "Я помню дзень той. Вечарэла..." Публіка стаяла. А праз імгненне ўсе зразумелі — гэта ж дзядзька "Антось гатуе з дзецьмі клёцкі! Скончана варыва" — бурны, ухвальны воплескі слухачоў. Падахвочаны іх увагаю, артыст прачытаў яшчэ некалькі вясёлых твораў іншых аўтараў.

Алена ГРУДЗЯНКОВА,
Лола ІНАЗЕМЦАВА,
работніцы бібліятэкі

На шляху пошукаў

Пра шляхі развіцця літаратуры, узаемакантакты паміж пісьменнікамі розных краін з галоўным рэдактарам часопіса "Дружба народаў" Аляксандрам ЭБАНДЗЕ гутарыць наш карэспандэнт Марыя РУДОВІЧ.

— Спадар Аляксандр, як часопіс "Дружба народаў" у складаным час здолеў захаваць свае пазіцыі, не згубіць чытача, працягваць сур'эзную працу?

— Мне даволі цяжка адказаць на гэта пытанне, бо нейкіх адмысловых сакрэтаў і мэтаанакіраваных намаганняў не было. Мы адно ўпарадкавалі нашу дзейнасць. Шэсць з паловай гадоў таму часопіс трапіў у вельмі цяжкае становішча: ён, уласна кажучы, завяршаў сваё існаванне, чарговыя нумары выходзілі са спазненнем на паўгода. Але ж літаральна ў той самы год удалося выправіць сітуацыю, хоць ніякіх радыкальных мер мы не прымалі. Проста быў наведзены парадок. Паступова пачалося ажыўленне літаратурнага працэсу, які зрабіўся больш цікавым і інтэнсіўным, у часопіс вярнуліся аўтары, больш ці менш выправіўся і матэрыяльны стан. Я перакананы, што аплата літаратурнай працы павінна быць адэкватнай, вартай таленавітага твора. Што ж тычыцца спецыфікі часопіса, менавіта міжлітаратурных кантактаў, высветлілася, што гэта вельмі трэба нам усім: і літаратарам па-за межамі Расіі, і літаратарам у Расіі трэба дазнавацца пра новыя таленавітыя плыні і накірункі. Зразумела, што літаратура руская, дастаткова разнастайная і шматгранная, якую Томас Ман у адной са сваіх прац вызначыў як "шчаслівую звычайнасць", мае ўсё ж такі сваю дамінанту — тую вельмі сакавітую жыццёвую плынь, якую гэтак ярка ўзнаўляюць рэалісты рускай школы і якую мы маем на ўвазе, калі гаворым пра рускую прозу пры безумоўнай наяўнасці розных пісьменнікаў, розных адценняў. У іншых літаратурах працавалі і працуюць ментальна іншыя пісьменнікі, і ў "Дружбе народаў" адлюстроўваецца іхняя творчасць, што стварае надзвычайную цікавую і размаітую палітру, з якой неабходна знаёміцца рускім творцам для карэкціроўкі сваіх літаратурных пошукаў, бо, па словах Ф. Дастаеўскага, спагядліваць — якасць рускай культуры.

Менавіта таму часопіс так арганічна ўпісаўся ў рускую культуру, у рускае літаратурнае жыццё. Што да літаратараў сумежных з Расіяй краін, без нашага часопіса, без выхаду на абшары вялікай літаратуры яны трапляюць у замкнёную прастору. У літаратурах сумежных краін ёсць шмат каштоўнага, — я даўно займаюся перакладамі і ведаю гэты працэс знутры, — што шкада было б згубіць, таму намаганні часопіса, маіх калегаў скіраваны на захаванне сувязей. Дарэчы, мы і з Прыбалтыкай маем добрыя творчыя кантакты, друкуем тамтэйшых літаратараў.

— "Дружба народаў" заўсёды мела шчыльныя кантакты з беларускімі літаратарамі. Як, на вашу думку, будзе развівацца супрацоўніцтва?

— Прыездом у Мінск я вельмі ўсцешаны і маю пэўныя надзеі на нашу сустрэчу менавіта з мэтай удакладнення найноўшай літаратурнай сітуацыі сярод нашых беларускіх аўтараў. Знакамітыя, сталыя, шырокавядомыя аўтары нашага часопіса — Васіль Быкаў, Святлана Алексіевіч, Віктар Казько, Рыгор Барадулін. Не так

даўно часопіс надрукаваў надзвычайную добрую падборку вершаў Максіма Танка. Мы з симпатыяй ставімся і да Уладзіміра Бутра-меева, і да Юрыя Пяткевіча, літаратара родам з Беларусі, які піша па-руску, аўтара цікавай, своеасаблівай аповесці "Мажане на хаўтурах". Але нас вельмі цікавіць таксама новыя літаратурныя плыні, новае пакаленне літаратараў. Я перакананы, што ёсць цікавыя аўтары, што пішуць на беларускай мове. Хацелася б, скарыстаўшы прыезд, адшукаць, удакладніць новыя іменны, новыя тэндэнцыі, бо шчыльныя стасункі вельмі важныя для захавання і падтрымкі творчых кантактаў і перакладчыцкай справы, якая заўсёды выступала інструментам гэтых кантактаў. "Дружба народаў" будзе ўсяляк спрыяць гэтым намаганням, што выйвіў беларускі бок: ёсць палечнік, які вырашае тую самую задачу, што і мы, заняты тымі ж самымі праблемамі. Гэта маральна падтрымка, акрамя таго мы можам весці гаворку пра рэальныя, канкрэтныя справы.

— Часам назіраецца страта цікавасці да добрай, своеадметнай у высокім сэнсе слова літаратуры, чытач іншы раз цягнецца да масавай прадукцыі...

— Сапраўды, новыя умовы стварылі, на жаль, вельмі нечаканую, незвычайную, у пэўнай ступені злаякасную сітуацыю. Пануе сярэдні густ. Але чаму гэта адбылося? Я пра гэта багата разважаю, аднак жа цяжка сфармуляваць дакладна і выразна гэту думку. Відаць, новыя прывычкі, што ўзніклі, тояць у сабе сур'эзны наступствы для інтэлектуальнага, духоўнага жыцця. Яшчэ дзесьці гадоў таму "Дружба народаў" выходзіла амаль паўтарамільённым тыражом і краіна зачытвалася выдатнай літаратурай: творамі Юрыя Трыфанава, напрыклад, ці Віталія Сёміна, ці Васіля Быкава. Сёння ж новыя творцы робяць нас мітуслівым, павярхоўным, літаратуру ўвогуле адсоўваюць убок. Гэта можа мець вынікі неабарачальныя, бо толькі чалавек, які чытае, робіцца сааўтарам твора, сваёй фантазіяй стварае і аднаўляе тое, што ўспрымае з паперы, з тэксту. Гэта надзвычай тонкая псіхалагічная праца. Калі ж яна падмяняецца нейкімі рэкламна-кліпавымі, кідкімі момантамі — гэта зусім іншы ўзровень. Шмат якія сур'эзныя даследчыкі, філосафы, пісьменнікі адчуваюць, што злом гэты ўжо адбыўся, што ён зрабіўся незваротным, што чалавецтва перайшло ў тую стадыю, калі глыбокае, вытанчанае духоўнае жыццё адступае пад націскам іншай рэчаіснасці, робіцца больш павярхоўным, лёгкаважкім. Выдатны армянскі пісьменнік Грант Матэвасян на пытанне, калі будзе новы твор, адказаў, што наперадзе ён не бачыць чалавека, які будзе чытаць яго кніжку, і таму навошта пісаць.

— Але ўсё ж такі сур'эзны чытацкі канферэнцыі і сустрэчы праводзяцца?

— Так, безумоўна, яны бываюць. Напрыклад, цікавыя міжнародныя сустрэчы па творчасці таго ці іншага пісьменніка, ці сустрэчы, прысвечаныя нашаму часопісу, канкрэтным праблемам. Але ўсё гэта замыкаецца ў цесным коле вузкіх прафесійных інтарэсаў, і замест таго звона, пра які гаварылі Герцэн і Лермантаў — "звучал, как колокол на башне вешевой" — чуюцца гэтыя

пакаёвы званочак. Літаратура адгукнулася на страту грамадскай цікавасці, замкнулася ў нейкіх узаемапародых, гульнях, часам дастаткова вясёлых, дасціпных і захальных. На сёння сітуацыя такая: шмат выдатных твораў пасля публікацыі не маюць аніякага, нават найменшага, рэзанансу. Ствараецца ўражанне, што няма літаратурнага працэсу самога па сабе, што нібыта адсутнічае крытыка, што яна як быццам бы адышла ў ценю, зрабілася нейкай тусовачай: "свайі" падтрымлівае, з іншых часам кліч. Каб жыла вялікая літаратура, трэба літаратурны асяродак, нармальны літаратурны працэс з кваліфікаванымі выдаткамі ў прэсе, трэба грамадскі розгалас, наладжанае "маркіраванне працэсу" праз перыёдыку. Сёння, на жаль, нічога такога няма. Але, дзякуй Богу, таленты не залежаць ад рынковай ці не-рынковай эканомікі: калі прырода адорыць чалавека, дык у яго гэты дар выявіцца. Зусім нядаўна я быў удзельнікам нарады маладых пісьменнікаў, што прайшла ў Маскве, і сустрэў там па-сапраўднаму таленавітых паэтаў і празаікаў, адчуў іх жывое слова.

— Як часопіс вырашае праблему ганарараў?

— Я вельмі збянтэжаны нашымі ганарарамі: мы плацім 40-50 у.а. за аўтарскі аркуш. Гэта цалкам неадэкватная плата за таленавіты твор. Сродкі паступаюць адно ад падпіскі, фундатараў няма. Толькі напрыканцы года мы маем магчымасць літаратурныя знаходкі, поспехі і здабыткі прэміяваць за кошт спонсараў. Тут нам у нейкай ступені дапамагае Міжнародны літаратурны фонд, "Рускі банк развіцця" стабільна выдаткоўвае невялікія сродкі. Літаратурную працу трэба алчаваць. Я цалкам нязгодны з новай тэндэнцыяй выдаваць газеты, часопісы без ганарараў. Гэта паступова дэградуе літаратурную справу, сур'эзную, вялікай літаратурнай прафесіі. Гэтым трэба супраціўляцца, інакш нас чакае дэпрафесіяналізацыя. Ніхто — ні палітолагі, ні эканамісты, якія маюць свае праблемы, заклапочаны вырашэннем макраэканамічных, манітарысцкіх і да таго падобных задач — не можа, не здатны так глыбока і дакладна акрэсліць некаторыя моманты рэчаіснасці, убачыць сітуацыю праз чалавека, як робіць гэта сур'эзная літаратура. І голас яе павінен быць чутны далёка.

Тры грошы

Ці трэба нам такое "Завтра"?

У той час, калі з-за хранічнага недахопу сродкаў старэйшую літаратурную газету і часопісы мяркуюць аб "яднаць" у дзяржаўны холдынг, калі заробак у "ЛіМе", "Крыніцы", "Полымі", "Мастацтва" можа не выплачвацца месяцамі, а на ганарары, падобна, усе ўжо забыліся, у Беларусь прыйшла газета "Завтра". Раней расійскі папярэднік "Славянскага набата" толькі зрэдку прадаваўся "з рук" блізу Камароўскага рынку. Цяпер жа мясцовае лобі адзіёнай маскоўскай газеты адчула сабе ўпэўненна.

Для тых, хто не ведае, паведамаем: размова ідзе зусім не пра шэравае выданне ўлёткавага кшталту. "Завтра" ўяўляе сабой, бадай, галоўны друкаваны орган расійскай апазіцыі чырвона-карычневага кірунку. Дарэчы, пад такім вызначэннем выдаўцы газеты самі неадночы падпісаліся і да 1996 года называлі яе "газетой духоўнай апазіцыі". Цяпер жа яна "паднялася" да "газеты Государства російскаго". Рэдактар выдання — пісьменнік Аляксандар Праханав.

Увогуле, дадзенае выданне здзіўляе сваёй здольнасцю сумяшчаць несумяшчальнае. Папулярнасцю РНЕ і віншаванні ветэранам ВАР, камуністычную ідэалогію і прысутнасць уласнага "духоўнага настаўніка" з ліку праваслаўных святароў. Усё гэта выгадна адрознівае "Завтра" ад артадаксальнай "Правды". Тым не менш "усложняць" не любяць і тут. Вось, напрыклад, як "заўтрашнікі" ставяцца да праблемы смяротнага пакарання: "Не надо казнить вымирающий народ. Надо устроить одну-единственную публичную казнь над Чудовищем, которое разрушило великую

страну, расстреляло из танков Верховный Совет, уничтожило все ремесла и знания, осквернило все святыни и ценности и вот уже который год вкалывает себе в брюхо омолаживающий эликсир, приготовленный из крови русских младенцев. Из чрева несчастных женщин выковыривают эмбрионы, пропускают сквозь давилки и мясорубки, смешивают с колдовским отваром и впрыскивают в гниющее тело Людоода, повышая его гемоглобин". Як бачым, свае ідэі чырвона-карычневыя нясучу ў масы максімальна даступнай для іх мовай. Калі пры згадцы няўгоднага палітыка проста «забываюцца» напісаць яго ініцыялы, то гэта можна лічыць удачай. Часцей жа апаненты «ўзнагароджваюцца» ганебнымі вызначэннямі кшталту «говорливый, словно струйка в сливном бачке». Назвы артыкулаў тыя ж: «В могилу Ельцина вгонят кол», «И страшен будет ваш удел, враги», «Добить и заморить», «Горбачев и Яковлев встают из могил». Некаторыя загаловкі ўвогуле можна разглядаць як заклік да гвалтоўнай змены ўлады. Дарэчы, улады саюзнай нам Расіі. У "Белсаюздруку" нам патлумачылі, што расійскія выданні пры адсутнасці супраціву з боку Міністэрства інфармацыі могуць распаўсюджацца ў межах адзінага інфармацыйнага поля. Вось толькі ўзаемазвязкі паміж суб'ектамі гаспадарання неабходна ажыццяўляць у беларускіх рублях. А для гэтага расіянам патрэбны мясцовы пасярэднік. Ім і стала небезвядомае ЗАТ "Православная инициатива".

Варта адзначыць, што ўлётачны "Даёшы!" — дробязь у параўнанні з той ідэалагічнай глебай, на якой грунтуецца антыўраўскай,

антыпольская, антылітоўская, антыўкраінская прапаганда. Прэса ўжо неадночы пісала пра тое, як выдадзеную ўсё тым жа ЗАТ шчыра юдафобскую кніжку "Война по законам подлости" беларускі суд назваў амаль навуковай працай. Дык вось, газета "Завтра" не толькі не лічыць патрэбным асуджаць гэты факт, але і заклікае выдаць кніжку ў Расіі.

Дарэчы, спецкарэспандэнтам "З" у нашай краіне працуе сума вядомы Яўген Росцікаў. Ці варта тады здзіўляцца, што наша Радзіма для іх усяго толькі "Белая Русь"? Чалавек, які мае вельмі ўмоўнае дачыненне да мастацтва, не ведае ні гісторыю карэнай нацыі, ні яе мовы, дазваляе сабе на газетных старонках бэсціць лепшыя прадстаўнікі нашай культуры. Дагэтуль многія знаныя творцы не могуць забыцца на опус "Ржавые перья", дзе "бездарнымі, беспольнымі" існуюць і напыщеннымі бездарыямі" былі названы амаль усе класікі нашай літаратуры.

На завяршэнне адзначу, што гэта не першая спроба бесперашкодна распаўсюджаць "Завтра" на зямлі Беларусі. Два гады таму "Белсаюздруку" ўжо пачынаў гандляваць гэтай "ідэалагічнай зброяй". Аднак пасля маёй публікацыі ў "БДГ" газету хуценька з шапікаў прыбралі. Ці варта казаць, што я быў вельмі задаволены?! Аднак, як бачым, пацярпеўшы паразу, экзальтаваныя спадары не супакоіліся: ўжо два месяцы "Завтра" прадаецца ў рэгіёнах і не выключана, што бліжэйшым часам зноў з'явіцца ў Мінску. Усё, няма чым ганарыцца!

Вадзім ДОЎНАР

Студень. Каля музея Леніна распаўсюднік "чырвона-карчыневай" літаратуры са стосам газет.

— Мне "Завтра". Усе нумары, якія ў вас ёсць.

— О-о-о, — дзядуле позірк напоўнены павагай да маладога пакупніка

— Вы, напэўна, сталы чытач?

— Стараюся, — адказваю я, засоўваючы праханаўскую газету ў торбу. — Ды не распаўсюджваецца яна ў нас, у Мінску.

— Як гэта, чаму?

— Спрабавалі былі, ды я прыклаў руку (напісаў артыкул з абурэннем. — Аўт.)

Нямая сцэна.

Верыце ці не, а колькі ні шукаў, не знайшоў я ў "златогавай" ніводнага палітычнага надпісу на сценах. Так званыя графіці тут выконваюць тую ж ролю, што і ва ўсім свеце — ролю набытку рэп-культуры. Маладыя людзі робяць прыгожыя каларовыя надпісы — малюнкi збольшага на загарадных плаках, і пабачыць апошнія можна адно пад'яз-

ваным пакоі хвілін пятнаццаць не мог зразумець, як уключаецца вада і чаму гэта мне, маладому журналісту, што нападлітку, ласкава-запрашальна ўхмыляецца швейцар.

Дарэчы, пра рускую ці расійскую прэсу і журналістаў. Як мне падаецца, вялікім перабольшаннем з'яўляецца сцвярджанне, што якасць журналістыкі дасягнула ў суседзяў невядома якіх вышыняў. Не будзем кранаць тут тэлевізю. Тым больш, што пасля разгрому НТВ і адключэння ТВ-6 кранаць ужо амаль няма чаго (колькасць жа тэлеканалаў не азначае якасць). З прэсай, з майго пункту гледжання, і сітуацыя крыху лепшая. Пяць-шэсць прыстойных выданняў знайсці можна ("Коммерсант", "Новые известия", "Московский комсомолец", "Московские новости", "Литературная газета").

На згаданым ужо кангрэсе рэдактар нейкай там "Саратовской правды" (магу памыліцца — не прыныпова) настойліва заклікаў вашага пакорлівага слугу дасылаць яму інфармацыю пра жыццё РБ, абцягаў немалыя па нашых мерках грошы. Аднак пасля адмовы завяршыць святочны фуршт

кніжны бізнес тут на вышыні. Хочаш — класіка, хочаш — сучасная псеўдалітаратура, гісторыя, філасофія і г.д. Не здолееш сам знайсці, табе з дапамогай кам'ютэра знойдуць.

На другім паверсе крамы бадай што поўны збор расійскай, савецкай, постсавецкай кінакласікі. Ёсць тут "Рожденная революцией", "Офицеры" і нават прапаганда-дыскае "Взятие Берлина". Па-над усім — старыя плакаты "Родина-мать зовёт!", "Товарищ! Береги оружие, к нему тянется рука врага". Сыходзіш уніз, глядзіш на Лубянку і дзівішся: "А дзе жалезны Фелікс?" А напамін на будынку былога КГБ пра тое, што тут працаваў "выдатны дзяржаўны дзеяч" Юры Андропаў, прымушае схвацца ў "Дзіцячым свеце".

Але як бы тое ні было, Масква еўрапезуецца. Дакладней, думае, што еўрапезуецца. Падземны горад на Манежнай у некалькі верхаву з фантанамі, ліфтам, пазалотай, сек'юрыці ў форме паліцэйскіх. Лубок. Ужо несацэрэлістычны. Інтэрнэт-кавярні ўпэўнена можна назваць "Зайшоў-выйшаў". Кошты ў

грошы і кажэ: "Не паеду, шукайце зайца". Ну і знайшлі! З электрацягнікамi яшчэ безнадзейней. Панарабілі тых турнікетаў са штрых-кодамі на квітках. Не зайсці без іх, не выйсці. Але ж еўрапезуецца Масква. Ды ўсё ж не гэта галоўнае.

Галоўнае, не забыцца своечасова замоўці пропуск на КПП, таму што Уласіха (кодавая назва Адзінцова-10) — вайсковы гарадок і калі ссадзіць цябе патруль у заснежаным полі, дзяўдзецца крочыць лесам да наступнага КПП і прасіцца ў змерзлых байцоў за хабар прайсці за высачэзны плот, якім гэтая самая Уласіха і агароджана. Але нічога, не ўсе вартавыя такія пільныя, часам можна прайсці і па пратэрмінаваным пропуску. Карацей, калі ласка, бандыты-тэрарысты, вас тут амаль не чакаюць...

Аднак што гэта мы ўсё пра сумнае ды пра сумнае. Давайце лепей пра жанчын. Насамрэч масквічкі за дваццаць — гэта тэма нават для навуковых даследаванняў кшталту "Уплыў сталічнага жыцця на жаночую псіхалогію". Не толькі мною заўважана, што масквічкі любяць, калі іх бяруць сілаю. Дакладней, калі для іх ствараюць выгляд прымусу. Калі бываю ў Маскве, заўжды згадваю аповед аднаго знаёмага, які не меў дзе прытуліцца на ноч. Не маючы "задняй думкі", напросіўся да адной "памыцца, пагалицца, адпачыць". Тая ветліва дазволіла. Больш за тое, смачна накарміла беларуса за свой кошт і нават пляшку паставіла. Толькі вось нязручнасць: ложка адзін і легчы хлопцу з ёю давалася разам. Прыгажуня адразу папярэдзіла, што "нічога не будзе". Хлопец, і без таго ўдзячны за начлег, прыняў гэта даволі натуральна. Якім жа было ягонае здзіўленне, калі ўжо ў Мінску ён чытаў абураны ліст сваёй добразычлівай пра тое, што "не" не азначае "не", браць трэба "прымусам", а яна, маўляў, не толькі была не супраць, але і прагла блізкасці з ім. Застаецца дадаць, што больш бачыць гэтага хлопца наша геранія не захачела. Калі я расказваю гэтую гісторыю знаёмым масквічкам, яны шчыра смяюцца і абразліва адгучаюцца пра "нашчаснага". Яны салідарныя з "ваўчыцай"! Мажліва, таму з масквічкіма я імкнуся падтрымліваць так бы мовіць "чыста сяброўскія" ці "дзелавыя" адносіны.

Вось толькі ў студзені адна такая сяброўка абяцала ўзяць мяне хуткім часам да сябе на працу. Сама яна, трэба сказаць, менеджэр у кампаніі "Сибирьэнергоуслугеснаб". (Уяўляецца, як ёй прадстаўляцца, пакулі назву прамовіш.) Збіраюцца, маўляў, яны адкрываць у Мінску філіял, а яна пагадзілася яго ўзначаліць і шукае працоўныя люд. Уся яна гэтакія крутая (ну ніяк не абысціцца без гэтага слоўца), мэтанакіраваная і ўпэўненая ў тым, што ў рэшце рэшт разгадае нашае "балота". Значым таксама, што размова адбылася ў кавярні "Піроги", аднак ніякіх пірагоў там не было. Дык вось, хаця не было пірагоў, былі там моцныя гатункі піва. Таму ў працэсе "перамовы" ў сэрцы Юліным знайшлося шмат сумненняў у этызгоднасці пераезду. Глыток за глытком — і вось яна ўжо заўяляе, што жыць не можа без сваёй Масквы і за ніякія грошы ёй не патрэбна тая Беларусь! Гледзячы на гэтыя выкрутасы, мне стала шкада расійскага капіталу ў Беларусі і такіх вось Юляў.

Цягнік павольна рухаўся ў напрамку "Масква — Мінск". Да Новага года заставаўся лічаныя дні. Суседзі па агульным вагоне не першую гадзіну пілі гарэлку. Героем вечара быў хлопец, які вяртаўся з нейкай будоўлі.

— Я ж думаў, прыеду з грашыма, падарункаў сваім прыязю, кватэру куплю, але ж наляцелі гэтыя! Усю брыгаду абрабавалі, усё начыста забралі. І што крыўдна, ведалі, калі прыязджаць. Відаць, са сваіх, з начальства нехта "набёў"!

— Ды не сумуй. Гэта ў іх звычайная рэч. Наступным разам разумнейшы будзеш.

— Не будзе наступнага. І так ужо зарабіў — нельга больш.

Вадзім ДОЎНАР

Маскоўская сага

ЯК Я ПРАЦАЎЛАДКОЎВАЎСЯ ЗА МЯЖОЮ

джаючы да сталіцы Расіі цягніком ці электрычкай. Толькі там трапіўся заклік біць вядома каго і ратаваць вядома што. Брудныя пісягі не сапсавалі, што праўда, рэперскай каларавай гамы. Падмаскоўнае Адзінцова ў гэтым сэнсе горшае: падобна, што жывуць тут адны вайскоўцы, а нехта марна спрабуе іх палітычна выходзіць. За суткі да выбараў у Масгардому з'явіўся наўпрост на станцыі надпіс "За Прохвостова ?!" Падобнае прозвішча (без прыстаўкі "про") сапраўды мелася ў спісах кандыдатаў у дэпутаты, аднак, улічваючы пыталнік ды клічнік, цяжка зразумець, якую мэту мела тая "прапаганда". Згадзіцца, чорт нагу зломіў у такіх палітэхналогіях! Ад таго і ў галовах асобных расіян такі гармідар, што міжволі згадваеш тую "дасведчаную" бабулю, якая падчас канфлікту на НТВ дужа сур'ёзна распавяла вашаму карэспандэнту пра змову габрэўў супраць незалежнай расійскай кампаніі. У гэты ж час "патрыятычная" прэса пляскала ў ладкі, радуючыся разгону "жыдоўскай кодлы".

Яшчэ паўгады таму пасля станцыі "Сетово" (напэўна, ад расійскага "сетоват") вагонны гукаўзмацняльнік пачынаў брахаць пра абяззакуючую рэгістрацыю ў горадзе-героі, увагу і своечасовае павадаменне пра "нічыяныя" рэчы. Зараз жа пра колішнія тэракты нагадваюць хіба ў метро ды ў аўталайнах (гэта ў нас маршрутная таксоўка, у іх аўталайн). Там наразавешвалі партрэты чачэнскіх сепаратыстаў. Так і здаецца, павернеш галаву — і табе ўхмыльнецца калі не Бен Ладэн, дык, пэўна, Хатаб. Масквічы на такія дробязі, як абвесткі ў метро ці напамін у аўталайнае ўжо даўно не звяртаюць увагі. Не любяць, калі ім нагадваюць пра смерць, галоту, гаркоту. Калі спыняюць на вуліцы — таксама не любяць. Яны бягуць кудысьці, спяшаюцца — у іх такая нацыянальная традыцыя. Спыніць дазволена толькі апранутаму ў скураное міліцыянту з традыцыйным аўтаматам на плячы. Пры гэтым рэдка хто не пакрыўдзіцца, што яго палічылі "лицом кавказской национальности". Масквіч у пачатку ці ў разгар працоўнага дня — гэта пчала ў расцярушаным вулі. "Кінастужка" паскараецца, здаецца, да такой ступені, што апрох сотовых тэлефонаў, лягзату дзвярэй метро, лягзату тармазоў іншамарак на трасе нічога не чуеш. "Стужка" запавольваецца ўвечары, і зноў паспрабуй толькі масквічу нагадаць, што ў некага нешта не так, ірвуща снарады, паміраюць людзі. Масквіч пра гэта лепей з раніцы прачытае ў "Московском комсомольце", а пакулі ён адпачывае. Гэта святое!

Прыгожа асветлены ліхтарамі ды рэкламнымі праспектамі горад напаяняецца зусім (?) іншымі людзьмі. У іх нават можна "стральнуць" цыгарэту — збольшага чамусьці "Парламент" — ці нават на халяву "звякнучы" з іхняга мабільнага. Вядома ж, не ўсе дазваляць. Але такі тэлефон, бадай, у кожнага трэцяга. Аднак, калі вам карціць не проста дамовіцца пра месца сустрэчы, але добра пагаманіць, падрыхтуецца немалыя грошы, а галоўнае — вырашыцца, з якога аўтамата вам зручней гэта будзе зрабіць. Справа ў тым, што ў Маскве ў розных раёнах розныя і апараты. Набываеш нятанную карту і...трапляеш туды, дзе званкі мажлівыя выключна па жэтонах. Урэшце "пагаманіць" я напісаць паспяшаўся, бо аплачаны час таксафоны з'ядаюць так хутка, што толькі паспяваеш усвядоміць: ты ў расійскай сталіцы.

Гатэль — рэч цудоўная, калі тваё пражыццё аплачвае запрашаючы бок. Памятаю дагэтуль, як нахабна трапаіў на Кангрэс расійскай прэсы, засяліўся ў "Космас". У

у ягоным пакоі — надта ж знешнасць рэдактара была падзронай, — знікі на лісты з Мінска ніяк не рэагавалі.

Было пазней супрацоўніцтва з газетай "Коммерсант". Колькі разоў яны тэлефанавалі ўвечары і прасілі за паўгадзіны зрабіць ім патрэбны матэрыял. Рабіў. Адночы ў Маскве журналісты гэтай выдання нават частавалі мяне півам у рэстарачы, але... даць сталую працу беспрацоўнаму тады беларусу адмовіліся. "Энтэвэшнікі" таксама малайцы. Змагаліся мы ўвесну "за нашу і вашу свабоду", пісалі-асвятлялі. Яны ж нам спачатку прытулак на лесвіцы шостага паверха Астанкіна (у студыі не пускалі) і бясплатную вячэру, а потым ануляванне пропуску — бац! Крутыя! І дзе яны цяпер?

У нас жа як прыйдзеш у любую рэдакцыю — і праз хвіліну-другую размаўляеш з намеснікам наконт працаўладкавання. Там жа у лепшым выпадку па тэлефоне параяць даслаць ім сваё рэзюме. Потым, маўляў, бачна будзе. Даслаў — чакаю дагэтуль. Але ж не ўсё так кепска. Было, было адно выключэнне з правілаў. Здагадзіцца — дзе? У рэдакцыі беларуска-расійскай газеты "Союз" (хто не ведае, ёсць такая ў нашага парламенцкага сходу). Там журналісты з братаў РБ узрадаваліся, узяліся ўжо ў штат афармляць, ды запыталіся пра ранейшыя месцы працы. Пачуўшы адказ, шчыра прызналі, што дыскрэдытаваны я супрацоўніцтвам з нацыяналістамі.

Затое ў Маскве рэгулярна ходзіць метро. Цяжка ўявіць гэты мегаполіс без падземкі, хаця ўласна падземка яна і не паўсюль. Ёсць некалькі станцыі на паверхні. Назіраць за пераўтварэннем метро ў звычайную электрычку цікава, а вось разглядаць самі станцыі сумна. За рэдкім выключэннем шэрыя ды аднастайныя. Такое ўражанне, што будавалі іх не для таго, кабы ўпрыгожыць даволі працяглае (улічваючы памеры горада і час, затрачаны на дарогу) жыццё чалавека пад зямлёю, а для ратавання іх ад бамбардзіровак падчас вайны. Адно прыцягвае ўвагу — своеасаблівае дысцыплінаванасць масквічоў: дзе-дзе, а на эскалатары яны выстройваюцца твар у патыліцу, сходзі з аднаго боку волныня. Цяжка ўявіць, між іншым, масквіча, які б дакладна ведаў уласны метрапалітэн, і гэта ўрэшце зразумела, бо столькі перакрываўнаў лініі бадай няма нідзе. Таму запытвацца пра далейшы шлях лепей усё ж у супрацоўніц метро. І хутчэй за ўсё мажана кабеціна пакажа на малазразумелую схему.

Між іншым, ці бачаць самі тубыльцы недарэчнасці, звязаныя з пераносам на славянскую зямлю заходніх узораў рэкламы? Напрыклад, летам на Манежнай плошчы вісеў агромністы шчыт: "Невеша — усё, што трэба вашай скуры". На ім дзве жанчыны і адзін мужчына — "Шчасце разам". Усяго толькі ў некалькіх метрах ад гэтай рэкламы касметыкі ўзвышаўся палкаводзец Жукаў на кані. Але ж зараз мы не пра гэта...

Як бы тое ні было ў метро, але і без схемаў ёсць на што і на каго паглядзецца. Хочаш — на жабракоў, значную частку якіх складаюць калекі — ветэраны бясконцых "антытэрарыстычных аперацый". Хочаш — на дыпломы сталічных ВНУ, якія за кругленькую суму на вашае імя і запоўняць.

На вуліцы брудна. Падчас апошняй вандроўкі ў Маскву смецце не заўважалася, бо было прыхавана снегам. Пранізлівы вецер разам з адчувальным марозам прымушаў час ад часу хавацца ў крамах і разглядаць не патрэбныя табе рэчы. Каб не раздражняць сваёй прысутнасцю службоўцаў якой-небудзь ювельнай крамкі, заходзіў у "торговые ряды" ці "Біблія — Глобус". Няма чаго казаць:

тры разы вышэйшыя за нашы. Можаш паглядзецца на велічэзныя праваслаўныя храмы. Вядома, калі не засмучае цябе той факт, што кубачак для ахвяравання жалезны і на лангугу. Але ж адкіньце ўбок дурныя думкі: усё тут дзеля чалавека. Увесь цэнтр поўніцца бія-прыбіральнямі, дзе справіць патрэбу можна бясплатна. Сапраўды: не ўсё тут прадаецца і купляецца! Дзякуй мэру Лужкову і ўсім, усім, усім.

Напрыклад, віцэ-спікер Дзярждумы Жырыноўскаму. За тое, што ў адрозненне ад нашых "віцэ", трапіць да яго па інтэрв'ю прасцей простага. Варта толькі да прызначанага часу дадаць гадзінку і прапусціць паперадзе сябе маскоўскіх калег — і Уладзімір Вольфавіч будзе "думать про Беларусь". Ягонае атачэнне здыме вас на відэа, каб потым выпусціць фірмовую касету пад нумарам 130 з серыі "Это Жириновский".

Тым часам пра нашу Радзіму думаюць і на Беларускам вакзале, дзе з нядаўняга часу можна памяняць айчыныя "разліковыя білеты" на іх рублі. Так, шмат хто думае тут пра Беларусь...

Пра свой родны горад Ліда ўвесь час згадвае і мая цётка Люда, якая колькі ўжо год жыве ў падмаскоўным горадзе Уласіха з мужам падпалкоўнікам расійскіх узброеных сілаў. Яны ўдзатырох з дачкой-школьніцай і другой, двухгадовай, вымушаны зводзіць канцы з канцамі на афіцэрскай сто долараў у месяц. Сама Людміла ўладкавацца на працу не можа, паколькі цырульнікі з яе адукацыяй там нікому не патрэбныя, а для павышэння кваліфікацыі патрэбны вялікія грошы. Была, праўда, ўладкавалася да месцавога прадпрыемства ў "Салон прыгажосці", ды апошні неўзабаве спалілі бандыты. На долю аднак не скардзіцца, моліцца Богу і пасмейваецца з пляменніка, які, бач ты, сотняю "зялёных" не задавальняецца. "У вас яшчэ нічога", — кажэ яна. "Сапраўдная" беларуска.

Імкнуўся не абцяжарваць яе сваёй прысутнасцю, шतरанак з'язджаючы ў Маскву. Быццам і недалёка, усяго якая гадзіна на дарогу, але ж грошай каштуе! Сем рублёў на аўталайн і восем на электрычку. Вы скажаце, дык не плаці, ездзі "зайцам". Паспрабаваў аднойчы, дык ледзь не наблілі, рыхтыкі той міліцыянт на Казанскім вакзале. Падлічыў, значыцца, кіроўца аўталайну

Працягваючы добрую традыцыю знаёмства чытача з лепшымі набыткамі маладых аўтараў, рэдакцыя часопіса “Малодосць” у сваёй “Бібліятэцы...” выпусціла кнігу Міхася Карпечанкі “Дачка волі”. Адметная яна ўжо тым, што гэта зборнік п’еса. А што да самога М. Карпечанкі, дык па ўзросце ён не такі і маладзён. Нарадзіўся ў 1959 годзе, скончыў Навагрудскую школу, Барысаўскае прафесійна-тэхнічнае вучылішча будаўнікоў, філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Свой лёс цяпер звязвае з рэдакцыяй бялыніцкай раённай газеты “Зара над Друццю”. Піша прозу, не чужыя яму гумар, публіцыстыка, неабыхавы да краязнаўчых памкненняў. І ўсё ж, мяркуючы па гэтай кніжцы, бадай, прызначанне знайшоў у драматургіі. А як прыйшоў да яе, можна даведацца з уступнага артыкула заслужанага работніка культуры Беларусі, рэжысёра народнага тэатра “Валянцін” Магілёўскага гарадскога цэнтру культуры і адпачынку В. Ермаловіча “Каб вольным быць...”. Так, гэта ўступны артыкул, а не проста звычайнае слова-пажаданне, як гэта практыкавала “Бібліятэка часопіса “Малодосць” раней. Відаць, падобны падыход нават больш апраўданы, бо В. Ермаловіч дае разгорнутую ацэнку таму, што зроблена сёння М. Карпечанкам-драматургам. Адкрываецца кніга гістарычнай драмай “Дачка волі”, прэм’ера спектакля паводле якой адбылася ў тэатры “Валянцін” 3 сакавіка 2001 года. І сама п’еса, і спектакль прысвечаны светлай памяці вядомага гісторыка і пісьменніка, старэйшага брата В. Ермаловіча М. Ермаловіча. М. Карпечанка звярнуўся да вельмі даўніх падзей, сягнуўшы, дзякуючы сваёй творчай фантазіі, у тыя часы, калі жыла на зямлі гордая Рагнеда. Сягаючы ўглыб стагоддзяў, М. Карпечанка выступае не староннім сузіральнікам, а як бы і ўдзельнікам таго, даўняга і адбываецца гэта падтэкстава, праходзіць праз усю кампазіцыйную канву твора. Пастаўлены спектакль і па п’есе “Канвеер”. Ён, дарэчы, у свой час паказаўся і на сцэне Дома літаратара ў Мінску. Гэтым разам М. Карпечанка звяртаецца да часоў сталінскага беззааконня, калі таталітарная сістэма знішчала сумленых людзей. Носьбітам яе выступае ў п’есе следчы Маразевіч, які не сумняваецца ў тым, што, знішчаючы “ворагаў народа”, робіцца праведная справа. Не задумваючыся, падводзіць ён пад расстрэл і свайго малашына вучня Юрку Сухадольца. Для Маразевіча даўно нічога святаго не існуе, ён ператварыўся ў звычайнага выканаўцу чужой волі, а сумленне гэтага чалавека дрэмле, калі і ўвогуле хоць засталася частка яго. В. Ермаловіч сведчыць: “...Я бачыў слёзы на вачах многіх глядачоў спектакля. Бачыў слёзы на вачах тых, хто глядзеў “Канвеер” другі, трэці, чацвёрты раз... То былі слёзы ачышчэння. Слёзы смутку. Праз іх, тыя слёзы, у людзей адраджалася памяць”. Падстаўлена ў кнізе і п’еса “Дождж на дваіх”, якая пакуль не пастаўлена. У адрозненне ад двух першых, гэты твор пабудаваны на матэрыяле сённяшняга дня. Адпаведна аўтарам узяты і персанажы: актрыса гарадскога тэатра Анастасія Андрэеўна Залужная, начальнік упраўлення культуры, яе муж Фёдар Фёдаравіч, мастак Віктар, два чыноўнікі раённага ўзроўню.

Праблематыка не новая. Многія пісалі пра супрацьстаянне сапраўднага творцы і ўлада маючых. Але зноў жа М. Карпечанка не паўтараецца, а гэта лішні раз пацвярджае, што ён умее пісаць.

Алег ГУЛІЦКІ

КРЫТЫКА

Ікебана Марыны Наталіч

У атмасферы варожасці да беларускай мовы, што, на жаль, застаецца самай балючай праблемай нашага расколатага грамадства, пры амаль суцэльным панаванні рускамоўя, што нагадвае скандальную сцэну, калі нахабная кватарантка бэсціць і выштурхоўвае збянтэжаную гаспадыню з яе ўласнай хаты, — пры ўсім гэтым неяк нават і няёмка прамаўляць добрыя словы пра тых, хто, жывучы ў Беларусі, піша па-руску (гаворка толькі пра літаратараў). Ненармальнае становішча з беларускай мовай скажае, скрыўляе падыход да той ці іншай рускамоўнай літаратурнай з’явы, многія стараюцца яе проста не заўважаць. Таму што варожасць нараджае варожасць, і нацыянальна свядомы беларус апошнім часам інстынктыўна ўнікае расейшчыны, бароніцца ад усяго рускага, як ад пагрозы жыццю. Хоць, вядома, не яго трэба вінаваціць у гэтым, а тых, хто яго да гэтага давёў, узаконіўшы вынішчэнне яго роднай мовы, яго культуры, выкараненне беларушчыны дзе гвалтам, дзе ціхай сапай. Аднак нацыянальная самасвядомасць не павінна скатвацца ў фанатызм, ператварацца ў нацыянальную абмежаванасць. Калі мы сапраўды еўрапейская нацыя! Трэба памятаць, што казённая, напаліўменніцкая расейская мова нашага каланізаванага чынавенства, “трасянка” б е з н а ц ы я н а л ь н а г а а б ы в а е ц ь с ь к а г а н а т о ў п у — гэта адно, а мова мастацкай літаратуры, мова паэзіі зусім іншае. “Паэты — ўсе крыві адзінай”, — сказаў вялікі паэт Расіі Сяргей Ясенін у вершы “Поэтам Грузии”. І там жа:

*Самодержавный
Русский гнет
Сжимал все лучшее за горло,
Его мы кончили —
И вот
Свобода крылья распростерла.
И каждый в племени своем,
Своим мотивом и наречьем,
Мы всяк
По-своему поем,
Поддавшись чувствам
Человечьим.*

І хоць да сапраўднай свабоды нам яшчэ далёка і “самодержавный русский гнет”, як мядзведзь, пагрозліва дыхае ў патыліцу незалежнай пакуль што Беларусі, гэта не

павінна засланяць ад нас чалавечыя пачуцці, выказаныя і рускім паэтычным словам. Таму што яны супрацьстаяць тым жа ненармальнасцям, якім супрацьстаяць дэмакратычная частка беларускага грамадства, казённаму мысленню, псіхалогіі пакарлівага статка, догмам мінулага і спароджанай ім палітычнай варожасці, якая падзяляе людзей на два лагеры.

*Свидетельствует
Вещий знак:
Поэт поэту
Есть кунак.*

І чытачу таксама, дазволім сабе дадаць да ясенінскіх словаў, паэт ёсць кунак, гэта значыць, друг.

Такія думкі зноў прыйшлі да мяне, калі прачытаў вершы рускай паэтыкі Марыны Наталіч. Тры яе кніжкі амаль наўздагон адна за адною выйшлі ў Мінску: “В лесном краю” (выдавецтва “Мастацкая літаратура”, 1992), “Страница” (выдавецтва “Беларускі кнігазбор”, 1999) і “Ледяные стихи” (“Беларускі кнігазбор”, 2002).

Сталася так, што ўсе тры зборнікі толькі цяпер адначасова трапіліся мне ў рукі, але гэта не першае маё знаёмства з творчасцю паэтыкі: у свой час мне давалося быць укладальнікам калектыўнага зборніка вершаў пачынаючых рускамоўных паэтаў — пад назвай “Первая встреча” ён выйшаў у выдавецтве “Мастацкая літаратура” ў 1989 годзе. Значную плошчу ў тым “інтэрнаце” паэтычнай моладзі займалі вершы Марыны Наталіч, не куточак, як большасць аўтараў, а цэлы пакойчык. Зазірнуўшы ў яго сёння, з прыемнасцю пераканаўся, што, здаецца, не памыліўся, калі размяркоўваў “жыллошчу” — права Марыны на большыя “метры” пацвярджалася сапраўдным талентам. У ім адчуваліся свежасць першага снегу, першай пралескі, першага каханя, хоць яшчэ адчувалася і пэўная несамастойнасць, і няёмкасць, слабая тэхніка верша, — да прыкладу, паэтка рыфмавала “травы — усталый”, “смелый — тень”, “тяга — водопада”, знаходзілася ў палоне дзяслоўнай рыфмы, якая, дарэчы, толькі здаецца лёгкай: трэба быць майстрам, каб надаць ёй пругкасць мячэка, кабы яна цокала, як калыткі маладзенькага Пегаса. Але ўсё роўна, вершы Марыны былі падобныя на дзіцячую ўсмешку,

сонечную і найна здзіўленую, поўніліся радасцю першаадкрыцця свету, яго фарбаў і дэляглядаў.

*Господи, какая благодать —
В белый снег глазами упадать,
Белый снег ладонью
взбить слегка,*

*Чтобы пролетающая птица
Верила, что это облака.*

І вось прайшло дванаццаць год. Ці вырасла паэтка за гэты час? Ці пацвердзіла ўжо больш грунтоўна сваё права на жыхарства ў паэзіі? Бо вельмі часта першыя публікацыі так і застаюцца аб’яцаннем, заяўкай на творчасць, подступам да яе, і наступныя вершы — толькі сухая салома даўняга ўласнага жніва. Рады зазначыць, што з Наталіч гэтага не здарылася: усе тры кнігі, пра якія гаворка, — сведчанне росту, самапаглыблення, канчатковага фармавання сваёй манеры, пастаноўкі голасу — сцішанага, камернага. І дзякуй Богу, што паэтка не спрабуе яго фарсіраваць, не спрабуе, так бы мовіць, спяваць оперныя арый, бо адчувае свае магчымасці, што вельмі важна. Можна прывесці нямала прыкладаў, калі паэт здраджваў прыродзе свайго таленту. Скажам, Пятрусь Броўка, ад прыроды лірык (і лірык даволі тонкі, аб чым сведчаць многія яго лірычныя, апалітычныя, як сказаў бы высокаідэйны савецкі крытык, вершы), усё жыццё гвалтаваў сваёй голас, уздымаў яго да надрыўнага пафасу, і атрымлівалася фальшыва, таму што не павінен танар спяваць басам. Марына Наталіч засяродзілася на кароткім вершы, самыя даўгія вершы ў яе — 16, 20 радкоў, пераважная большасць — чатырохрадковыя, трохрадковыя. Формы для рускай паэзіі не традыцыйныя, паэтка асвойвае традыцыю Усхода — кітайскі верш, японскі танка, узоры персідскай паэзіі. І атрымліваецца ў многіх выпадках хораша. І пры гэтым не нагадвае пераклад нейкага кітайскага ці японскага верша, таму што пачуцці, назіранні, думкі — свае. Свае інтанацыя. Таму і форма верша, яго, так бы мовіць, адзенне, успрымаецца натуральна, экзотыка незаўважна знікае.

У падмацаванні гэтай ацэнкі самі сабою прасяцца цытаты, але ўстрымаюся ад шырокага цытавання. Выбар рэцэнзента заўсёды суб’ектыўны, і некаму тое, што я

УРАЖАННЕ

Ловы ветру

Ёсць асобы, да якіх ставіцца нейтральна немагчыма. Яны выклікаюць альбо любоў, альбо нянавісць, альбо і тое і другое адначасова...

Ёсць творы, пра якія складана сказаць нешта пэўнае. Ты разумеш, што свет аўтара табе цалкам чужы і невядомы, але знойдзеныя — як быцым спецыяльна прыхаваныя для такога выпадку — цытаты палоняць, прымушаючы чытаць далей. Пры гэтым зусім неабавязкова пагаджацца з пісьменнікам, паважаць яго альбо захапляцца яго мастацкім стылем...

Сёння, ва ўмовах, калі катастрофічна падае цікавасць не толькі да беларускай ўвогуле, але і да любога друкаванага слова ўвогуле, прымусяць чытача дайсці да апошняй старонкі кнігі — задача з няпростых. Сучасны чытач пераборлівы і капрызны, каб авалодаць яго ўвагай, пісьменнік павінен клапаціцца не толькі аб займальнасці свайго апаведу, але і аб прыцягальнасці ўласнага вобраза.

Кніга “Браслаўская стыгмата” выклікае цікавасць ужо з-за таго паўскандальнага іміджа, які паступова замацоўваецца ў літаратуры за яе аўтарам. Гэта першая кніга Адама Глобуса, якая з’явілася выхаду яго “Тэкстаў”, таўшчыня і якасць выдання якіх справакавала хвалю зайздрасці і абурэння ў многіх калег-пісьменнікаў. Нягледзячы на тое, што змест новага зборніка апаўданаў паэтычныя ранейшай правакацыйнасці, характэрнай для знакамітых глобусаўскіх “дамавікоў” ці аповедаў кнігі “Толькі не гавары майёй маме”, “Браслаўская стыгмата” абуджае эмоцыі вельмі супярэчлівыя, пра якія цікава паразважаць.

Тыя, хто лічыць гэтага пісьменніка самазакаханым эгаістам, здольным адно толькі да бюрократыі апісваць дробныя падзеі свайго жыцця ды пераклаваць паказкі былых каханак, будуць задаволеныя. У новай кнізе — заўважым, складзенай пераважна з апаўданаў ранейшых гадоў — аўтар працягвае аддаваць перавагу рэальнасці перад вымыслам, узнёўваючы

Глобус Адам. “Браслаўская стыгмата.” Vostraja Brata. Наша Ніва. Сучасны літаратар. Мінск, 2001.

падзеі свайго і чужога мінулага з дэталямі амаль дакументальнай якасці. Нават сваю магчымую смерць у дзіцячым узросце ён абстаўляе падрабязнасцямі, здольнымі выклікаць у чытача — тут ужо ад настрою — смех альбо слёзы: “Напэўна, я быў бы вельмі прыгожы нябожчык: маленькі, белагаловы, чысты. О, як плакалі б несучушыя бацькі над вузенькай труною! Не знайшлі б суцяшэння.” Такая вольная постамадэрнова “смерць аўтара” па-беларуску.

Тэма прыгажосці, ці, дакладней, аўтарскага самалюбавання — скразная тэма зборніка. Яна працягваецца на самых розных узроўнях — ад апісання “далікатнай вытанчанасці” ўласнааўтарскіх вусэй да прамога пытання-звароту: “Няўжо людзі не адчуваюць, не бачаць, не разумюць таго, што ў мяне нельга красці рэчы?”

Герой-апаўдальнік, у якім даволі складана не пазнаць самога Глобуса, спрабуе надаць сімвалічную значнасць нават такім малапрывабным учынкам, як крадзёж паштовак: “Мае ўчынкы былі містычным актам разбурэння чнаціласці, і я адчуваў, што другі раз цуд не адбудзецца, мой метагид непаўторны, яго нельга множыць”. Шматлікія надобразычлівыя пісьменніка, відавочна, не стануць разбірацца, якім чынам Глобус-наватар адрозніваецца ад Глобуса-пісьменніка, а проста пагодзяцца з прызначэннямі нахвал: “Па сваёй прыродзе я злодзей, самы натуральны, ад нараджэння. Я злодзей па сваёй сутнасці, бо падчас зладзейства атрымліваю эратычную асалоду.”

Удаслівы злодзей, добры плывец, які вынырне з любой сітуацыі, — адзін з некалькіх іміджаў апаўдальніка. Апафеозам духоўнага нарцысізму аўтара з’яўляецца апаўданае “Аўтапартрэт з рэбітым носам”, дзе Глобус выказвае спадзяванне, што апынуўшыся на тым свеце, ён зможа працаваць у пекле, дапамагаючы царцам караць грэшнікаў.

Тыя, каго Глобус раздражняе, у кнізе “Браслаўская стыгмата” знойдуць нямала мясцінаў, здольных пахвіць сваё пачуццё дыскамфорту. Аднак, гэтае пачуццё можа узнікнуць і ў тых, хто яшчэ не паспеў

вызначыцца ў адносінах да творчасці пісьменніка, напрыклад, з-за даволі навізлівага згадвання слова “кроў”. У спалучэнні з колерам вокладкі і частым ужываннем эпітэтаў “чырвоны” і “руды” (напрыклад, “Чырвоны сабака” ці “Брудны посуд”), гэтае слова ўздзейнічае на падсвядомасць, выклікаючы даволі змрочнае ўражанне і ад той рэчаіснасці, якую прэзентуе аўтар, і ад яго самога: “З Ерусаліму Лібэрман даслаў мне бутэльку віна — чырвонага й смачнага, як кроў” (“Тутэйшыя габрэі”).

Тыя, хто лічыць сябе інтэлектуаламі, ці, прынамсі, людзі, схільныя да філасофствавання як спосабу прымірэння з рэальнасцю, будуць уцешаныя ўсходнім містыцызмам, якім прапітаныя такія апаўданаці, як “Наша Ніва”, “Спаць, спаць, спаць”, “Акадэмічны адпачынак студэнта Дз.”

Апошні твор, нягледзячы на відавочны каларыт эпохі (“абкладзеныя парудзелаю кафляю сцены, чарупіна з іржавай плямінаю пад кранам, драцяная сметніца, медычная шафа з зафарбаваным з сярэдзіны шклом, нязручны стол, крэслы з прасціранай абіўкай, вузкае, занавешанае нясвежай фіранкаю вакно, альяс у гліняным гаршочку, столік на колцах, графіні і шклянкі”) нагадвае тыповую дэнаўсскую паказку, якімі так захалялася “праснутая” моладзь васьмідзесятых. Верагодна, што без знаёмства з тымі духоўнымі фішкамі, што жывілі мастацкую свядомасць пакалення, якое сёння асацыіруецца ў літаратуры з найменнем “Тутэйшыя”, цяжка зразумець паводзіны галоўнага героя апаўданаці студэнта Дз., якога можна акрэсліць як “беларускага брата” Сімара Гласа, героя навелы Дж.Д.Сэлінджэра “Цудоўны дзень для бананавай рыбкі”.

Змест апаўданаці складае гісторыя пра тое, як даволі складаным шляхам студэнт Дз. дабіваецца акадэмічнага адпачынку. Але замест мяркуемага хэпі-энду чытач атрымлівае аўтарскае паведамленне, што, прыняўшы душ, пагаліўшыся і працёршы рукі адкалонам, герой адчыніў акно і скінуўся з пятага паверха. Аднак заўчасная смерць не мае адцення трагізму — гэта смерць чалавека, які пазбавіўся жаданняў. У інтэрпрэтацыі Глобуса, смерць —

хацеў бы прывесці, можа не спадабацца. Таму проста прапануючы чытачам прайсці па гэтых трох светлых пакоях паззіі Марыны Наталіч — упэўнены, што кожны знойдзе ў іх нешта, што прыйдзеца даспадобы. Некаму філасофская лірыка, некаму вершы пра каханне, якіх нямае, некаму замалеўкі прыроды, тонкія, празрыстыя акварэлі.

*Дождь идет не спеша, вползла,
По заборам и крышам,
По мокрым собакам,
По травмам поникшим,
По узенькой речке —
Серой холстинке,
По тоненьким веткам
Юной рябинки...
Дождь идет не спеша,
И остаются следы его —
Синие лужи.*

Зноў жа, некаму гэта можа не спадабацца, але наўрад ці хто скажа, што гэта наогул не вершы. Як і "Белорусский мотив":

*От белорусского — т у г а —
Приснится страшный сон,
Как крик совы — уга-уга —
Над гаснущим костром.*

*От белорусского — с м у г а —
Плывут в туманной мгле
Стогов пахучие стада,
Приинкшие к земле...*

Беларускія матывы ў творчасці Марыны Наталіч хочацца асабліва падкрэсліць. Родам з порта Ваніна на Далёкім Усходзе, яна не проста пераехала ў Беларусь, але і зрабілася яе часцінкай, успрыняла ўсё беларускае як сваё роднае, адвечнае. Боль Беларусь — яе ўласны боль, аб чым сведчаць такія вершы, як "Белорусская свобода", "Приинкну к плечу белорусчины".

*Отдать тебе русское сердце —
Такая мне выпала доля.*

На жаль, некаторыя іншыя рускамоўныя пазты, якія разам з Марынай Наталіч былі прадстаўлены ў калектыўным зборніку "Первая встреча", як і яна пайшлі далей, выдалі свае асобныя кніжкі з дапамогай сваіх беларускіх сяброў, — не ўсе гэтыя пазты пажадалі "отдать свое русское сердце" Беларусі. І мне прыкра, што, напрыклад, здольны пазт Глеб Арханяў (Юры Аляксееў) сёння апынуўся ў тым рускамоўным літаратурным асяродку, які падзяляе вялікадзяржаўныя, імперскія погляды на Беларусь, на яе мову, літаратуру і культуру. Вядома, я не судзіць пазту, кожны мае права на той ці іншы выбар, аднак і прамаўчаць не магу. І не магу не падзяляць грамадзянскую пазіцыю Марыны Наталіч.

чарговая карцінка, не больш значная, чым сапраўдны краявід ці безгустоўна намаляваны пейзаж на сцяне службовага кабінету.

Беларуская сучасная літаратура параўнальна рэдка звяртаецца да тэмы смерці. Нягледзячы на здольны перасягнуць мяжу фізіялагічнага страху перад непазбежным і перавесці ход думкі ў сферу абстрактных катэгорый. Так, для В.Быкава "смерць" звязана з паняццем "выбар" і адлюстроўвае заходне-еўрапейскі погляд на рэчаіснасць, якая залежыць і падпарадкоўваецца чалавеку. Дзякуючы А.Разанаву і таму ўплыву, які мелі на яго творчасць усходнія філасофскія сістэмы, беларуская паззія прадставіла смерць як пераход з рэальнасці быцця ў рэальнасць іншабыцця.

Для Глобуса смерць — адна з роўнавялікіх падзей жыцця. Яна не столькі пераход, разрыў сувязі, колькі перацягванне, паступовая трансфармацыя аднаго рэчыва ў другое. Ствараецца ўражанне, што сам пісьменнік да канца і не верыць у яе накіраванасць, прынамсі для сябе, адсюль і лёгкасць, з якой раз за разам ён вяртаецца да гэтай тэмы, быццам спрабуючы ўзяць выйгрыш часу: "Чалавек трэба мераць вадой і ягоньмі здатнасцямі... Раней, у дваццаць сем, я хацеў, каб пасля маёй крэмацыі попел развее на радзіме, за мястэчкам Койданава, дзе-небудзь у лесе. А цяпер бачыцца іншае. Хай жменька праху будзе перасыпана ў драўляную талерку і папыве па хвалях ручая, які застаўся ад ушчэнт змеліраванай, абмялелай рэчкі Рудзіцы. Хай маё плаванне працягнецца на два імгненні пасля смерці. Зямля да зямлі, прах да праху, а мая душа імкнецца да вады" ("Наша Ніва").

Вада, кроў, алкаголь — тры вадкасці, якія так ці інакш пазначваюць аўтарскія адносіны да жыцця, ці, дакладней, уласны спосаб растварэння "ілжывай крышталізацыі" (А.Дугін), зададзенай свядомасці сацыякультурнымі ўстановамі. З цягам часу становіцца відавочным, што пад іранічным, а, іншым разам, самаўпэўнена-жлобскім тонам апаведаў Глобуса хаваецца глыбокае непрыняцце рэчаіснасці, жаданне вымкнуцца са свету матэрыяльных і сацыяльных "чарупінаў", стаць у цэнтры рэчаў, дакрануцца да восі быцця.

"Усю маладосць я пражымаўся жывалісам і маляваннем, прахукаў ідэалаў у краявідах і не знайшоў... Я маляваў рэчы, целы, дзіркі паміж рэчамі і целама, я ўрэшце пачаў

*Бело-бедная моя голубка,
Алой кровью полоса на груди
Истекает...*

*Всё еще стреляют
Голубей, кружащихся над раем.*

*И голубка в духоте «черемух»
Бьется нимо над оглохшим краем,
Что не слышит, как в его голубку
Всё стреляют,
Всё еще стреляют...*

"Белорусская свобода"

Як той казаў, пры ўсім пры тым не ўсё ў пакоях паззіі Марыны Наталіч бездакорна — ёсць і смецце. І нямае. Многія вершы шматслоўныя, пазтка часта збіваецца на лірычную рыторыку, на архаічную "альбомнасць" 19 стагоддзя:

*Зачем ей вечные страдания,
Зачем морщины на челе,
Зачем ей жгучие лобзания
На выжженной земле?*

Сапраўды, "Зачем жгучие лобзания", калі о душе, о ее боли, о неразделенной любви можна сказать трыма радкамі:

*Я душу разломала пополам,
Как хлеб последний...
Ты был сыт...*

...У японцаў існуе навука складання букетаў і к е б а н а. Не венік з ружаў ці цюльпанаў, а дзве-тры кветкі, а то і адна ў спалучэнні з гольмі галінкамі, дзіўная асіметрыя, якая ўспрымаецца як танчэйшая гармонія. Мне здаецца, і ў гэтым мяне пераканваюць лепшыя кароценькія вершы Наталіч, што яе моц менавіта ў ікебанае слова, у ашчаднасці, нешматслоўнасці радка.

Слушаю слово...

*Страницы взметая,
В небо взлетает белая стая,
Слово взлетает с надеждою
века —*

*Найти, вразумить
и спасти человека.*

*Верую в Слово,
И слышу тревожный
Голос той*

*женщины неосторожной:
«Жизнь нашу общую
не промни...*

ANNO Domini...

"Читая Анну Ахматову"

Паззія Марыны Наталіч імкнецца не праігнаваць жыццё. Таму і не чужа ў нашай хаце. Паззія не бывае чужой.

Валянцін ТАРАС

маляваць амаль дасканалыя геаметрычныя фігуры, якія прайшлі праз вялікае нішто, склаліся ў літары і пацяклі — радок за радком... Аднойчы, калі і ў галаве не было шукаць ідэальны краявід, ён знайшоўся сам сабою. Я сядзеў на беразе вадасховішча і піў вінаграднае віно з рыльца доўгай французскай бутэлькі. Алкаголь скончыўся. Я ўзяў бутэльку і зашпурнуў у краявід. Я сядзеў на камені, пазіраў на сумны ландшафт і разумеў, што дарэмна шукаў карцінасці ў прыродзе. Гармонія тоіцца ў суадносінах паміж табою і наваколлем. Калі знаходзіцца раўнавага, ты робішся шчаслівы. Не варта смяцца з парожняй бутэлькі. Чалавек — пусты мяшэчак з-пад радасцяў і пакут" ("Наша Ніва").

Разуменне таго, што чалавек — біялагічна — ёсць толькі абалонка, чарупіна, ёмістасць для душы, выяўляецца ў апавяданнях "Менская вар'яты" і "Браслаўская стыгмата". З'яўленне пазнавальных вобразаў менскіх вар'ятаў дзіўным чынам вытлумачаецца ў самым містычным, і, безумоўна, самым запамінальным творы кнігі — "Браслаўская стыгмата": "Не вар'яты са сваімі гісторыямі хваробаў мяне цікавілі і цікавяць, а святло, што сыходзіла з велізарнага неба, святло і святасць".

Даволі нечакана для пісьменніка, якога часта абвінавачвалі ў рацыяналізме і адсутнасці душэўнай тонкасці, Глобус спрабуе вывесці невытлумачальную ўрачамі колькасць душэўнахворых з ледзь адчувальнай непрапарцыйнасці зямлі і неба на Браслаўшчыне. Менавіта неба, а не два рабаўнікі касцёлу, з'яўляецца героем апавядання "Браслаўская стыгмата".

"Якая марная марнасць — і ловы ветру, і ловы неба," — яшчэ адзін сказ, які з'яўляецца не толькі лейтматывам усёй кнігі, але і ключом для разумення асобных пабуджальных матываў, якімі кіраваўся пісьменнік, адбіраючы матэрыял для сваіх апавяданняў. Маляванне "дзірачкі між рэчамі" і адшукванне "страчанага часу між старонак" кнігі, прачытаных у маленстве, — усё гэта можа быць акрэслена як ловы ветру.

Ловы ветру — задача марная, асуджаная на паразу, але прыцягальная сваёй заўсёднай незрэалізаванасцю, задача, зразумелая толькі тым, хто можа адчуваць прыгажосць нефункцыянальных рэчаў. Мажліва, адзіную сапраўдную прыгажосць.

Ганна КІСЛІЦЫНА

АДАГОСКИ

Правакацыя гэта ці не?..

У перыядычным друку ўжо былі водгукі на змешчаны ў дзевятым нумары часопіса "Маладосць" за мінулы год артыкул Віктара Яраца пад назвай "Прэлюдыя да спрэчкі". Прыняць удзел у дыскусіі па гэтай "прэлюдыі" заклікала сваіх чытачоў наша паважаная газета "Звязда". Пасля закліку адразу вельмі аператыўна з'явіліся на старонках газеты водгукі на змешчаны ў "Маладосці" матэрыял пазта Васіля Жуковіча і інжынера з Мінска Уладзіміра Пішчуліна. Апошні рэзка асудзіў задумку Віктара Яраца — выклікаць сваіх сяброў, калег па прыяні на размову аб сённяшнім стане нашай паззіі — і назваў свой водгук грымкімі словамі: "Асцярожна, правакацыя!". Пасля гэтага "Звязда" чамусьці зусім прыпыніла весці дыскусію па вельмі важным пытанні. Магчыма, яшчэ вернецца да сваёй ініцыятывы?

Найбольшую цікавасць у шматлікіх чытачоў, мне здаецца, выклікаў змешчаны толькі што ў нашым паважаным што-тыднёвіку "Літаратура і мастацтва" артыкул настаўнікаў Забалоцкай школы А. Хілько, Б. Хілько і іншых (як значыцца ў подпісе) пад назвай "Табліца Мандзялеева-Яраца ў беларускай паззіі". Аўтары гэтага артыкула, на мой погляд, знайшлі трапнае параўнанне вядомай нам са школьнай парты табліцы з расстаноўкай іменнаў беларускіх пазтаў па асобных раздзелах, зробленай Віктарам Ярацам. Аўтары артыкула, вясковыя настаўнікі з гумарам нават прапануюць кіраўніцтву Саюза пісьменнікаў, "выбіць бірачкі з нумаркамі і абвадзіць усіх жывых пазтаў і пазтак насіць паверх портак ці спадніцы на правым баку бірачку. Выгадна будзе і чытачам і ў рэдакцыях перыядычных выданняў — зайшоў да рэдактара пазт — і на бірачцы нумар аж 851 Ну вядома, слабак ці зусім графаман, пайшоў прэч!.."

Так, гэта сапраўды гумар праз слёзы. Толькі аўтары артыкула, паважаныя настаўнікі, мабыць, залішне пасмяяліся з задумкі, якой кіраваўся вядомы беларускі пазт Віктар Ярац і рэдакцыя часопіса "Маладосць". Асабіста я думаю, што публікацыя артыкула "Прэлюдыя да спрэчкі" не з'яўляецца ніякай правакацыяй — гэта проста імкненне выклікаць больш аўтараў на размову па хвалючым усіх нас пытанні.

Нельга сказаць, што наша літаратурная крытыка абыходзіць увагай сённяшні стан нашай паззіі і наогул літаратурны працэс. У перыядыцы, амаль у кожным нумары часопіса "Полымя" і іншых выданнях з'яўляюцца рэцэнзіі на кнігі, якія выходзяць яшчэ на ішчасце ў дзяржаўных выдавецтвах і ў камерцыйных друкарнях. Але гэтага, безумоўна, недастаткова. І водгукі на артыкул Віктара Яраца, якім бы ён ні быў суб'ектыўным, могуць прынесці бяспрэчную карысць у нашай агульнай творчай справе.

Прызнацца, я не збіраўся адзвацца на публікацыю ў часопісе "Маладосць", з якой выступіў Віктар Ярац. Але вось, нягледзячы на свой старэчы ўзрост, вырашыў усё ж сказаць некалькі слоў.

Па-першае, хочацца падкрэсліць, што не аднаму Віктару Ярацу магла прыйсці ў галаву такая думка, каб, назваўшы імяны большасці беларускіх пазтаў, пачынаючы ад вялікага Янкі Купалы і канчаючы самім аўтарам задумкі, які паставіў сам сябе на апошняе месца, пагаварыць больш грунтоўна аб сённяшнім стане нашай паззіі. Не будзем звяртаць увагу на тое, што ён кагосьці абмінуў, не ўключыў у сотню названых ім майстроў пазтычнай Музы. Чытачы ж ведаюць, што сам Віктар Ярац — цудоўны беларускі лірык. У гэтым можна было кожнаму пераканацца, прачытаўшы яго кнігі альбо падборкі вершаў у перыядычным друку, у прыватнасці нядаўна надрукаваныя ў "Ліме" аб'яднаных у адну нізку "Сем санетаў". У адным з іх пазт піша:

*...Бязгрэшныя і дрэвы і трава
чыя грахі вымольваюць той ночы?
Сівей аблокаў стане галава,
А цвет вясны спакою не прарочыць.*

І вось гэтыя радкі піша адзін з тых ветэранаў, у каго "сівей аблокаў стане галава". Але справа не ў гэтым. Усе мы

разумеем, што, як сказаў Уладзімір Маякоўскі, пазты патрэбны розныя і добрыя і па сваім характары, і па творчым стылі. Сярод усіх тых, каго ўключыў у сваю "памінальніцу" Віктар Ярац, безумоўна, ёсць такія пазты, хоць ён не назваў чамусьці Паўла Пруднікава, Паўлюка Пранузы і многіх з маладзейшых — Кастуся Жука, Людмілу Рублеўскую ці нядаўна прынятага ў Саюз пісьменнікаў Янку Лайкова. Думаю, што ніхто з іх, у тым ліку і аўтар гэтых радкоў, не стане ўголас выказаць сваю крыўду за няўвагу да яго асобы. Як сказаў аднойчы Максім Танк (я ўжо згадваў дзесьці пра гэта) пазт не павінен зайздросціць другому, а толькі злаваць, каб напісаць лепей за другога. Ды наогул нельга паззію, прозу, усю літаратуру раскладваць па палічках ці ўключаць у асобныя спісы, расстаўляць аўтараў па рангу. Кожны аўтар — вялікі ці маленькі — мае свой голас, займае сваё месца ў літаратуры. У гэтым сэнсе добра, можна сказаць, мудра падкрэсліў наш вялікі зямляк, класік рускай літаратуры Фёдар Міхайлавіч Дастваеўскі (цытую па арыгінале, як і да мяне цытавалі іншыя пісьменнікі): "Нікто не может быть чем-нибудь или достигнуть чего-нибудь, не быв сначала самим собой". Гэтыя словы як нішто іншае можна аднесці да пачатай намі гаворкі пра пазтаў і паззію.

Мне асабіста здаецца, што ўсё ж правільна зрабілі і рэдакцыя часопіса "Маладосць", і аўтар "Прэлюдыі да спрэчкі", што выклікалі саміх пазтаў на размову аб нашай паззіі. І калі ўжо весці дыскусію па закранутай тэме, то гаворка павінна быць не толькі пра асобных творцаў, пра іх асабістую славу і вядомасць, а пра лёс нашай усёй літаратуры, як паззіі ў прыватнасці, нашай роднай беларускай мовы, без якой не можа існаваць ні сама літаратура, ні яе творцы. І такая дыскусія можа адыграць вялікую ролю.

Паззію трэба не толькі любіць, а і разумець. І гаворка пра яе — якой бы яна ні была — павінна весціся прадметна, канкрэтна, звяртаючы ўвагу перш за ўсё на майстэрства кожнага аўтара, на тое, як ён можа мастацкімі сродкамі, сваім словам выказаць думкі мільянеў чытачоў.

Вось, чытаючы многія вершы ў апошнім нумары часопіса "Крыніца", я выпісваю асабіста для сябе як прыклад глыбокага вобразнага мыслення наступныя радкі:

*І трэснула неба, як шкло на іконе,
І свет раздзяліўся на Зяўтра і Сёння.*

Альбо:

*Табэ я пра Вільню сваю гавару,
няспешна, нібыта іду на гару,
З якой можна ўбачыць*

*нязведаны свет,
прыгожы і сумны, як мамы партрэт.*

Проста радуешся ад душы, што пазт мог напісаць такія вершы і што часопіс (дай, Божа, не апошні раз) змог надрукаваць іх на сваіх старонках. А хто ж гэта, чые радкі? Ды гэта ж нашага маладзейшага, таленавітага пазта Віктара Шніпа...

Заканчваючы свой водгук на "Прэлюдыю да спрэчкі", я хачу сказаць, што нельга яе лічыць нейкай правакацыяй. Аўтар несумненна кіраваўся, кажуць, добрымі намерамі і адказаць яму трэба шыра, добразычліва, без усякай асабістай крыўды. Кожны свядомы беларус, які хоць крыху знаёмы з беларускай літаратурай, чытаў Янку Купалу, Якуба Коласа, Максіма Танка, Аркадзя Куляшова і іншых нашых добрых і розных пазтаў, з упэўненасцю скажа, што беларускія напісанні можа ганарыцца здабыткамі сваёй культуры, тым, што за многія стагоддзі зрабілі яго майстры мастацкага слова:

*Як шум баравы, што ўліваецца
ў моры,*

*Яшчэ з незабыўных
скарыйнінскіх дзён,
Далёка, на ўсёй
еўрапейскай прасторы
Паззіі нашай быў голас чуцен.*

Гэта з новага, напісанага толькі што, верша. А можна дадаць да яго радкі незабыўнага Валодзі Караткевіча: "Быў, ёсць, буду".

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

2 лютага 2002 г.

"Я жить хотел"

У кагорце пісьменнікаў, якія сталі ахвярамі сталінізму, Валерыя Маракі — адзін з самых маладых. Яго жыццёвы шлях абарваўся 29 кастрычніка 1937 года, калі паэту было толькі дваццаць восем гадоў. Не зважаючы на такі ўзрост, ён паспеў напісаць шмат. Выйшлі кнігі "Пялёсткі", "На залатым пакосе", "Вяршыні жаданняў", "Права на зброю". І гэта прытым, што пачынаючы з 1934 года, В. Маракі не друкавалі. Хораша пісаў, сумленна жыў, годна пайшоў з жыцця. Можна толькі здагадавацца, чаго каштавала яму не толькі вытрымаць катаванні, а і прызнаць сябе віноўным. Ламаліся і больш моцныя. В. Маракі жа, а таксама Гаўрыла Гарэцкі стаялі да апошняга. Гэтыя і іншыя звесткі з жыцця В. Маракі можна знайсці ў артыкуле Людмілы

Герасіменак "Ён край родны апеў", што стаў прадмовай да кнігі паэта "Я жить хотел", выпушчанай у Санкт-Пецярбургу Выдавецтвам пісьменнікаў "Дума". Упершыню ж творы В. Маракі загалі па-руску дзякуючы старшыні Санкт-Пецярбургскай арганізацыі Саюза пісьменнікаў Расіі Івану Сабілу, які ахвотна і шмат перакладае беларускую паэзію. Л. Герасіменак даводзіцца В. Маракі, ўнучкай. Яе маці Інеса Леанідаўна з яўлеяца дачкой брата паэта Леаніда Дзмітрыевіча. У прадмове Л. Герасіменак прызнаецца: "Мне давалося нарадзіцца і доўгі час жыць у доме Маракіных. Бацька Валерыя Маракі — дзед Дзмітрый, як я яго называла — па нацыянальнасці рускі, доўгі час жыў у Санкт-Пецярбургу, любіў гэты горад, любіў мора. Адсюль, дарэчы, з'явілася і прозвішча — Маракі. І бацька Валерыя, і яго маці цудоўна ведалі літаратуру (беларускую, рускую, замежную). Відаць, гэта таксама паўплывала і на тое, што выбрала прафесію філолага. Ды і цяпер у нашым доме быццам прысутнічае сам дух Валерыя — яго вялікі партрэт на сцяне. І, вядома ж, прысутнічаюць самі вершы — шчырыя, лірычныя, светлыя, а таксама бунтарна-ўзнёслыя, як і той час, у якім жыў В. Маракі. Але, безумоўна, найбольш прывабліваюць тыя, у якіх светлыя матывы, а некаторая туга — сведчанне таго настрою, які нярэдка напаткуваў паэта і які ён перадаваў праз свецілапрыманне лірычнага героя. Лірычныя вершы і выбраў для перакладу І. Сабіла, хораша перадаўшы не толькі дух арыгінала, а і спасцігнуўшы саму сутнасць паэзіі В. Маракі. Творы ў перакладзе гучаць гэтаксама непаўторна, як і ў арыгінале:

Над сіннім лесам, серым полем
Смеется радостно весна.
Такой порою над раздольем
Открою душу я до дна.

Пусть в нивах тихо льются слезы,
Но, пробудившись от зимы,
Уже кудрявятся березы,
И нет ни холода, ни тьмы.

Увайшла ў кнігу і "Моя поэма" — усхваляваны маналог паэта аб перажытым, згадкі аб юнацтве, каханні, што прыносіць не толькі радасць, а і расчараванне. А яшчэ ў паэме гучаць матывы абноўленай Беларусі: "Золотыми волнами // Зашумело озеро, // Край мой белорусский, // Мой любимый край, — // С молодыми песнями, // С молодыми грезами // Выходи-ка в поле, // Про весну играй". Можна не сумнявацца: калі б паэт шмат пражыў, ён парадаваў бы многімі значнымі творами, бо ў В. Маракі быў яркі, самабытны талент. Невыпадкова Валерыя так любіў Янка Купала, які ўмеў заўважаць сапраўдны творчы дараванні. Але В. Маракі і сёння з намі і гаворыць як жывы з жывымі. У прыватнасці, у гэтым вершы, які Л. Герасіменак прыводзіць у прадмове:

Нынче все —
Этот хвойник и Свислочь —
Приглашают меня здесь пожить.
Сколько стройных березок нависло
Над водой, чтоб скорбеть и тужить!
И березы спросили печально:
— Ты не хочешь ли пить эту тишь?
Ты вернулся?
Вяруешь. Цяпер і да рускамоўнага чытача.

Алег ГУЛІЦКІ

Казімір
КАМЕЙША

Ліст

пушчанцаў найшаноўнейшаму доктару Скарыне, мужу многавучонаму, лекару памяці нашай!

О, найшаноўнейшы пане Францішку!
Просім мы, просіць і пушча сама,
Нам бы спагады тваёй а хоць крышку,
Бо ад нікога яе так даўно ўжо няма.

Доктарка мілы, у нас вы адзін і адзіны,
Хто зразумецьме нас так,
як сябе разумеў.
Сціснулі край наш хваробы,
як тыя ільдзіны.
Ты ж іх лячыць, як ніводны:
умееш і ўмеў.

Страшна трасуць нас паўсюлека
глумныя стрэсы.
Глян: пад сябе, да сябе толькі
кожны грабе.

Зёлку зрываеш: баішся —
яна ў цябе стрэліць.
Сябра знаходзіш: баішся —
ён стрэльніе ў цябе.

Мала ў душы нашай Памяці.
Мала і Бога,
Так і не сыдземся гуртам усе
на святую імшу.
Ну а чаго ў нас, Францішку, замнога?
Болю замнога на кожную нашу душу.

Славу сваю ты і сам колісь
свердзіў у слове.
Дзе нашы вочы? Забылі
мы ўрокі твае.
Хіба што плачам на роднае
матчынай мове,
Калі ганьбуюць і крыўдзяць
шальмоўцы яе.

Вылечы нас ад маны, ад халуіства
і блуду,
Дай нам адвараў гаючых
з тваіх чараўнічых мядніц.
Гонар і веру вярні паспалітаму люду,
Памяць і зрок наш, як можаш,
на нова вярні!

Каб не трасло нас жыццё праз
гады ў ліхаманцы,
Каб абудзіліся рэкі і здзекі
штукою сільлі.
Пішучь табе прынямонскага
краю пушчанцы
Ад усяе шматпакутнае роднай зямлі!

Я — са снежня, з ветрам дзікаватым,
З шэранню марознаю яго.
З той апошняй навікоўскай хаты,
З лесу партызанскага таго.

Я — са снежня,
Я жыву чаканнем
Блізкага і доўгага цяпла.
І сябе я ў тых слядах шукаю,
Па якіх сама вайна ішла.

Недзе там з вясной мы разышліся,
За вярсту якуюсь ад бяды.
Недзе там — у памяць азірніся —
І сябе пабачыш маладым.

Тое, што здавалася бязмежным,
Рэчкаю імкліваю цякло.
Я жыву заложнікам у снежні,
Спадзяваннем толькі на цяпло.

Бачу: прытамілася гавя,
Нават след успыхнуў ручая.
Толькі ў гэтым свеце не цяплее,
І са снежня добра бачу я.

•
Стагнаў і ветрам бег у полі,
Крычаў, хоць закрывалі рот:
— Камо градзешы, мая Доля,
Камо градзешы, мой Народ?

Твой шлях бядой пераараны,
Падбіты бодем кожны крок.
І што нам там наканавана,
Куды гучае нас прарок?

Ірвецца зноў з грудзей пакутных
Малітва даўня мая:
"Калі ты ёсць, Усемагутны,
Чаму такі нямоглы я?"

Далёкае

Аж калоціць наваколле,
Зацякае потам твар.
Коле-коле, дровы коле
Той, апошні рускі цар.

Замахнецца новым махам
(Шчыраваць, брат, не дурэць),
А цяпла ўсё ж мала, мала,
Каб імперыю сагрэць.

Роем сыплюцца адшчэпкі.
"Гах ды гах" — да забыцця.
І які ён, позірк чэпкі —
Каб яшчэ хоць што адцяць!

Ну ды хоціць. Трэба меру
Ведаць на дрывотні хоць.
А ўжо вострыцца сякера,
Каб дзяржаву раскалоць.

Што ён мог, ці зможа трэці?
І ці прыйдзе ён калі?
А ўжо бачыш колькі трэшчын
На імперыі камлі.

Колеш ты саму дзяржаву,
Кодіш ты саму бяду.
Каб ты знаў, якім пажарам
Дровы тыя загудуць.

Задыміцца позірк сіні,
За сякерай блісне меч.
Загудзе сама Расія,
Як разгневаная печ.

Загудуць і пойдучь гарам
І палацы і двары.
Ты і сам у тым пажары
Ноччу чорнаю згарыш.

...Ён шчымыліва хмурыць бровы
І крыўдуе, як дзіця.
Коле цар апошні дровы —
Трэскі па вяках ляцяць.

•
Падганяю, варушу гнядую:
Там чужы чакае хутарок,
Дзе ў страсе і ластаўка гнядую
І начуе нейкі там ствало.

Помню, хутарок той быў зацятый,
Нібы той напужаны звярок.
Абыходзіў лось яго сахаты,
Абыходзіў крок яго знарок.

Мне ніякі ў пушчы чорт не страшны,
Калі ў ёй жывое ёсць акно,
Калі дух ёсць у кубельцы смачны,
А да духу маецца віно.

Калі спіць сабака каля ганка,
І рыкае цёпла хлевушок,
І гуляе матузком вушанка,
І шапоча з ветрам кажуюшок.

Там і супыню сваю гнядую
І сагрэю за сталом душу.
І пару згадаю маладую,
Маладую ў танцы закружу.

У двары туляцца будуць цені,
Падглядаць з падкрадкаю ў акно.
Як чаромха ў маладым цвіценні,
Будзе хмельна пышнавацца ноч.

Так душу аддам я развярэду,
Як душы захочацца самай.
І дамоў да ранку не паеду,
Рана мне яшчэ туды, дамоў.

Стометроўка

"На стометроўцы можна злавіць
і прыгожую пташку..."

З падслуханай размовы
Ну хто там надвечар заводзіць:
"Віць-віць",
Хто сцэжку бунтуе наўмысна?
Сто метраў мне трэба,
Каб птушку злавіць,
Гняздзечкам прыгоршчаў заціснуць.

У нас птушкаловаў спрадвек не было,
Не ведаў такой я навукі.
Навошта пушчанцу патрэбна сіло?!
Ляцяць самі птушкі мне ў рукі.

Бо я птушкалюб, дрэвалюб па крыві.
Што я паляўнічы — не верце.
Здзівіў мяне гэны, што птушку лавіў
На мінскім вярочным праспекце.

Ці крылы з надрэзам,
ці гнёздаў няма,
Адкуль гэта выраяў столькі?
Ці, можа, гукнула бядота сама
Пад зрэз рэстараннае стойкі?

Яны ля таго і ля гэтага — круць,
Гараць у кілішках, як знічкі.
І цемру п'яніліва стрыгуць і стрыгуць
Бялюсенькіх ножаў нажнічкі.

Іх сукні рагочуць, а вочы цвітуць,
Хоць кураць, але не ўзацяжжу.
Адпашчы сталічнай да цырка бягуць,
Вясне прыпяваючы, пташкі.

На самых шыкоўных пры бляску аўто
Вязуць іх у глум на вярчу.
Сто баксаў,
сто метраў,
і позіркаў сто —
Самотнага веку гетэрам.

Іх вабіць цяпло дарагіх катушкоў.
Будзь ласым, ды бойся ласункаў.
Цалуюцца крыжыкі двух лапцужкоў
Адным залатым пацалункам.

Гудзе стометроўка — царэўна начы...
"Віць-віць!" — мая мілая пташка.
Хутчэй распранайся,
Жарчэй трапячы —
Даўно адкаркована пляшка.

Ну вось яно, шчасце,
Бяры і нясі,
Падмігвай задзірыстым вокам.
...Сто метраў да шчасця?
Ды хоціць хлусіць,
Яно ж недзе гэтак далёка.

Згуба

Не падумаў і не згледзеў,
Ажно вечар пераняў.
Заблудзіўся конь мой недзе —
Дрэнна пасвіў я каня.

А чаму яго не спутаў? —
Дакараю сам сябе.
Можа, дзесь забрыў на хутар
І авёс чужы скубе?

Можа, недзе, валацуга,
Ён і сам сабе не рад?
Можа, закілаў у цуглі
Занямонскі канакрад?

Можа, дзесь перабірае
За ракой нагамі ноч?
Ці галоднай воўчай зграяй
Растрыбушаны даўно?

Думкі страшаць, думкі доймаць,
Хоць ты думкі адганяй.
Будзе мне ад бацькі дома! —
Дрэнна пасвіў я каня.

Поўнач.
Зоры сцэжку мецяць,
Што ў гушчэр'і не відна.
І гарыць бляшаны месяц,
Нібы спражка ў цыгана.

Конь мой сам дамоў прыблудзіць,
Ліха, жахі абміне.
А шукаць у пушчы будуць
Аж да раницы мяне.

Мужчыны за суседнім столікам спрачаліся. Пра ноўменальных і даноўменальных багоў, пра розныя тыпы актуальнай бясконцаці, пра Юліяна і Прокла... Пра інтэлектуальных багоў...

“Размова, годная вечнага горада”, — лянотна падумаў Станіслаў. Яму тая гаворка была нецікавая, аднак ён сядзеў адзін, самнасам, а ў яго суседзях былі галасы спрактыкаваных лектараў, і іх ангельская ўрэзвалася ў сьвядомасьць жорстка прамоўленымі тэрмінамі, класічнымі санантэмі і палаталізаванымі, дыфтонгамі і манафтонгамі. Бездакорнай дыкцыі суразмоўцаў не перашкаджалі нават ракі ў белым віне, якіх яны паглыналі непаспешліва і са смакам.

Станіслаў уздыхнуў з палёгкай, калі гэтыя двое разлічыліся і зніклі. Агульны пошум на адкрытай тэрасе рэстарана стаўся найлепшым акампанэмантам ледзь не фізічнаму адчуваньню асалоды ад мяккага рымскага надвячорка, ад спалучэньня знакамітага колеру Рыма — трастэверыну, яго цёплых, жаўта-

...Скончыўшы сваю вячэру і згадаўшы, як гэта хораша гучыць па-італьянску: “чэнэрэ”, — Станіслаў пакарыўся да каскада Берніні. Гэты фантан — нібыта парогі на рацэ... І што ўсё ж выводзяць гэтыя стругі? Можа, і не мелодыі... Прамаўляюць нешта... Значна... Настойліва... І лёгка... Тэрцыны? Тэрцэты?

Ці проста звычайна рвуць сетку часоў? Ужо чацьвёртае стагоддзе... Хаця — што гэтае quattro⁵ для вечнага горада? Які звездаў усё — і росквіт, і поўны заняпад, і адраджэньне... I tempore neovo⁶.

І вядомае, Гэтава: «О Рим, ты цэлы свет!» І гераічнае, Гарыбальдзіева: “Roma or morte!”⁷ І гэтае, іранічнае: “The capital of the Middle East” — “Сталіца Сярдняга Усходу”, на чыста амерыканскі капыл. Мабыць, вызначыў гэта які хлопец з Аклахомы ці Кентукі. Дзе-небудзь напрыканцы 40-х гадоў XX стагоддзя. На хвалі перамогі войскаў каліцыі, у засені плана Маршала, з кішэнямі паўнавартасных даляраў — і з пагардай да антычнага характа і розных там Кватрачэнта, Чынквечэнта і іншага гістарычнага і мастац-

цяпла, чым у жывых істотах, з натуральнай крывёю розных груп, з мускуламі ці проста з масай мясатлушчу, з суставамі, пазванкамі, з усёй “гаспадаркай” касцей — прамяньевых, локцевых, бяровых і г. д. і г. д., адным словам, з усімі анатамічнымі і фізіялагічнымі першаіснасьцямі.

Мова жывапісу... Станіслаў уважліва глядзеў на выстаўленыя на продаж карціны... Невялікага памеру, найбольш партрэтны, пейзажы, нацюрморты... Хаця... тут, на п’яцца ды Навона, мабыць, прадстаўлены ўсе існуючыя і існаваўшыя напрамкі жывапісу... Жанры... Стылі...

Станіслаў углядаўся ў выстаўленае... Пейзажыстыль позьняга Клода Манэ... Партрэт дамы... Нешта ад майстроў Кватрачэнта або Чынквечэнта? Нешта ад Ларэнца Косты... Чысты, замкнёны твар, валасы, забраныя сеткай, глыбокі пурпуровы колер накідкі...

Адзінокая свечка ў замкнёным інтэр’еры, вока ў махнатых вейках, тонкая рука ў пальчатцы... Якія фарбы, дакладнасьць малюнка! І нябачная цень маэстра з Кадакеса...

Ала СЯМЁНАВА

3 ЦЫКЛА

“GENIUS SAECULI”

ТЭРЦЫНЫ ТРАЎНЯ

вата-вохрыстых таноў, мігцення ліхтароў і лампёнаў, і бруіста-прахалодных, блакітна-іскрыстых фарбаў фантанаў, іх — музыкі? іспяваў? рэчытаваў?

Усе колеры, фарбы, паўтоны набывалі тут, на п’яцца ды Навона, асаблівы змест — з падтэкстам і падсветкай часоў; вялікапышнасці Сеічэнта², густага сьвіва тысячагоддзяў, гаркавата-сладкага мроіва сённяшняга дня. Імгненні перагукаліся са светам вечных каштоўнасцяў і відавочнасцяў, што мелі адзнаку вечнага горада. Вось той сэврторэ³ нібыта толькі што пазіраваў Караваджа, сіньёрына ў доўгай спадніцы кроцьчы не інакш, як хадою Адраджэньня, а купка юнакоў у шортах выдае на ваяроў з цэнтурый Юлія Цэзара.

...Водар характа закалыхваў, люляў, ствараў той час-пазачасе, калі кожная хвіліна — кантрапунктная ў мелодыі жыцця. Нібыта і не адбываецца ніякіх падзей, але ўсё насычаецца сэнсам, усё нагадвае пра Боскую сутнасць існага.

Лірычная ілюзія сапраўднага... Ці — адзіна сапраўднае?

Станіслаў з лёгкай пакарай пагойдваўся на хвалях чараў рэальнага і дамысленага, верагоднага і неверагоднага. Убіраючы ў сябе кожнай клетачкай, кожным нервам тугу і радасць улетніх імгненняў, стоеных спакус, акрасы звабнага. На нейкую долю часу — ён, Станіслаў Строчкі, быў злітны, знітананы са светабудовай, вольны і свабодны. На нейкую долю...

**Век расінкі,
Ён і ёсць век расінкі, не больш,
І ўсё ж, і ўсё ж...**

Усё ж — яму было хораша. Dolce far niente⁴ — прыемны занятак. Нешта прыблізна такое круцілася ў галаве Станіслава. А Уайльдава — “нішто так не стамляе, як лайдацтва” — проста бліскавічны парадокс дэндзі. Хаця нельга ведаць тое, чаго не паспытаў. Пасля інстытута Станіслаў быў хранична заняты, заўсёды нечаму падпарадкоўваўся. Жыццё ў сваёй маштабнасці рызык, мужнасці, велічы празэрэннаў заставалася недзе побач. Ён бег да сваіх пацыентаў, згараў у турботах штодзённасці — аперацыйны стол, палаты, гісторыі хвароб... А яшчэ — ён мусіў падтрымліваць пэўныя камунікатывыя сувязі і чамусьці заўсёды лічыў сябе некаму абавязаным, выручаў сяброў, знаёмых, незнаёмых, спяшаўся, ляцеў, імкнуўся...

...Цяпер Станіслаў Строчкі нікуды не спяшаўся... Віват сіньёру Лантучы! І таму шчасліваму нешчасліваму выпадку, які кінуў сіньёра на аперацыйны стол Строчкага. Бо сіньёр быў удзячны. Добры. Багаты!
...На гэты момант у Станіслава Строчкага быў кантракт са шпіталем, дзе сіньёр Лантучы меў у апякунскім савеце, падобна, немалую вагу, падмацаваную яго дыяканічнымі высілкамі. А пакуль у Станіслава былі два вольныя месяцы. У Італіі!

І гістарычны час для Станіслава нібыта раствараўся ў бясконцаці часу нічым не занятых сутак і ў тапаграфіі вечнага горада.

кага хлуду.

Для Станіслава ўсе Протарэнесансы, Рэнесансы, Рысарджымента неслі ў сабе асаблівы знак настальных відзежаў мінулага, датычных не толькі вечнага горада: збежышчы-сонны анёлаў Джотта, харалы Палестрыны, санаты Карэлі, старыя фаліяны-кнігі, роспісы і барэльефы Падуі, гукі арфаў і кіфар, чэластаў і віёлаў... Распывісты сэнс гармоніі і хаосу...

...Станіслаў паволі адыходзіў ад фантана каскадаў.

Ён, Станіслаў Строчкі, цяпер цалкам належаў гэтым імгненням. Нікога і нічога не згадаў. І не ведаў, ці хацелася б каго згадаць. Ведаў — чаму...

**Я не спеша собрал бесстрастно
Воспоминанья и дела...**

Менавіта — “бесстрастно”. Ніякіх жарцяў. Суму. Жалю.

Сістэматызаваў. Вызначыў. Пахлаў на паліцу памяці. Далёкую. Хай сабе ляжаць. Успаміны і справы. Зрады і страты. Радасці і турботы. Ён узяў тайм-аўт у лёсу.

Ён цяпер любіць тое, што не можа падманваць і што нельга страціць. Мінулае. Мінулае, увасобленае ў характаво мясцовых палаца і роспісаў, скульптур і помнікаў, карцін і маляўнічых руін, каланад-таямніц... У прыгажосці ўсяго, што ўваходзіла і будзе ўваходзіць у яго жыццё. Ён не бярэ пад увагу чалавечыя адносіны... Гэта — у мінулым...

Ён не збіраецца ні пакутаваць, ні енчыць, ні шкадаваць... Проста на гэтай старажытнай зямлі ён будзе выцягваць пасля аўтакатастроф, альпінісцкіх і іншых спартыўных няўдач смяноў і дачок чалавечых. Даводзіць індывідуумаў да нармальнага, дадзенага Богам і продкамі фізіялагічнага стану. Паводле клятвы Гіпакрата, свайго ўмельства, умоў кантракту. Не менш. Але і не больш. Усё ў межах прафесійных і дзелавых адносін. Ніякіх іншых кантактаў. Ніякіх лірычных сюжэтаў.

...Ён нікога не вінаваціць. Проста стаміўся ад бясконцага фальшу на розных узроўнях, ад высокіх слоў, за якімі ўсяго толькі мізэрны разлік ліхаманкавага кірмашу, дзе гандаль паводле вядомага: “Wszystko na sprzedaż” — “Усё на продаж”.

Няма добрых адносін, ёсць толькі ўзаемныя інтарэсы? Цынікам быў гэты палітык ці проста ўмеў вызначыць сутнасць праў?

...Болю няма. Гэта некалі былі раны, крывіды. “Душа не бераглася”. Цяпер ён набыў імунітэт, падобны на лакалёвую анестэзію. Проста — рэстр перамог, параз, страт, сатысфакцый, здрад. Спакойная інвентарызацыя перакрэсленых сяброўстваў, знаёмстваў, кантактаў.

...Калі вернецца на радзіму... Праз два гады... Тады будзе відаць.

А цяпер для душы — бажніцы і культуровай традыцыя, вопыт пацучыя — толькі ў характаве створанага вялікімі. Квінтэсэнцыя духу, увасобленае ў мармуру, фарбах, срэбры, золаце, бронзе...

...Холод мармуру... У ім часам больш

Партрэт-медальён жанчыны... Сінія-сінія вочы, доўгія, русалчыны, нібыта сатканія з ветру — лёгкія, закалыхваючыя — валасы. Нешта вельмі знаёмае... У твары... У стылі пісьма...

Галіна? І партрэт, падобна, Вітольдавага пэндзля... Так. Няма сумневу. Эскіз — алоўкам — Станіслаў некалі бачыў... Але адкуль тут?

— Quanto sconto? ⁸ — спытаў Станіслаў. Кошт прыдатны. І памер партрэта невялікі. Станіслаў працягнуў грошы. Старанна падбіраючы італьянскія словы, спытаў, адкуль карціна. Мастак, падобна, зразумеў яго, аднак Станіслаў кепска разбіраў словы адказу. Перапытаў па-ангельску.

Нешта праяснялася. Партрэт належаў мастаку з далёкай краіны, тутэйшы майстар пазначыў: прыгожай. Бэллэрэўтні! Станіслаў не стаў яго папраўляць — чаму не? А той распавёў, што той мастак з далёкай і прыгожай краіны загінуў у Італіі, захлынуўся марскою хваляй.

Станіслаў ведаў — гэта Нарутовіч. Пісалі ў газетах.

А мастак з п’яцца ды Навона патлумачыў, што сябры таго мастака забралі ўсе карціны, а гэты партрэт застаўся — рабіў нехта іншы. І чамусьці дадаў: а сіньёрына з партрэта жывае. Адкуль ведаў? Вёў размовы з Нарутовічам? Увогуле — кім была Галіна для Нарутовіча? Чаму гэты партрэт апынуўся ў яго? Яны з Вітольдам былі вельмі далёкія. Чаму, дарэчы, Нарутовіч не стварыў партрэт Галіны сам? А можа, ён недзе ёсць таксама, гэты партрэт...

Тутэйшы мастак спытаў:
— Are you want to see her?
— No, no⁹, — цвёрда адказаў Станіслаў. І пакрочыў паўз Пантэон да віа дэль Корса.

Ці хацеў бы ён бачыць яе?
Галіна — чалавек з таго часу... З той духоўнай прасторы...

І ён, Станіслаў Строчкі, гатовы перачытаць старонкі ўспамінаў... Перажыць наноў? Немагчыма. На жаль.

...Галіна — Асоба з майстэрні Вітольда... З той, што была паблізу ад бажніц, ракі, паркаў, Опернага тэатра...

Станіслаў — тады ўсе клікалі яго Стасам — студэнт-медык, бегае па клініках, анатамічках, бібліятэках, адпрацоўвае практычныя... Было так... І жыццё было поўнае яшчэ не перажытых гадоў, не перажытых імгненняў. Нягледзячы на ўсе практыкумы. Стас больш тэрэтычна ўяўляў карысць і высакорнасьць свайёй будучай прафесіі. Аднак выбіраў яе сьвядома. Усім патрэбная і пры ўсіх рэжымах. Патомная прафесія Строчкі. Незалежная ад знешніх абставін.

Сумы і навазлівы афіцызэ проста няк датычыў Стаса. Ён, як госьць, заходзіў на сходы, адбываў сваё на дэманстрацыях, аднак заклікі партыйных аракулаў, здранцвела-пафасная таўталогія іх пастулатаў, жаўнерная мітурга пастаноў, абвясчэнне генеральных і негенеральных ліній выпадалі з эмпірыкі жыцця Стаса, змагічнага поля яго сьвядомасці.

Як і пазней. Пазней ён быў у палоне высокіх ідэй, але расчараваўся ў тых, хто абвясчачаў сябе іх носьбітам...

А ў тыя далёкія гады ў Швеце для яго было яшчэ столькі цікавага! І зманліва-таямнічага! Ён чытаў узахліп, дома і ў бібліятэках, прагна і бессістэмна. Усё па той самай гісторыі, якую называюць агульнай, кнігі па гісторыі архітэктуры, мастацтва, літаратуры, навукова-манаграфіі і белетрызаваныя біяграфіі, кнігі філосафаў і пэстаў, класічную прозу і бестселеры, мемуары і перыёдыку, што трапляла на вочы і пад руку.

Стас жыў у множнасці часавых рытмаў, у складаных суадносінах свайго “я” з непамыснай колькасцю іншых. Вёў, нібыта і наяве, размовы і спрэчкі з Леві-Стросам і Гегелем, Шэлінгам і Камю, Юнгам і Гарадзі... Вызнаваў сябе ў медытацыях з Рыльке і Гарсія Лоркам, Томасам Манам і Сартрам, Тэйярарам дэ Шардэнам і Элюарам...

У магічным полі жыцця Стаса заўсёды прысутнічала музыка. І рок, і Моцарт — ён любіў іх аднолькава. Музыка прыцягвала і вабіла яго. Як прыцягвалі і вабілі жанчыны. Жывыя. На карцінах і рэпрадукцыях. Яго веданне анатаміі і фізіялогіі ніяк не ўплывала на крыху рамантызаванае ўяўленне пра жанчын. Магчыма, таму, што характаво іх ён упершыню для сябе адкрыў на выявах старых майстроў і на карцінах абраннікаў сучасных, але знаёмых з чарам крыніц Іпакрэны і Кастальскіх водаў. Ён шукаў у аднакурсніках жанчын Тыцыяна і Батычэлі, а танцоркі Дэга часам здаваліся яму больш рэальнымі, чым пасажыры тралейбусаў, з якімі ён шчыміўся кожнай раніцы ў блакітны вагон. На вакацыі Стас выпраўляўся не інакш, як з мальбертам і са спадзяваннем сустрэць... ну, напрыклад, падвойнік дыстынктоўнай Одры Хэпбэрд.

Усё гэта надавала агульнаму фону жыцця Стаса адценне будзённай святочнасці, а самому факту быцця — асалодны прысмак. У рэальным сваім існаванні, у вопыце дзеён. Свет складаўся для Стаса з сонца, вясёлак, усмешак, шчаслівых выпадкаў, запланаваных і нечаканых сустрэч! Усё было наперадзе. І наперадзе былі, безумоўна, толькі перамогі, шчырыя сяброўствы, вялікае (не інакш) каханне, “палёты ў сне і наяве”. Усё мела асобую акрасу ад розыгрышаў, амаль заўсёды добрага настрою, ад шчаслівага змеўся — проста так, ні з чаго... І абавязковы “лёгкі трэп” меў прысмак маладзёжных фестываляў, КВЗ, зорнага пылу, тралейбусных знаёмстваў, паэтычнага шаленства, мізантрапічнай іроніі Джойса, магічнай абаяльнасці Булгакава (Міхаіла, зразумела), кусліва-гжэчных досціпаў з джэнтльменскага набору аксёнаўска-гладзілінскай хлопчыкаў. Усё было зорна, узорна і “пенкна”!

А майстэрня Вітольда была тым месцам, дзе нібыта рэальна, арэчаўлена ўзнікала прывідныя відзежы ўяўленняў Стаса.

Найперш — як тады здавалася Стасу, да Вітольда прыходзілі людзі, на якіх быў адбітак асноўнага чалавечага вопыту, дзе, незалежна ад роду заняткаў, першаасновай быў sacre feu — святы агонь. Знакамітых у майстэрні Стас не сустракаў. І гэта толькі пацвярджала прыналежнасць гасцей да таго асяроддзя, дзе самадастатковасць і самавызначанасць асобы былі стрыжнем індывідуума, не залежнага ад знешніх абставін, ад мітусні будзёншчыны, ад шэрані звычаёвага.

Стас на тую пару спрабаваў прасочваць усе лабірынты творчых біяграфій славуцясцяў, але ці не найбольшай ісцінай лічыў вызнанне Вівекананды — самай прыкты геналяльнага робяць сваё жыццё незаўважным, не імкнуцца нечага дабіцца, таму што ведаюць сапраўдны кошт думкі. Праўда, наконт адной Асобы, што была не проста гістарычнай постацю, Стас быў рашуча і суцэльна не згодны. Ну, але Той быў Адзіны. У Вітольда збіраліся многія. Можа, і не выбраныя, але — пазначаныя, вызначаныя...

Да Вітольда тым часам прыходзілі любым днём, любой парою. Пазней Станіслаў думаў — мабыць, перашкаджалі яму працаваць... Але гэтая стыхійнасць надавала зборням у Вітольда асаблівую акрасу. Не нападсвецкія прыёмы ў вызначаны аўторак ці чацьвер, а нязмушаныя сустрэчы...

Станіслава, як, мабыць, і іншых, прыцягваў сам Вітольд. Нічога ад багемнай знарочыстасці, затое нешта відараснае ад формулы яго, Вітольдавага, лёсу, прасвечанага мярсецівам з авангардных высілкаў пэндзлем, традыцыйнай высакорнасці і рэнесанснага інтэлектуалізму.

Аскеза добраахвотнай нішчымынцы, адстароненасць ад афіцызэ, пакутніцтва самавыяўлення, роздум... Нешта ад Мадэльяні і Ван Гога, але без чыста багемных схільнасцяў аднаго і вар’яцтва другога... Гэта меніла ў вачах Станіслава мастака асаблівым знакам — ці не бліз каго з тых, хто прыносіў ахвяру за ўзышоўшага на Галгофу. Для Стаса гэта прагледвала і ў карцінах Вітольда таго часу...

(Заканчэнне на стар. 14 — 15)

Успамінаючы акцёра

У ДOME-музеі Якуба Коласа адбылася вечарына з нагоды 100-гадовага юбілею Паўла Малчанава, таленавітага акцёра, педагога, знаўцы чалавечай душы і проста чудаўнага чалавека. Словы ўдзячнасці вядомаму артысту выказалі народныя артысты Генадзь Гарбук і Марыя Захарэвіч, заслужаная артыстка Зінаіда Зубкова і малодшы сын Якуба Коласа Міхась Міцкевіч.

Павел Малчанаў, акцёр трагедыянага плана, здолеў стварыць на сцэне непаўторныя вобразы.

Тацяна БАРТАШЭВІЧ, навучэнка МДПК № 1

Акцёр жыццёвай праўды

Споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння народнага артыста БССР і СССР Паўла Малчанава. Менавіта да гэтай падзеі прымеркавана выстаўка "Акцёр жыццёвай праўды", якая адкрылася ў гасціўні У. Галубка.

Усё сваё жыццё П. Малчанаў прысвяціў тэатру. Пасля заканчэння ў 1926 г. Беларускай драматычнай студыі ў Маскве ён працаваў у тэатры імя Я. Коласа, на кінастудыі "Савецкая Беларусь", а з 1952 г. — у беларускім тэатры імя Я. Купалы. Акцёрскі дыяпазон П. Малчанава вельмі шырокі, ён дасканала валодаў майстэрствам пераўвасаблення, непераўздызена раскрываў унутраны свет сваіх герояў. П. Малчанаў па-майстэрску выконваў трагічныя (Гамлет У. Шэкспіра), драматычныя (Косця-капітан у "Арыстакратах" М. Пагодзіна), камедыяны і сатырычныя ролі (Кутас у "Прымаках" Я. Купалы). Павел Сцяпанавіч быў першым выканаўцам ролі Леніна ў беларускім тэатры, а ў той час гэта лічылася смелым крокам, бо любая недакладнасць у трактоўцы вобраза магла адмоўна паўплываць на далейшы творчы лёс акцёра.

Выстаўка, прысвечаная юбілею выдатнага майстра беларускай сцэны створана супрацоўнікамі Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры РБ сумесна з Дзяржаўным архівам-музеям літаратуры і мастацтва. На ёй прадстаўлены афішы, фотаздымкі і іншыя матэрыялы, якія раскрываюць гэтага чалавека як акцёра і грамадскага дзеяча.

На адкрыцці выстаўкі выступілі дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры РБ З. Кучар, народная артыстка Беларусі З. Браварская, дырэктар Дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Г. Запартыка, кандыдат мастацтвазнаўства, вядучы навуковы супрацоўнік музея А. Лабовіч.

Л. КАМАРОЎСКАЯ

Віно дажджоў...

Дваццаць першага сакавіка, дзень вясновага раўнадзенства, а перад усім — міжнародны дзень паэзіі супаў з вечарынай, прысвечанай памяці Уладзіміра Караткевіча пад назовам "Віно дажджоў". Імпрэза адбылася ледзь не пад самым боскім крылом — у касцёле святых Сымона і Алены.

Аматары творчасці Караткевіча аказалася нашмат больш, чым магла ўмясціць невялікая ўтульная зала тэатра "Зьніч". Таму многія слухалі стоячы. І не пашкадавалі, бо ў гэты вечар люблага сына беларускай зямлі шанавалі Рыгор Барадулін, Пятро Драчоў, Галіна Шаблінская, Алесь Камоцкі.

Радыежурналістка Галіна Шаблінская распавяла пра сумесную працу з роднай сястрой пісьменніка Наталляй Сямёнаўнай над перадачай, прысвечанай ягонай памяці.

Падзяліўся сваімі ўспамінамі і блізкі сябра Уладзіміра Сямёнавіча Пятро Драчоў, чалавек, які знаходзіўся ля пісьменніка ў апошнія дні яго жыцця. Акрамя таго, ён афармляў кнігі Караткевіча, сярод якіх "Белавежская пушка", "Зямля пад белымі крыламі" і іншыя.

Асабліва мілагучна вершы класіка прагучалі з вуснаў вядомага барда — Алеся Камоцкага. Ён выканаў некалькі песень, з якіх калісьці пачынаў сваю творчую дзейнасць.

Апагеям вечарыны стала выступленне народнага паэта Беларусі — Рыгора Барадуліна. Ён выклікаў сапраўды фурор сваімі дасціпнымі і цікавымі гісторыямі з жыцця апостала беларускай нацыі і вельмі трапна заўважыў: "Караткаваты мы дзікі Караткевіч... які і сёння жывы за ўсіх жывых..."

Ян АКУЛІН

Алесь ДРАНЕЦ: "Бачу перспектыву для творчасці"

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

— У конкурсе бралі ўдзел больш як дваццаць калектываў. На першым туры было вызначана, што помнік мусіць стаяць на пляцоўцы перад будынкам Акадэміі навук. Потым у ліпені 1990 года ўжо разглядаўся варыянт пабудовы помніка ў Верхнім горадзе. Але грамадская думка гэтага варыянта не прыняла, і журы конкурсу ў красавіку 1991 года зацвердзіла пачатковую ідэю: помнік трэба ставіць перад Акадэміяй навук. Тады ж быў вызначаны і пластычны вобраз Скарыны. Скульптура павінна стаяць на цэнтральнай восі будынка. Каб пераканацца ў правільнасці гэтага рашэння, мы сумесна з архітэктарамі зрабілі макет (сілуэт) скульптуры ў натуральны памер (6 метраў) і ставілі яго на месцы будучага помніка.

У кастрычніку 1995 года прапанаваная рабочая мадэль была прынята Мастоцкім экспертным саветам па манументальным мастацтве пры Міністэрстве культуры. Пачалася праца над скульптурай у натуральны памер.

Паколькі эканоміка нашай краіны перажывае не лепшыя часы, я адчуваў, што справа з фінансаваннем можа зацягнуцца на неакрэслены тэрмін. Таму мадэль помніка ў натуральную велічыню рабіў у пластыліне. Гэта дазволіла захаваць драўляны і металічны каркас ад разбурэння. Усяго на фігуру ў пяць з паловай метраў спатрэбілася больш як тры тоны пластыліну. Я не буду спыняцца на тым, як вырашаліся праблемы фінансавання. Гэта асобная гаворка, ды і чытачу яна не надта цікавая.

— Я гляджу, арганізацыйнай працы ў гэтай справе было не меней, чым працы творчай?

— У дадзеным выпадку цяжка аддзяліць адно ад другога, таму што арганізоўваць творчы і рабочы працэс даводзілася паралельна. Працуючы над манументальным аб'ектам, я зразумеў, што творчасць і вытворчасць у дадзеным выпадку ідуць побач. Самая галоўная цяжкасць, з якой я сутыкнуўся, быў недахоп вопыту, а самым галоўным маім саюзнікам быў час. Бязмерна ўдзячны лёсу за тое, што меў магчымасць не толькі ўсвядоміць памылкі ў працэсе працы, але і паспяваў іх выправіць. А яшчэ я прыхільнік той думкі, што кожны твор манументальнага мастацтва — гэта не толькі

вынік працы аднаго канкрэтнага мастака, але разумовай і фізічнай працы многіх людзей.

— Мы спыніліся на 1995 годзе. Потым збояў у працы не было? Далей усё ішло згодна плану?

— Рашэнне адных праблем звычайна спараджае з'яўленне іншых. Толькі ў 1998 годзе прынята мадэль помніка ў натуральны памер і Мастоцкі савет даў дазвол на адліўку яго ў бронзе. Адначасова аўтарскі калектыв сумесна з Міністэрствам культуры, гарадскімі ўладамі і архітэктарамі вялі перамовы з Акадэміяй навук Беларусі наконт месца размяшчэння помніка. З боку кіраўніцтва акадэміі выказвалася занепакоенасць тым, што помнік перад каланадай парушыць цэласны архітэктурны вобраз, створаны класікам нашага дойдства Лангбардам.

— Што на гэта можна адказаць?

— Я паважаю думку апанентаў. Ніхто не валодае ісцінаю ў апошняй інстанцыі. Кансерватызм увогле мае ахоўную функцыю. Таму я разумею людзей, якія хочучь захаваць свой асяродак (у дадзеным выпадку будынак Акадэміі навук і прылеглую да яе тэрыторыю) у звыклым для іх стане. Але, нагадаю, у свой час далёка не ўсім прыйшла даспадобы рэканструкцыя плошчы Перамогі, калі змяніліся яе абрысы, калі перад абеліскам з'явілася вялікая прастора з новымі архітэктурна-пластычнымі элементамі. Адзначым, што ў выніку рэканструкцыі плошча набыла манументальнасць, параднасць, якіх раней не было. Цяпер яна больш адпавядае сталічнаму статусу Мінска, маштабу галоўнага праспекта горада.

Плошча перад акадэміяй таксама вымагае рэканструкцыі, і наш помнік плануецца як стрыжнявы элемент арганізацыі прасторы. Помнік мусіць лагічна дапоўніць манументальную каланаду акадэміі. Тым болей, што гэта цалкам адпавядае архітэктару Лангбарда. Мы рэалізуем ідэю архітэктара, закладзеную яшчэ пры праектаванні будынка Акадэміі навук. Зразумела, што ідэю Лангбарда мы спрабем рэалізаваць з улікам сённяшняй горадабудаўнічай сітуацыі.

— Удакладніце, калі ласка.

— Нягледзячы на канструктывізм у сваёй аснове, усе праекты Лангбарда прадугледжвалі дэкаратыўную аздабу і скульп-

турную пластыку. Так было і з акадэміяй. Паміж падвоенымі калонамі галоўнага фасада ён прапаноўваў паставіць фігуры выдатных навукоўцаў. А "галоўная", арганізуючая прастора, скульптура планавалася на тым месцы, дзе Мастоцкім саветам рэкамендавана размясціць помнік Скарыне. Каланада, на думку Лангбарда, — ідэальны фон для скульптуры. Ён не ўяўляў манументальнай архітэктуры без манументальнай скульптуры. Такім чынам, мы з архітэктарамі гармоніі не парушаем. Мы, дазволі сабе гэта сцвярджаць, яе ствараем. Таму і спадзяёмся на паразуменне з кіраўніцтвам акадэміі. Тым болей, што ў нас была такая дамоўленасць: вярнуцца да разгляду гэтага пытання пасля таго, як помнік будзе адліты.

— Наколькі мне вядома, сама скульптура ў бронзе ўжо адліта. І гэта значыць, што вам як аўтару прасцей весці гаворку пра канкрэтны тэрмін установаўкі помніка?

— Так, сапраўды, скульптура адліта, прынята Мастоцкім экспертным саветам і зараз захоўваецца на Мінскім скульптурным камбінаце. Хацеў бы падзякаваць калектыву ліцейнага прадпрыемства "ЮНОМА", дзе быў адліты помнік, за прафесійна зробленую работу. Таксама словы ўдзячнасці кіраўніцтву і работнікам Скульптурнага камбіната, маім сябрам — скульптарам, мастакам, архітэктарам. Безумоўна, дзякую Міністэрству культуры і ўладам горада за паразуменне і дапамогу.

— Вялікі спіс атрымліваецца. Шмат у вас памагатых...

— Яшчэ трэба згадаць Міністэрства замежных спраў. Супрацоўнікі гэтай установы таксама прычынілі да ўшанавання памяці Першадрукара. Я ўпэўнены, што калі б не наш тагачасны амбасадар у Празе Мікалай Вайцяноў, дык і з'яўленне ў сталіцы Чэхіі помніка і мемарыяльнай шыльды было б пад вялікім пытаннем. Ды і Пётр Краўчанка шмат зрабіў для гэтай справы.

У бліжэйшы час мусіць адбыцца сустрэча ўсіх, так бы мовіць, зацікаўленых асоб па пытанні архітэктурнай прывязкі помніка. Я спадзяюся, што рашэнне будзе знойдзена і прынята ў высэйшых інстанцыях.

— Спадар Алесь, праца над помнікам

ПРЭМ'ЕРЫ

О, легкадумны Фрэдзі!

У гэтым сезоне Мінскі тэатр драмы "Дзе-Я?" прапанаваў лёгкадумнаму паліцэйскаму камедыю па п'есе французскага драматурга Рабера Тама "Фрэдзі". Спектакль паставіла галоўны рэжысёр тэатра Ірэна Мацкевіч, работы якой вылучаюцца добрай эксцэнтрыкай і вытанчанай маляўнічай эстэтыкай. У лёгкай, нібыта жартаўлівай манеры пастаўлены і "Фрэдзі". Але праз знешнюю павярхоўнасць п'есы, смешныя пакуты і легкадумныя інтрыгі "несур'ёзных" герояў (блазнаў правінцыйнага цырка) міжволі прасочваюцца досыць "сур'ёзныя" высновы. Знаходзяць прыдатную глебу вечныя тэмы: тэма дачыненняў існага мастацтва і празаічных грошай, тэма бацькоў і дзяцей, адвечнай адзіноты чалавека...

Сюжэт даволі прасты: збыднелы цырк шукае спонсараў, але за патрэбныя грошы галоўны клоун Фрэдзі (І. Мікалаеў) павінен ахвяраваць сваёй годнасцю і "пакахаць" агідную мадам-мецэнатку. Канешне, герой не "кахае", а нават сварыцца з "залатым мяшком", і мадам знаходзіць забітай. Між іншым Фрэдзі цудоўна выкручваецца: ратуе цырк, выстаўляючыся ўяўным забойцам. Здавалася б, на што лезці ў лапы правасуддзя невінаватаму? Але на такі подзвіг клоуна штурхае гультаяваты інспектар Палю (А. Федаровіч), якому не хочацца марнаваць час на пошукі сапраўднага забойцы. Тым больш, што арышт Фрэдзі на арэне, пад асляпляльныя ўспышкі журналісткіх фотабляцаў, збываецца цырку неабходную рэкламу. Справядлівы суд, канешне, праўдае цыркача, і больш таго, маладая дзяўчына Ева — пляменніца мадам — чамусьці зафундуе ўяўнаму забойцу кругленькую суму са спадчыны сваёй любімай цётхунь...

Здавалася б, чым прывабіла артыстаў "Дзе-Я?" інтрыжка блазнаў? Што падштурхнула тэатр на некалькі гадзін ператварыцца ў арэну цырка, пад вяселья, зухаватыя гукі аркестра выпусціць сапраўдных клоунаў з размаляванымі тварамі, у смешным страткім адзенні неверагодных фасонаў, з кавадламі ў руках і барабанам на шыі?.. Мажліва, таму, што гэтыя камічныя касцюмы, наўмысна выстаўленыя на паказ эмоцыі, сяброўская валтузня на арэне — усё гэта робіцца толькі для гледачоў. Проста таму, каб глядзчы бяздумна ўсміхаліся, каб не забыліся, як смяяцца? Не толькі. Сумныя пачуцці выклікае гаворка Фрэдзі з сынам Нікаля. Нікаля цудоўна грае А. Старчанка, які арганічна ўвайшоў у вобраз нясмелага худага студэнта. У неверагодна шырокіх штанах лімоннага колеру, з камічнымі доўгімі лямкамі-падцяжкамі на тонкіх плячах, у "інтэлігентскіх" акуларах — усёй сваёй няўпэўненай і сутулай постацю акцёр выклікае толькі жаль і фамільярна-пабляжлівыя адносіны. Але калі наш "забіты студэнт" адкрывае рот, мы чуем ужо сфарміраваную асобу, якая добра ведае, чаго яна хоча (а хоча Нікаля ўпэўненасці ў заўтрашнім дні на пастаянны заробак юрыста) і нават скурай адчувае, якімі спосабамі можна дамагчыся дабрабыту. На першы погляд Нікаля цынічна адвяргае безграшовае мастацтва бацькі-клоуна. Аднак, мо і не цынізм гэта, а проста чалавечая жаданне вырашыць свой лёс, мець спакойную сытую будучыню?..

Вобраз "мацёрага" клоуна Фрэдзі пражывае на імправізаванай арэне І. Мікалаеў, якому ўдалося выявіць усю складаную палітру душэўных памкненняў і пакутаў артыста. Наш Фрэдзі ў тыповым клоунскім "абмундзіраванні": клятчастым камбінезоне, бліскучых чаравіках, што надаюць абліччу цыркача нешта казачнае і нерэальнае, дэманструючы яго адараванасць ад зямных клопатаў. Праўда, з аднаго боку. Бо пільны позірк учпільстых і нават калючых вачэй выкрывае нямылы і няпросты жыццёвы багаж вечнага клоуна. У спектаклі відавочная інфантальнасць герояў, іх "здзіцінеласць" арганічна мяжуе з залішняй халоднай практычнасцю. У жыцці няма абсалютнай чысціні колеру — гэта скажа любы мастак — як не бывае і чыстых рэалістаў і летуценнікаў... Прырода ўсё гарманічна ўраўнаважвае, і артысты тэатра "Дзе-Я?" дэмакратычна звяртаюцца да розных тыпаў людзей. А чаму б і не?

Несумненна, асаблівай увагі заслугоўваюць жаночыя вобразы спектакля. Рамантычная летуценніца-акрабатка Лу-лу (В. Завацкая), і яе антыпод, модніца Ева (Н. Капітонава). Лу-лу — дзяўчынка з вялікімі вачамі, што поўняцца здзіўленнем, з лялечным круглым ілбом, з каштанавымі кучаравымі валасамі, у кароценькай бліскучай сукенцы "а-ля Мальвіна". Яна, на жаль, не дамагаецца ўзаемнага пачуцця ад Нікаля. Мабыць, таму, што ўся яе нервовая істота, кволая і няўстойлівая, нібыта трымціць на лёгкім ветрыку, калі з выбачальнай усмешкай на лялечным твары яна выконвае складаныя нумары

Каб свет зазьяў вясёлкай

Першадрукару, мабыць, забірае не ўвесь ваш творчы час? Над чым працавалі, акрамя гэтага помніка?

— Працаваць доўгі час над адным аб'ектам складана. Іншы раз проста неабходна, каб новая тэма змяніла твой эмацыянальны настрой. Гэта ў сваю чаргу дазваляе па-новаму глядзець на тое, што зроблена раней. Вобраз Скарыны ўвесь гэты час быў для мяне своеасаблівым эстэтычным камертонам, з якім я звяраў усё астатняе.

Акрамя помніка, зробленыя памятныя шылды з выявай Першадрукара для Прагі і Мінска (пра іх я ўжо згадваў). Браў удзел у конкурсе на помнік Кірылу Тураўскаму. Выканаў скульптурнае ўкрыжаванне для царквы ў вёсцы Харомек.

Таксама хачу ўзгадаць помнік князю Давыду для Давыд-Гарадка, зроблены і ўстаноўлены да 900-гадовага юбілею горада. Над ім я працаваў разам з творчай майстэрняй архітэктара Леаніда Левіна і Інстытутам горадабудаўніцтва, а адліты ён на ліцейным прадпрыемстве "ЮНОМА". Помнік князю Давыду асабліва дарагі мне тым, што ўстаноўлены на маёй радзіме, на Палессі. У працы бралі актыўны ўдзел мае землякі, паэты, пісьменнікі, мастакі.

— Як вы ўвогуле ацэньваеце культурную сітуацыю ў нашай краіне?

— Я бачу перспектыву для творчасці менавіта ў гэтай краіне, менавіта на гэтай зямлі. Проста параўнаем: колькі помнікаў дзеячам нашай гісторыі і культуры паўстала за ўвесь час існавання БССР і колькі за гады Незалежнасці. Хачу адзначыць, што за апошні час беларускімі скульптарамі і архітэктарамі пастаўлены помнікі Соф'і Слуцкай, Кірылу Тураўскаму, Пятру Мсціслаўцу, Міхалу Клеафасу Агінскаму, князю Давыду. Адліты і акаюць устаноўкі помнікі Францыску Скарыне і Валенцію Ваньковічу. Спадзяюся, і то ў хуткім часе ўбачым адліты ў бронзе помнік Адаму Міцкевічу для нашай сталіцы.

Не так даўно ў Мінску быў пастаўлены помнік ахвярам Халакоста на так званай "яме". Яшчэ некалькі помнікаў у памяць апошняй вайны ўжо ўстаноўлены альбо знаходзяцца ў рабоце. Плённа развіваецца запатрабаваны жанр паркавай скульптуры.

Радуе і тое, што ўсе названыя аб'екты зроблены ў граніце і бронзе, а такі падыход дзяржавы да вырашэння падобных пытанняў заўжды будзе з удзячнасцю ўспрымацца грамадствам.

Скульптары, як і раней, робяць значны ўнёсак у развіццё беларускай культуры. Цяпер мы больш востра ўсведамляем і асэнсоўваем свой гістарычны шлях. Таму, на маю думку, у мастакоў і сёння і заўтра шмат працы.

Гутарыў Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

На здымках: скульптар Аляксандр ДРАНЕЦ і ягоныя творы — помнік князю Давыду і мадэль помніка Францыску Скарыне.

на дроце, не стасуецца з прагматычным і "сур'езным" светаразуменнем будучага юрыста. Юнаку даспадобы шыкоўная бландзінка Ева ў спакуслівым міні. Замест жыццядаснай лоўлі матылёў Нікаля выбірае вірлівы, дыскацэны стыл жыцця...

"Фрэдзі" — спектакль дынамічны (пластыка В. Іназемцава). Гукавая палітра пастаноўкі поўніцца дзіцячым чаканнем цуду чагосці таямнічага, што абавязкова павінна адбыцца... І тая неабходная сцэнічная буфанада, якую густоўна дэманструе сцэнаграфія Я. Волкава, стварае атмасферу жыццядаснасці, што пануе толькі ў цырку. А неверагодныя касцюмы Т. Лісавенка настройваюць на камічнае ўспрыманне герояў.

Тэатр "Дзе — Я?" вядомы сваім уменнем жартаваць з глядачом. Кожны сезон на маленькай сцэне, абапал якой, як на жэрдках, групуецца моладзь, адбываецца неверагоднае відовішча, жывая шчырая гаворка з глядачом сам-насам (гэта дазваляе асабліва канструкцыя тэатральных залы). Менавіта на эфекце фізічнай блізкасці заснаваны працэс актыўнага эмацыянальнага стасунку, сутворчасці глядачоў і актёраў. Відачыны перастаюць здавацца далёкімі, іх вобразы лёгка ўспрымаюцца маладым глядачом. Падчас "Фрэдзі" ўдзельнікі дзеі ўладарна ўтрымліваюць увагу глядачоў. Глядацкая цікавасць распаліцца і нечаканымі жартамі, і выразнай, плантамай. Раптоўнае з'яўленне хобата слана і лістапад газетных старонак, дзёркае прыжамленне на глядацкія галовы папаровага матыля, — зацягаюць усіх у жартаўлівую гульні закулісныя цыркачоў. Не трэба баяцца быць смешным, трэба баяцца страціць пачуццё гумару. Аб гэтым і перасцерагаюць нас вясёлыя героі спектакля...

Кацярына РУСАЛЬСКАЯ

Сярод музыкантаў ёсць Праметэі і Арфеі, г.зн. бунтары духу, надзеленыя энергіяй пераўтвараць жыццё, і песняры прыгажосці, тыя, чыё прызвание — лекаваць душу. Да першых я аднёс бы Бетховена, Вагнера, Мусаргскага, Стравінскага, да другіх — Моцарта, Шуберта, Гуно, Чайкоўскага, Пракоф'ева. Вядома, ёсць і такія мастакі, якія займаюць сярэдняе становішча паміж імі.

Навошта сістэматызацыя тых альбо іншых з'яў, у дадзеным выпадку ў музычнай сферы? Каб лепш разумець сутнасць творчай асобы, ці то выканаўца, ці то кампазітар, з чым мастацтвам знаёміцца публіка.

Пра маладога беларускага скрыпача, лаўрэата пяці міжнародных конкурсаў Арцёма Шышкова знята няшмат тэлевізійных сюжэтаў, напісаны дзесяткі артыкулаў. Ды я і сам некалькі гадоў таму рэцэнзаваў адну з яго гастрольных паездак па Беларусі. Тады хлопчыку было ўсяго 12 гадоў.

Сёння яму 17, таму хочацца яшчэ раз звярнуцца да такога рэдкага таленту і ацаніць яго творчы рост. Так бы мовіць, зрабіць пробу каштоўнага металу.

Зусім нядаўна Арцём Шышкоў гастралюваў у Гродне і Лідзе. Радуе, што ён, для каго не дзіва — канцэртаваць за мяжой, не забывае і родныя пенаты, не цураецца выступаць у аддаленых кутках краіны.

У зале Гродзенскай абласной філармоніі прагучала разнастайная праграма: папулярныя класічныя творы даўняйша музыка, што вымагае глыбокай думкі, напісаныя спецыяльна скрыпічныя рэчы суседнічалі з пералажэннямі і апрацоўкамі для скрыпкі.

Цяпер паспрабуем ахарактарызаваць манеру ігры "беларускага Паганіні", як вобразна велічальна Арцёма некаторыя польскія журналісты.

Гук ягонай скрыпкі надзвычай прыгожы, ён радуе сэрца. Здаецца, быццам наша душа птушка ўзносіцца ў паднябессе. Часам, заплюшчышы вочы, бачыш, як бруццэ вясенні раўчук, у празрыстай вадзе якога слізгаць серабрыстая стронга. Трэба шчыра любіць прыроду і ўмець растварацца ў ёй, каб гэтак яўна маляваць гукамі акварэльна-зыхкія блікі струменістай вады! Няцяжка зразумець, што прыгажосць, якой Арцём шчодро адорвае слухачоў, абаліраецца на прыродныя вобразы, а яго лірычныя адкрыцці народжаныя радаснай блізкасцю да прыроды. Не баючыся папрокаў у перабольшанні, магу сцвярджаць: унутраны духоўны свет Арцёма Шышкова складаецца з роздому натурфілосафа, пачуццяў пэталірыка і майстарства натхнёнага спевака.

Эмоцыі скрыпача ўражваюць мноствам адценняў. Гэта адухоўленая, крыху жур-

ботная ціхамірнасць (2-я частка Канцэрта Рэ мажор для скрыпкі з аркестрам Брамса), гэта жалобная, элегічная патэтыка ("Венгерскі танец" № 1 таго ж аўтара), гэта глыбокі, засяроджаны роздум (Саната для скрыпкі сола № 6 Ізаі). Потым я пачуў зусім не слэзны меладраматызм, а сапраўды трагедыю трактоўку "Імпровізацыі" Блоха. Пяшчотна і трапятліва гучаў "Славянскі танец" № 2 Дворжака, салодкая настальгія па шчаслівым мінулым адгавалася ў "Старой Вене" Гадоўскага-Хейфеца. Успаміны пра бязвоблачнае дзяцінства, пададзеныя скрозь прызму іроніі, гратэска і нават сарказма, выразна праступалі ў чатырох прэлюдыях Шастаковіча ў пералажэнні Цыганова.

Іншымі словамі, ігру Арцёма Шышкова нельга вызначыць іначай, як праз цэлы каскад эпітэтаў: прыгожа, сардэчна, высакародна, вытанчана, ярка, вобразна, захопленна і, што самае важнае, — проста! Ці не гэтымі якасцямі валодалі выдатныя скрыпачы XX стагоддзя Давід Ойстрах, Леанід Коган, Ягудзі Мянухін? Арцём, не баючыся папроку ў перайманні, трымаецца традыцый вялікага мастацтва, дорыць людзям неўміручую прыгажосць, адкрывае перад слухачамі сваю светлую і чыстую

душу, вяртае нас да цнатлівай прыроды.

Адна жанчына, якая ніколі раней не мела стасункаў з сур'езнай музыкай у жывым выкананні, сказала мне пасля канцэрта: "Я адпачыла". Яна, відаць, не закончыла фразу: адпачыла ад сумятні быцця, дакрануўшыся да цудоўнага.

Малады мінскі скрыпач-віртуоз сваёй іграй вызваляе нас ад путаў цывілізацыі, адсякае непатрэбныя трывогі, што перашкаджаюць нашаму спакойнаму і шчасліваму жыццю. Арцём правільна зразумеў спевака Арфея: трэба ачысціць душу ад брыдоты і пошласці, каб свет афарбаваўся ўсімі барвамі вясёлкі. Мы смаротныя, затое мастацтва вечнае.

Будзем спадзявацца, што гэта не беспадстаўныя словы, што ідэя прыгажосці зробіцца эстэтычнай і маральнай асновай далейшай музычнай кар'еры Арцёма Шышкова.

Віталь РАДЗІЕНАЎ,

старшыня Асацыяцыі кампазітараў Гродзеншчыны

На здымку: Арцём ШЫШКОЎ са сваімі педагогам Эдуардам КУЧЫНСКИМ падчас замежнага турнэ.

Фота з архіва "ЛіМа".

КАНЦЭРТЫ

Незнаёмка-музыка

Большасць знаных кампазітараў жыве ў сталіцы. Прэм'еры іх твораў праходзяць на прэстыжных філарманічных падмоствах. Праўда, грамадскасць хутка забывае пра чарговы "шэдзёр" якога-небудзь з "жывых класікаў" — да чарговай прэм'еры. Зноў — апладысменты, пасля чаго — працяглае маўчанне і пустата.

Ёсць і тыя, хто сціпла складае музыку для сябе і для блізкіх сяброў. Часам столькі шчырасці ў іх простых песнях і п'есах! Калі кампазітар стварыў хаця б адзін адзіны матыў, які "западае ў душу", можна смела сказаць: ён жыві недарэмна, ён зрабіў для людзей, можа, больш, чым той "мэтр" або "маэстра", які пасецца каля міністэрскай "кармушкі".

Такія вось думкі адольвалі мяне пасля аўтарскага вечара гродзенскага кампазітара Барыса Фадзіна. Лёгкае раздражненне з прычыны таго, што Фадзіна мала хто ведае, растварылася ў цёплым успамінах пра яго музыку. Захацелася разабрацца ва ўбачаным і пачутым.

Гэты чалавек ад прыроды надзелены тонкім паэтычным густам. Ён дае прыгожыя назвы сваім творам, у іх адгавядаецца романтичная настроенасць на цудоўнае. Фадзін усімі фібрамі душы адчувае прыроду эстрадна-джазавага мастацтва. Яго джаз прыемны на слых, ці не кожная нота афарбаваная настальгіяй па шчаслівым мінулым, ад чаго адчуваеш светлую

журбу. У п'есах кампазітара стрыманы рытм, у гармоніях адсутнічаюць неапраўданыя дысанансы, мелодыі кранаюць сэрца. Яны, па сутнасці, з'яўляюцца не чым іншым, як пяшчотнай, крохкай лірыкай. Дадайце да гэтага яшчэ дзве якасці музыкі Барыса Фадзіна — высакароднасць і прыхаваны гумар — і вы атрымаеце поўнае ўяўленне пра яго творчы метад.

Цяжка апісаць усю праграму канцэрта. З інструментальнай яе часткі, на мой погляд, вылучаліся такія п'есы, як "Пах прыбою", "Знаёмства з Венецыяй", "Танга з Наталляй", "Жаніцтва блюза з арыяй", "Рэгтайм № 18". Сярод іншых жанравых п'ес — "Раманс", "Гавот", "Аберэк з-пад Гародні". Дзівосная разнастайнасць рытмаў, інтанацый і стыляў!

З песень мяне ўсхвалявала "Муза" з яе крыху меланхалічным напевам, трапяткая "Незнаёмка ў даміно". Пэўна, лепшае, што я пачуў у Барыса Фадзіна, гэта лірычная споведзь "Як ніколі..." Не пабаюся сказаць, сапраўдны шэдзёр! Песня кранала шчырасцю пачуццяў. Уяўленне малявала такую карціну: сярод бурнай стыхіі, раскатаў грому і бляску малакан стаіць чалавек з флейтай у руках. Мелодыя яго інструмента практычна не чутная, але яна за межамі хмараў і змроку, у нябесных сферах, гучыць ва унісон з залатымі званочкамі зорак. Ці не тое ж адбываецца

з намі ў грукаце сучаснай цывілізацыі? Я ўдзячны аўтару, чый твор здатны выклікаць такі складаны комплекс эмоцый.

"Прыватны вальс" сімпатычны немудрагелістай танцавальнасцю, "Hallo, Andreas!" — нямецкім каларытам. Гэтую песню Фадзін прысвяціў сябру, які жыве цяпер у Германіі.

Дзве апошнія песні выканала Маша Шапавал, якая валодае прыемным сапрапа. Астатнія — сам кампазітар. Ён жа выступаў і ў якасці інструменталіста: граў на баяне, акустычнай гітары, духавым гармоніку. Зайздросная шматграннасць таленту!

У канцэрце ўдзельнічаў інструментальны ансамбль у складзе Анатоля Смятрыцкага (скрыпка), Аляксея Шчэрбы (флейта), Аляксандра Габца (кантрабас), Аляксандра Тагановіча (перкусія), Віктара Грышука (электрагітара). Усе яны, даўня прыяцелі і аднадумцы Барыса, зрабілі выдатную справу — пазнаёмілі публіку з музыкай кампазітара, які здолеў зберагчы ў жыццёвай калатнечы сваю асаблівую, зусім непаўторную індывідуальнасць.

І апошняе. Аўтарскі вечар Барыса Фадзіна адбыўся ў дзень яго 50-гадовага юбілею, на парозе сталасці і новых творчых здзяйсненняў.

Віталь РАДЗІЕНАЎ

...Каб не вынішчалася ў чалавеку дабрадзейнае

УЛАДЗІМІР ГЛУШАКОВ — 50

Апошнія дзесяцігоддзе адметнае ў беларускім літаратурна-навуковым актывавагі да нераспрацаванага ў перыяды мінулыя — увагай найперш да творчасці рэпрэсаваных пісьменнікаў і спадчыны нашага замежжа. Як важкія здабыткі навуцы пра літаратуру сёння ўспрымаюцца кнігі Яна Чыжыкіна "Далёкія і блізкія. Беларускія пісьменнікі замежжа" (Беласток) і Міколы Мішчанчука "Чатыры партрэты беларускіх паэтаў-эмігрантаў" (Мінск). Вялікім даробкам у папярэньні ведаў пра нашу мастацкую спадчыну замежжа стала і аб'ёмная праца Лідзіі Савік "Пакліканьне: Літаратура беларускага замежжа", якая выйшла ў свет напрыканцы 2001 года ў выдавецтве "Тэхналогія".

Назва кнігі вызначаеца прадуманай і ўдалай формай літаратурнага выкладу: у манатэмаграфічных нарысах жыцця і творчасці пісьменнікаў-эмігрантаў арганічна зліліся крытычны аналіз і эсэістычнасць, нават займальнасць. Усё гэта робіць "Пакліканьне..." вартаснай і чытабельнай уадначас, навуковай і папулярнай, не загрузвачай празмернымі ўласна-навуковымі разборамі, аднак з ёмістымі высновамі і заключэннямі, з яскравым літаратурным кантэкстам, багатым грамадска-культурным фонам. Л.Савік раславае пра лёсы беларускіх творцаў-эмігрантаў надзвычай узрушана. Гэта і надае даследаванню своеасаблівы каларыт белетрызацыі. Кожны раздзел кнігі — як займальная біяграфічная аповесць, на жаль, аповесць трагічная, бо, як паказвае аўтар, рэдкія ішчаслівыя хвіліны зведвалі нашы эмігранты адно хіба што ў творчасці. Яскравы ўзор — лёс Хведара Ілляшэвіча, яго ўзаемаадносінны з Верай Таполяй (апавед у кнізе вядзецца на багатым дакументальным матэрыяле).

Свайё непасрэднае задачай Л.Савік бачыць раскрыццё адметнасці творчых манер паэтаў-паэзджан, станаўлення іх талентаў, паказ іх творчай эвалюцыі ў кантэксце агульнабеларускім. Творчыя поствіі паўстаюць у своеасаблівым праявах псіхалагічнага, сацыяльнага і эстэтычна-мастацкага.

У нарысе пра Наталлю Арсенневу "Жывём айчынай м...". Л.Савік прааналізавала тры перыяды творчасці паэтэсы. У працудым расповедзе ўпершыню іскрава прасочаны тыпалогія творчасці Н.Арсенневай і М.Багдановіча, а таксама ўвасабленне фальклорных матываў у ранніх вершах паэтэсы, роднасць яе мастацкага крэда з ідэяна-праблемнай і светлагляднай асновай творчасці В.Дуніна-Марцінкевіча і Я.Чачота. Асобна хочацца адзначыць трапную і аб'ёмную цытатаў у кнізе, якая і пацвярджае выказаныя думкі даследчыцы, і папулярнае творчасць саміх пісьменнікаў.

У нарысе пра Уладзіміра Дудзіцкага "Напярэймы жаданням падрабязна выпісаны лёс паэта, асноўныя кірункі яго творчасці — у эвалюцыйным росце. Грунтоўна прааналізаваны пазмы У.Дудзіцкага. Л.Савік выказвае ў сваім даследаванні не толькі "суцэльнае" захапленне творамі эмігрантаў, але і слухна адзначае некаторыя слабейшыя моманты ў пэўных вершах і зборніках: рытарычнасць, дэклацыйнасць, рытмічную недасканаласць (да прыкладу — у нарысе пра Х. Ілляшэвіча "Песню нясець мы адну...").

Разгляд жыццяпісаў і праблемнай асновы творчасці Янкі Золака і Міхася Кавыля (нарысы "Ты мал доля вычстая..." і "Калі ў сэрцы збудую храм...") таксама панарамны і запамінальны (асабліва пазмы і прозы М.Кавыля). Слушная і наступная выснова аб арганічнасці аўтабіяграфічнай прозы эмігрантаў і агульнабеларускім кантэксце: "У нас толькі ў апошні дзесяцігоддзе ХХ стагоддзя, калі пачаліся працэсы дэмакратызацыі, разбурэнне савецкай сістэмы, на першы план у мастацтве наўзамен калектывісцкаму вышодзіце асабовы аўтарскі пачатак. З'явілася шмат мемуараў, дзённікаў, споведзяў, лірычных мініячур, словам, аўтабіяграфічнай прозы. У літаратуры беларускага замежжа гэта заўсёды было асновай творчасці пісьменнікаў. У нас аўтабіяграфічная проза не мела самастойнасці, жанравай самакаштоўнасці".

Павінны ўразіць і запомніцца чытачу і наступныя нарысы "Пакліканьне...": пра Уладзіміра Клішэвіча ("Веру ў народ мой сьмелы..."), Рыгора Крушыну ("Ты адтуля, мая вясна..."), Алеся Салаўя ("Жыву і дыхаю, мой Край, Табой...") і Масея Сяднёва ("Я прыду да далёкае чужыны..."). Метадалагічна вывераным бачыцца аналіз пазмы У.Клішэвіча "Васіль Каліна" — аднаго з найбольш вядомых і значных твораў паэта. Раскрыты і шырокі ідэяна-праблемны дыяпазон творчасці Р.Крушыны (разгляджана нацыянальна-патрыятычная, пейзажная, інтымная лірыка, пазтычны эпос). Р.Крушына ў кнізе паўстае мастаком агульнасусветных далеглядаў, які ў сваіх эстэтычна-мастацкіх, вобразна-выяўленчых і фармальных пошуках імкнуўся спалучаць нацыянальныя традыцыі з набыткамі класічнай еўрапейскай і ўсходняй паззіі (паліндромаў і інш.). Упершыню Л.Савік зроблены і ўдакладнены некаторыя старонкі біяграфіі Р.Крушыны (месца і час нараджэння).

У агульнабеларускім кантэксце прааналізавана творчасць А.Салаўя і М.Сяднёва (лірыка, пазмы і проза). А трапна выбранае выказанне апошняга пра свае пакаданні сабе і Радзіме ўспрымаецца абагуленай задачай-поклікам усіх беларускіх творцаў-эмігрантаў, пакліканых у свет любоўю да Беларусі: пакаданне таго, ...каб наш народ усведаміў сабе нацыяў з гістарычнай місіяй, каб ён быў здольны абараніць сабе, быў свядомы адносна сваёй мовы, сваёй гісторыі, каб беларускі пазт не быў у яго нечым непатрэбным...".

Алесь ПАШКЕВІЧ

У мастацтве здаралася неаднаразова: назва першага твора пісьменніка становілася сэнсавым дэвізам, эпіграфам да ўсёй творчасці. Такі лёс выпалаў і цыклі лімаўскіх публікацый "А я люблю таварышаў маіх" Уладзіміра Глушакова, што пабачылі свет напярэдні 1973 года. Яны сталіся добрым знакам, запрашэннем маладога палескага пісьменніка ў літаратуру. Праз лёгкую руку Анатоля Вярцінскага аўтара заўважылі. І ўлетку таго ж года ён быў запрошаны разам з дзесяткам пачаткоўцаў з Беларусі (Алесь Жук, Генрых Далідовіч, Генадзь Пашкоў, Галіна Каржаневская, Алесь Крыга, Алена Папова, Павел Марцінкевіч і інш.) на ўсесаюзную нараду маладых літаратараў. У. Глушакоў, так сталася, прадстаўляў айчыны нарысы. Па ўласным прызнанні, адчуваў сябе ніякавата, бо за плячыма шматлікіх удзельнікаў было па некалькі кніг у буйнейшых выдавецтвах.

Уладзімір Глушакоў, такім чынам, увайшоў у літаратуру вокамігненна, але зусім не простым шляхам. Творчым сталенню давідгародоцкага літаратара папярэднічала багатая школа жыцця: пакручастае, гаротнае пасляваеннае местачковае дзяцінства, адзначанае вядомым на ўсю мясцовую школу сачыненнямі, навучанне ў Мар'інагорскім сельскагаспадарчым тэхнікуме, вайсковая служба, авалоданне рабочым майстэрствам на трактарным і матарным заводах, вучоба на журфаку БДУ, спасціжэнне сакрэтаў літаратурнага майстэрства ў семінары бліскачага расійскага літаратара Міхаіла Лабанава.

У літаратуру малады пісьменнік прыйшоў праз пасрэдніцтва жанру нарыса, на жаль, знядбаннага зараз, аднак такога плённага не толькі для творчага сталення, але і назапашвання багатага жыццёвага матэрыялу.

У творчасці У. Глушакова назіраюцца два перыяды звароту да нарыса: сярэдзіна 70—80-ых гадоў — надзённа-вытворчы, 90-я гады — маральна-грамадзянскі. Для першага перыяду характэрна вывучэнне праблем не толькі станаўлення асобы ў яе канфліктах з застойным грамадзянскім асяродкам, але і неабходнасць асэнсавання грамадзянскага і маральнага стану гэтага асяродку, персанфікаванага ў асобах.

Лёс чалавека і вытворчасць, жывыя людзі ў мітэрагах часу, "крамяныя", моцныя характары, адметныя, яркія асобы на фоне прафесійных перыпетыяў, — сталіся лейтмотывам цыкла нават па назве афарыстычных нарысаў У. Глушакова: "Лінія", "Рэканструкцыя", "Спектр", "Змена" і інш.

Адначасова аўтар пісаў і празічныя творы. У 1984 годзе ў маскоўскім выдавецтве "Молодая гвардыя" пабачыла свет аповесць "Краплі", якая ўразіла чытача пракаветнасцю, беліннасцю характараў Параскі Крапліхі, Аляксея Купца, яго дачкі Варвары, сыноў Хведара і Паўла, зяця-бухгалтара Шуры Харытонавіча. Ужо ў адным з першых буйных твораў У. Глушакова выявілася схільнасць аўтара да стварэння складаных маштабных жаночых вобразаў. Напачатку Параска Крапліха паўстае папярэдняй, якая праз шлюб з замочным чалавекам ратуе дабрабыт сям'і (маці ў пролегнах, шасцёра русагаловых брацікаў і сястрычак). Ад Аляксея Краплі зведла яна толькі пакеты і знявагу.

Непрыханую вавагу сялян жанчына здабыла пасля выпадку са змяёю: "Параска моцна сціснула ў руцэ серп, кінулася да шалаша... Змяя, падняўшы галаву, пільна глядзела на яе смарагдава-чорнымі, з жоўтымі абводзікамі, вачыма. Не адводзячы позірку, Параска роўным, звычайным голасам, толькі крыху здзіўлена, злёгка асуджаючы, пачала: "А ты, прыгажуня, не магла знайсці лепшага месца адпачыць? Ідзі да сваіх дзеткаў, бессаромніца. — З гэтымі словамі яна ўвішна схпіла пальцамі няпрошаную госяцю, якая знайшла часовы прытулак на грудках неамаўляці, і пусціла яе ў траву, пад зялёную павець маладой елкі. Ад Моці Казы загуглялі чуткі, што яна ведае заговор ад змяі, можа лекаваць жывёлу. Адных Параска выправяджвала за веснікі са смехам, іншых, здаралася, з абурэннем. Перасталі хадзіць..."

Параска, нягледзячы на калецтва мужа, адбудавала новую хату, арганізавала вясцоўцаў, каб выкапалі на двары калодзеж.

Асабліваю сімпатую чытача выклікае прастадушны сялянскі інтэлігент, бухгалтар Шура Харытонавіч, якога жонка Варвара Крапліха, празваная Цыганкаю, адразу ўзяла, як казаў пра таку выпадак Леў Талстой, згадаючы Наташу Роставу і П'ера Бязухава, "пад аб'яс". Але бесхарактарным ён выглядае толькі на першы погляд, бо сэрцам хварэе за дабрабыт вясцоўцаў.

Магутным акордам твора гучыць трыці эпізод фінала: "Мясца праз паўтара, калі зямлю абласкаў пшчотны, як лябжы пух, сняжок, Паўлу (малодшама з Крапліхаў, — А. Я.) давялося зноў наведваць прыгарад... Ён пачуў гул моцных матораў... Хаця трагічна загнула старэйшая сястра, ...памяць пра яе — дом, ...працягвае з ім жыццё... Да бярвенчатага кута ўсё бліжэй падпаўзала тупарылае жалезнае страшыдла. Нейкая сіла скранула Паўла з месца, і праз некалькі хвілін ён, падняўшы абедзве рукі, паўстаў на шляху бульдозера: "Дом маці! Пасля вайны яна... па бярвенцу, разумееш? — Павел казаў так, быццам яму прыціснула грудзі і ён задыхаўся, чыравану і шырока адкрываў вочы. — Ты ж не гад які, каб гэтыя яблыні выварочваць..." Ён падышоў да пустога ваконнага праёму і лёгка адняў ад сухой растрэсканай ваканіцы алюю зорачку. Патрымаўшы яе на далоні, нібы імгненна апаліўшы скуру кавалачкам фанеры,

ён паклаў яго ў левую ўнутраную кішэню".

Трагічнае аддаленне чалавека ад зямлі знайшло працяг у публіцыстычных нарысах У. Глушакова пачатку 90-х. Ад нарыса, як надзейнага спадарожніка ў літаратуры, аўтар не адмаўляецца і пазней. Яго творы нітуюцца з эпізодаў-апіванняў жыцця грамадства і прыроды, разваг пра іх і пра час.

Відаць, самай яркай падзеяй у творчым жыцці У. Глушакова стаў раман "Насенне", які прынёс аўтару прызнанне не столькі з-за эфектнай незвычайнасці фабулы: аказваецца, гарадчукі зусім не ўзорныя жалгаснікі, а гандляры насеннем кветак і гародніны на бязмежных прасторах ад Гарыні да Кітая. І за іх дабрабытам, дагледжанымі, аздобленымі размаітымі кветкамі агародамі, казачнага памеру гарбузамі стаіць звычайная сквалнасць, якая разбурае іх адвечныя карані, этнічную адметнасць. Але аўтар зусім не мае на мэдэ выкрыццё герояў. Ён не асуджае, а імкнецца апраўдаць, зразумець, вытлумачыць іх чынкі. Здаецца, аўтар пытаецца ў сябе і чытача: чаму ж гэтак здарылася, што пасляваенная нястача прымусіла памяркоўнага палешука, былога франтавіка, адукаванага чалавека шукаць гандлярскага ішчасця па цэлым свеце? Праз пакутлівы, бязладны лёс бацькі галоўнага героя паўстае трагедыя цэлага пакалення.

Між іншым, раман "Насенне" — адзін з самых светлых, аптымістычных у творчасці пісьменніка. Асабліваю пшчотнаю крааную вобразы бабулі Наталкі і дзёда Пятра, якія ўвасабляюць былы патрыярхальны лад палескага мястэчка. Яны — сябры ўсіх звяроў і птушак. З якім замілаваннем апавядаецца пра іх паломніцтва да святых, у старажытны Кіеў. А прасветлены вобраз маці Любы ў палескім садку, у квяцістай хусце ва ўлонні кветак, агародаў, лугоў, пракаветных дубраваў, набычна лунае над кожнай старонкай твора.

У пісьменніка, які ў славу тага Івана Мележа Ганна Чарнушка, сэрцам твора стаецца Волечка Крапля, сціплага кветка крова, з яе ўсёраўменнем, уседараваннем, шчырай сяброўскасцю, гарзэлівай літасцю.

Раман "Цвіценне каліны" — адметны іншай сюжэтнай лініяй, фабулай, інтэрпрэтацыяй фальклорнага сюжэта — каханне далёкіх сваякоў, амаль як у быліцы "Травіца брац-сястрыца" В. Дуніна-Марцінкевіча. Галоўны герой рамана Сяргей вызначаецца актыўнай жыццёвай пазіцыяй, пшчотным і клепатлівым каханнем да жонкі Веры. Герой, нягледзячы на ўсялякія катаклізы лёсу, вызначаецца амаль дон-кіхотаўскім імкненнем жыць сумленна, у свеце ўласных увываных ідэалаў і адчуванняў. Верагодна, нямногія маладыя людзі змаглі б усываіць чужое дзіцятка і стаць яму сапраўдным бацькам, усвядоміць трапяткую веліч душы такой пакутніцы лёсу, як чарная Вера (вярнулася з лагераў, магчыма, сталінскага ГУЛАГа, разам з кульгавым бацькам-стараверам, які бязлітасна прыніжаў і крўдзіў яе, праз здзек з яе жаночай істоты прыйшоў у свет добрых людзей сын Тарасік).

Далейшае спасціжэнне жыцця сучаснікаў адбываецца ў рамане пачатку 90-х "На кругі свая". Твор на першы погляд нібыта аб праблемах рэканструкцыі буйнога сучаснага завода і, зрадумяла, — ломцы састарэлых догмаў, паняццяў, стэрэатыпаў, чалавечай псіхалогіі. Але ж раман "На кругі свая" — пра ўнутрананае сталенне рамантычнай, закаханай у добры свет, землякоў і новых зямельцаў, юначай душы, не захопленай цвярозым жыццёвым разлівам, калі справа тычыцца ўладкавання асабістага сямейнага, вытворчага. Гісторыя ўзаемаадносін Макара і Алы трагічная не столькі ад таго, што сапраўднаму шчыраму каханню, нават калі яно і ўзаемае, не велмы ішчасці ў гэтым свеце.

Героі У. Глушакова, нібы казачны П'еро, жыве ў гэтакім прадуманым свеце, то каханні чалавек у ягонай свядомасці страціў абрысы рэальнасці, стаў прыгожай мрояй. А гэта, натуральна, выклікае ў Алы непрыманне Макара, адчай, істэрэку, відавочна, таму апошні раз маладыя людзі сустракаюцца ў балніцы.

Урэшце рэшт Макар пазбаўляецца ад ілюзій, сустракае сапраўднае змяное каханне з велічным імем Марыя, у якой недахопы любяга выклікаюць не адчай непрымання, а замілаваную ўшчырку даравання і разумення: "Яны пакідалі горад на дасвітку... Церпкае, пшчотнае марознае паветра "халала" за носі, варта было затрымацца, які ператварала яго ў бясчулае бярвяно, таму ўсе чацвёртае час ад часу расціралі рукавіцамі твары. "Як дзеці", — падумала Марыя і ўсімніхулася. Ушчырку гэтай даўно чакалі, ёй узрадавалася, як жадаанаму промню сонца ў пахмурны дзень. Бо кожны цяпер спадзяваўся, што да паўдня сонца абавязкова растопіць ледзяныя наросты на вокнах вагонаў, звонку зазвініць капеж, а зіхоткае паветра ўздыхне мяккаю лагодна. У такі поўдзень у канцы лютага дыхаецца лёгка, паветра п'янока ледзь адчувальнымі пахамі вішняка, кары дрэваў, якія прычынаюцца пакрысе, значыць, вясна зусім блізка..."

У пачатку 90-х гадоў У. Глушакоў не перастаў распрацоўваць тэму Пагарыня, бацькоўскіх гнёздаў і лёсу дзіцей-птушаняў, раскіданых па белым свеце. Падзеі "Насення" знаходзяць свой працяг у рамане "Расплата". Хуткі адыход з жыцця пасля пакутлівай хваробы бацькі, Сцяпана Крыгі, — бы расплата за вонкава лёгка

здабыттыя дабрабыт і забяспечанасць. І як папрок сыну на ўсё жыццё, калі пасля споведзі стомлены бацька праваліўся ў лёгкае забыццё, а сын з цяжкім сэрцам збірае свой сакважы, каб ехаць у горад, на працу, гучыць: "Ах, сыноч, сыноч... Што ж ты нарабіў? Як жа можна так... каб напаследак не развітацца?..."

Праца ў часопісе "Беларуская думка", жывая зацікаўленасць надзённымі грамадскімі праблемамі вылучыла постаць У. Глушакова ў шэраг буйнейшых публіцыстаў Беларусі. Вынікам плённай працы разам з У. Вялічкім і В. Шырко стала кніга "Беларусь маладая", адзначаная ў 1998 годзе Дзяржаўнай прэміяй Рэспублікі Беларусь. Яго падзаглаўкі "Свет прачысты", "Пазбаві нас ад лукавага", "Дыягназ" і інш. сведчаць пра глыбінную духоўнасць і гуманізм аўтара, сплыванне гаротнай старэчай душы, што пакутуе ад абвальнай інфляцыі, напалоханаму выбухам амаральнасці сярэдняму пакаленню, знявачаным панаваннем жорсткага і пачварнага як на тэлевідзе-кінаэкране, так і ў жыцці, юначым сэрцам.

Але героі пісьменніка не прызнаюць улады злага, яны — свежыя парасткі Беларусі маладой, Беларусі заўтрашняй.

Вывучэнне народнага жыцця працягваецца аўтарам і ў тэатралогіі "Развітанне на пачатку вясны". У раздзеле "Фрэскі Пагарыня" над эпічнай прасторай твора ўладарыць родная зямля з яе сляністымі сынамі: мужным князем Давыдам Ігравічам, сынам вялікага князя Кіеўскага, тураўскімі святымі... У пошпаку векавых вербаў і ў харале надрэчных траваў, здаецца, гучыць няспынны пакальвы плач епіскапа Кірыла, яго светлая малітва аб роднай зямлі. Ураджае тонка мастацкая дэталі. Цудадзейная крынічка ў цвінтах Георгіеўскай (Юраўскай) царквы. Да яе сыходзяцца жыхары ваколіц: Хотамеля, Алышан, Хорска, Сямічачаў, Лядца, Турава, Вялічачаў, Аздамачаў... "Кідалі ў ваду срэбраныя манеткі, і вера, якая пазбягала ў душах людзей, дапамагала ім пазбягаць ад хваробы і немачы".

Апошні раздзел тэатралогіі "Чарнобыльскі шлях пралягае праз сэрца" — развіталы; нечаканая, невылучная хвароба маці, яе пакеты асветлены... працай на агародзе, як самым надзейным паратункам ад непазбежнасці трагедыі: "Работа для мамы была, бадай, адзінай патрэбай і адзінай урачыстасцю ў жыцці, якая была неад'емнай часцінкай яе існавання... Маці, здаецца, усё разумее, аднак таксама зрабіўшы над сабой наймавернае намаганне, усміхаецца нам. Пасля чаго, вытрымаўшы невялікую паўзу, з выразам знаёмай заклапочанасці на твары дае нам заданне на наступны дзень".

Назва "Чарнобыльскі шлях пралягае праз сэрца" дадзена невыпадкава. У заўчасным адыходзе маці ёсць і віна Чарнобыля: жыхары Давыд-Гарадка, які і суседні вёсак, атрымлівалі грашовую кампенсацыю, так званыя ў народзе "грабавыя".

У апошняй кнізе публіцыстыкі "Беларусь новая" (у сааўтарстве з У. Вялічкім і В. Шырко) для У. Глушакова тэма Маці і Зямлякоў бы "сплавчанне доўгу" (паходзе М. Багдановіча), балючая нагода, каб задумацца самому і заклікаць чытача да спасціжэння Вечнасці, пакутлівых рэалій сучаснасці: "Адыходзіць у нябыт, не дасягнуўшы свайго росквіту, эра дабрыні і міласэрнасці, спагады і ўзаемаразумення, хараста і любові. Наперадзе ж, у бліжэйшай будучыні, усё выразней выяўляюцца... безаглядны практыцызм і татальная камп'ютэрызацыя, далейшы падзел на багатых і бедных у адносінах прыкладна 5 да 95, што маем ужо сёння, і засілле маскультуры з далейшым частковым ператварэннем яе ў г. зв. віртуальнае мастацтва, калі такія традыцыйныя паняцці, як д у ш а, п р ы г а ж о с ц ь, з а г а д к а в а с ц ь, зменіць і возьме пад свой абсалютны кантроль чарговы віток ультратэхнічнага прагрэсу, які ўжо сёння... працуе на разбурэнне асобы. Мастацкае слова і кніга нахабна, татальна выціскаюцца з жыцця галоўнымі сваімі ворагамі — тымі ж электроннымі сродкамі... Паратунку няма..."

Хочацца аднак верыць (нават праз безнадзейнасць): пакуль існуе Сусвет, будучы нараджацца Творца для ўратавання душаў народных мастакаў слова, мудрыя і неабякавыя людзі, каб не вынішчалася ў чалавеку духоўнае, спрадвечнае, дабрадзейнае... Гэтакі і прысвячае свае раманы, аповесці, нарысы вядомы празаік і публіцыст Уладзімір Глушакоў.

Мілена ГАЛУБІЦКАЯ

15 снежня, 2001 г.

Выехалі ў 16.45 цягніком "Мінск—С. Пецярбург". Да таго часу, пакуль цягнік не крануўся, неяк не верылася, што мы ўсё ж выбраліся — складанне і падпісанне папер (праслілі грошы на білеты ў Міністэрства культуры, але ў гэтым годзе ў міністэрства няма грошай, магчыма, будуць у наступным, таму білеты куплялі за свой кошт), уладкоўванне тэрміновых мінскіх спраў, афармленне адпачынку сабе і хлопцам. Наша мінская каманда складаецца з трох чалавек — я (Павел Вайніцкі) — "капітан" (марскія назвы, напэўна, таму, што Мурманск — партовы горад), і два студэнты 4 курса кафедры скульптуры Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Павел Лявонаў і Андрэй Бакуменка. Намаганнямі рэферэнта Саюза мастакоў па рабоце з моладдзю Ірыны Кузняцовай, мы едем у Мурманск для

мясцовыя каманды паглядзілі скося, калі нас прадстаўлялі ("...нашы госці — каманда Мінскай акадэміі мастацтваў"), у зале зашапталіся "...прафесіяналы..." Затое мы сябруем з камандай з Карэліі (Вова, Света, Маша, кубік (падстаўка) № 10. На адкрыцці дзялілі пазіцыі, у нас № 7 — добры нумар, наш кубік, амаль пасярэдзіне. Цяпер каля куба тырчыць шылдачка, на якой намалеваны беларускі сцяг і напісана "Мінск".

Выдалі інструмент і спецадзенне: валёнкі, цёплыя касцюмы, пілы, бензапілу, сякеры, вёдры, кельмы і г. д., утрых ледзь данеслі.

Нейкая тут нездаровая канкурэнцыя — дзіўна, грашовых жа прызоў няма. Мы вырашылі сёння тактычна расслабіцца, паглядзець, што робяць калегі.

Удзень нічога не рабілі — глядзелі (астатнія каманды працавалі, замарозвалі

Спалі 10 гадзін, учора ў 17.30 пагрузіліся ў цягнік на Мінск. Што было, запішу пазней. Нам далі Галоўны прыз за лепшую лёдавую скульптуру, цяпер ён стаіць на стале, гэта гадзіннік, устаўлены ў кампазіцыю з камянік, прыгожы.

А цяпер мы ўбачылі сонца, вельмі яркія белыя елкі. Снег і сонца — гэта занадта светла, занадта ярка — у Мурманску ўсё ж была ноч...

24 снежня

(пра тое, што здарылася ў апошнія два дні)

Нам удалося захаваць інтрыгу да самага канца, ніхто так і не зразумеў, што мы збіраемся рабіць. Работа набыла канчатковы выгляд паміж шасцю і сямю раніцы 22 снежня — была выразана фігура атлета і прыклеены фотаапарат, які звязаў усю кампазіцыю. Смешна атрымалася — мы рабілі маладога, інтэлігентнага фатографа,

ірэальная — яна не аб'ёмная, а выразана зваротным рэльефам у празрыстай ледзяной пліце (прыём, задуманы намі яшчэ ў Мінску). У подыюме ўбудаваны з двух бакоў дзве лесвічкі — адна вядзе да фатографа, другая за шырму-дэкарацыю.

Робота прадвызначае ўзаемадзеянне з глядачом — кожны можа зайсці па лесвіцы, прасунуць галаву ў адтуліну і сфатаграфавана на памяць. Разбураецца мяжа паміж "скульптурай на падстаўцы" і "гледачом, які наглядае збоку". Губляецца сур'ёзнасць, што добра для такога несур'ёзнага матэрыялу, як лёд. Кепска, што пры такім цесным кантакце скульптуру могуць разбурыць, але каля яе будуць дзяжурыць міліцыянеры. Добра, што прасоўваючы галаву ў круглую дзірку ў шырма, чалавек тыцкаецца тварам у халодны лёд. Ён непасрэдна дакранаецца да матэрыялу і разумее, напэўна, як нялёгка і халодна з ім працаваць.

Мы прапаноўваем прымерыць на сябе імідж асілка, пераможцы і, магчыма, зразумець, што гэты вобраз — фікцыя, сімулякр, ён ледзяны — растане. Гэта вобраз увогуле і не існуе — ён праўляецца калі запоўнены чалавечай фігурай.

Лёд як матэрыял вельмі парадаваў, я не думаў, што рэзаць яго можа быць гэтак прыемна. Вельмі цікавыя светлавыя эфекты, пераламленне святла на гранях, шкада, што лёд такі недаўгавечны.

Другая мінская каманда зрабіла паэстэчку эфектную работу — на лёдавых дрэвах стаяць празрыстыя анёлы — яны вельмі прыгожыя на фоне глыбокага сіняга неба ("Райскі сад", куб. № 1). Мясцовыя каманды здзівілі тэхнікай (работы "Сон" і "Сірэнны", №№ 4 і 6). Асабліва эфектна лёд выглядае пры выкарыстанні падсветкі...

І вось мы ўязджаем у звычайны мінскі вечар — захад сонца — малінавае неба, парваны лінійя тыпавых дамоў далягляд, трубы і дым... Цяпер з ночку ўсё будзе звыкла. Але толькі цяпер робіцца камфортна і спакойна. Хочацца верыць, што гэта ад блізкасці да дома, а не ад звычкі да цемнаты...

Р. С. ...А цяпер дзякуем цудоўным мурманчанам, якія нас апекавалі, Таццяне Міхайлаўне Рыжковай, Галіне Георгіеўне Кругляшовай, Любові Андрэеўне Кузняцовай і мінчанам Ірыне Іванаўне Кузняцовай і дэкану мастацкага факультэта нашай акадэміі Раману Ігаравічу Кароткіну.

У нас былі цудоўныя тыднёвыя канікулы, адпачынак ад мінскай сумятні (толькі пад'язджаючы да Мінска, я ўспомніў, што дзесьці працую).

Аказваецца, існуе адладжаная сістэма зімовых пленэраў па лёдавай і снежнай скульптуры. Яны даўно і рэгулярна праводзяцца ў Японіі, Канадзе, Фінляндыі, Кітаі, Расіі і г. д., пры жаданні і наяўнасці грошай (дарагавата — 5000 даляраў), можна паўдзельнічаць у такім мерапрыемстве нават на Паўночным полюсе. Нас запрасілі на фестываль у будучым годзе і проста ў госці летам у Карэлію. Напэўна, мы паедзем.

Падарожжа ў ноч

ДЗЁННІК УДЗЕЛЬНІКА 2-ГА МІЖНАРОДНАГА ФЕСТИВАЛЮ ЛЁДАВАЙ СКУЛЬПТУРЫ «СНЕЖНАЯ ФАНТАЗІЯ» У МУРМАНСКУ

ўдзелу ў фестывалі лёдавай скульптуры з перасадкай у Піцеры.

16 снежня

10.25. З намі едзе яшчэ адна каманда з Мінска для ўдзелу ў фестывалі — праз два вагоны, поўнае купэ.

Цяпер раніца, пачынаецца апошні светлы дзень на бліжэйшы тыдзень...

17 снежня

(раніца-вечар)

Сонца з'явілася толькі каля дванаціці — стаіць у зеніце, свеціць чырванаватым святлом. Бліжэй да гадзіны дня сонца вісіць усё там жа, над елкамі, але заўважна пажаўцела. У купэ цёмна, але ў ваконцы рэзка аранжаватае святло. Мы едем ад сонца. Яно свеціць у хвост нашаму цягніку. Лаўхі будуць у 13.38, потым Чупа і Палярны круг. Дзень, здаецца, ужо перайшоў у вечар, так і не паспеўшы пачацца. За акном замерзлыя азёры і рэчкі і гранітныя заснежаныя глыбы. Чырвонае сонца прыляпілася да чэзлых елак. Суседка кажа нам, што гэта Карэлія — тут азёры і балоты, а вось пасля Палярнага круга пачнуцца сопкі і вялікія дрэвы.

17 снежня

(ноч, цяпер увесь тыдзень будзе ноч)

Станцыі: Афрыканда, Аленягорск, нарэшце Апатыт-1. Едем праз цемнату. Выключаем святло ў купэ, і робіцца бачным паньлы пейзаж за вакном — тыя ж нізкарослыя елкі, падобныя на кіпарысы, вялікія азёры з чорнымі прагалінамі.

Перад самым Мурманскам пачаліся сопкі — цягнік ехаў паміж сцен са снегу і камяню. А наперадзе — агні, порт, партовыя краны, сілуэты і агні караблёў. Самае чорнае ў пейзажы — вада.

Ужо засяляліся ў гасцініцу ("Арктыка", 8 паверх, №№ 813, 826) і раптам успомнілі, што забыліся забраць у правадніка білеты. На джыпе беларускага консула вельмі хутка еду на вакзал — цягнік яшчэ стаіць. Барабаню ў акно, патрабую ў соннай правадніцы білеты, і яна, незадаволеная, пачынае выграбаць іх з печкі (!) — яна, аказваецца, абавязана спальваць іх пасля прыезду, выцягвае спачатку адзін (білеты імянныя, гэты падпісаны "Ліонув"), потым другі (мой) і доўга намацавае трэці. Білеты цэлыя...

Агледзелі лёд. Нам думалася, што будзе цэлая глыба, а ён нарэзаны вялікімі цаглянамі, 60x40x20 см. Пад скульптуру падрыхтаваны падстаўкі з утрамбананага снегу 3x3 метры і вышынёй больш за метр. Усяго ўздоўж вуліцы (вул. Вароўскага) адзінаццаць такіх подыумаў, небагое асвятленне, магутныя ліхтары. На вуліцы мяцеліца і моцны вецер, здаецца, што вельмі халодна. Светлага дня больш не будзе.

18 снежня

Палярная ноч — гэта проста міф. Світае — цяпер 11 — неба сіняе, воблакі шэра-фіялетаваыя, зусім яна ў Мінску гадзін у 6. Адно што сонца няма. Можна разгледзець заліў і порт, і горы.

Адбылося адкрыццё фестывалю, усе нібыта такія мілыя, усміхаліся, але

ў снег падмурак для будучых лёдавых шэдэўраў). Увесь вечар спрачаліся, якой павінна быць будучая скульптура. Я прапанаваў хлопцам рэальны поп-арт. Было цяжка — спрачаліся, крычалі гадзіны тры. Работа будзе цікавая — хоць і шмат у ёй выпадковага, затое яна прадвызначае самую непасрэдную гульні з глядачом. Потым пілі гарэлку з Карэліяй, у іх быў цудоўны карэльскі бальзам. Калі яго наліць крыху ў гарэлку, то пах алкаголю знікае, а застаецца водар траў і елак...

19 снежня

Увесь дзень працавалі. Рукавіцы пакрыліся лёдам. Стома, лепім у нумары эскіз, дакладней, хлопцы лепяць, я пішу. Ездзілі на гару "да Алёшы" (гэта помнік салдату вышынёй 37 метраў), насупраць, на тым баку заліва ў Севераморску такі ж вялізны помнік гераічнаму матросу (як завучы матроса, мурманчане не ведаюць). З гары маглі б пабачыць прыгожы від Мурманска. Але ідзе снег, нічога не разгледзець, белая заслона. Нашы ядавіта-чырвоныя камбінезоны ірэальна свецяцца сярод белага і шэрага ў палярных прыцемках — на спіне напісана "Мурманск" бліскучымі літарамі. (Дарэчы, пра касцюмы — аказваецца, іх тут носяць у асноўным дворнікі, і таму смешна — "глядзіце, дворнікі лепяць статуі!") Не ведаю, ці атрымаюцца фотаздымкі — пальцы прымяраюць да фотаапарата, ён, падобна, тармозіць. Вельмі шмат снегу — яго хутка чысцяць трактары. Ветру няма, дрэвы распухлі белым.

У нас падазрона мала зроблена, мы на пытанні, што гэта ў нас будзе, адказваем, што будзе прыгожа. Павінна быць нейкая інтрыга, нас радуе, што "канкурэнты" прыкметна непакояцца.

21 снежня

Сёння давядзецца ночку працаваць, а мы ехалі сюды "адпачываць"...

У кішэнях звяняць жмені льдзінак і замерзлыя насоўкі...

Пальчаткі грэем фенам — трэба адтайваць ледзяную корку, каб пальцы рухаліся...

23 снежня

На Баранавічы сышло натхненне

За апошнія пяць гадоў у Баранавічах выдадзены два нумары літаратурнага альманаха і шэраг вершаваных зборнікаў мясцовых аўтараў — Аляксей Белага, Івана Лагвіновіча, Валерыя Ігнаценкі, Аляся Корнева, Венанцы Бутрыма...

Літаратурны ўзлёт адбыўся дзякуючы створанай летам 1996 года па ініцыятыве Аляся Бакача грамадскай арганізацыі "Творчае згуртаванне "Святліца". У адзіны гурт тут сабраліся людзі розных узростаў і прафесій: Аляксей Белы — журналіст, Венанцы Бутрым — мастак, Якаў Шутовіч — настаўнік, Алена Чаплінская — студэнтка... Галоўнай мэтай дзейнасці "Святліцы" з'яўляецца дапамога людзям мастацтва, культурна-асветніцкай праца ды прапаганда беларушчыны ў шырокіх колах грамадства.

А зусім нядаўна пачыла свет другая кніжка вершаў Івана Лагвіновіча "Піліпаўка". Тэхнічную дапамогу ў яе выданні аказала яшчэ адно грамадскае аб'яднанне — "Агенцтва рэгіянальнага развіцця "Варуга", а фінансавую — Баранавіцкі мяса-кансервавы камбінат. Як і ўсе папярэднія кніжкі, "Святліца" падарыла і гэты зборнік пазта кожнай навучальнай установе і бібліятэцы свайго горада.

У недалёкім будучым "Святліца" марыць пра выданне каталога твораў баранавіцкіх мастакоў, стварэнне відэафільмаў пра творчых людзей і адкрыццё свайго сайта ў Інтэрнэце.

Кірыл КРЫВАШЭЯ,
г. Баранавічы.

Першы беларуска-польскі фразеалагічны...

У Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце імя Максіма Танка на факультэце беларускай філалогіі і культуры адбылася прэзентацыя "Беларуска-польскага фразеалагічнага слоўніка". Гэтае выданне — плён шматгадовай працы двух выдатных навукоўцаў: А. Аксамітава, навуковага супрацоўніка інстытута мовазнаўства імя Янкуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, і М. Чурака, супрацоўніка Інстытута славістыкі Польскай акадэміі навук. У прэзентацыі бралі ўдзел Першы сакратар Пасольства Рэспублікі Польшча ў Беларусі Пётр Гарнцарэж, супрацоўнікі Інстытута мовазнаўства НАН РБ Я. Рамановіч, А. Чабярук, І. Яшкін, Ф. Клімчук, І. Лучыц-Федарэц, І. Кур'ян, выкладчыкі кафедры беларускага мовазнаўства, тэорыі і гісторыі культуры педуніверсітэта, работнікі Польскага інстытута ў Мінску, студэнты.

На сустрэчы не раз адзначалася, што "Беларуска-польскі фразеалагічны слоўнік" А. Аксамітава і М. Чурака — гэта унікальная і незвычайная з'ява. Улічваючы сучасны стан распаўсюджанасці беларускай фразеалогіі, а таксама колькасць выдадзеных у нашай краіне фразеалагічных слоўнікаў, дадзенае выданне не мае сабе роўных. Больш за тое, гэта першая спроба супастаўлення фразеалогіі беларускай і польскай моў.

Слоўнік змяшчае каля 6500 фразеалагічных адзінак беларускай мовы.

Кніга адрасуецца перакладчыкам, вучням і настаўнікам, студэнтам і выкладчыкам вышэйшых навучальных устаноў, навуковым супрацоўнікам, якія займаюцца праблемамі славянскай параўнальнай фразеалогіі, і ўсім тым, хто цікавіцца беларускай мовай у супастаўленні з польскай.

І хоць слоўнік і быў выдадзены невялікім тыражом у Варшаве ў 2000 годзе (таму наўрад ці яго можна будзе набыць у беларускіх кнігарнях), а прэзентацыя ў Беларусі адбылася толькі зараз, думаецца, што гэтае выданне вартае таго, каб стаць аб'ектам увагі беларускай і польскай грамадскасці.

Вадзім ШКЛЯРЫК,
студэнт БДПУ імя М. Танка

"Беларускі гістарычны часопіс", №1

Адкрываецца нумар раздзелам "І з'езд настаўнікаў", у якім змешчаны выступленні Прэзідэнта РБ А. Лукашэнкі і даклад міністра адукацыі П. Брыгадзіна на чарговым форуме настаўнікаў краіны. Друкуюцца артыкулы В. Цемушова "Мажайская зямля ў складзе Маскоўскага княства: яе тэрыторыя і межы", У. Тугая "Латышскія хутары ў Беларусі", І. Ганчарука "Палітыка царызму ў адносінах да каталіцкай царквы (1772—1830 гг.)". На пытанні галоўнага рэдактара "БГЧ"

В. Кушнера адказвае доктар мастацтвазнаўства, прафесар В. Шматаў ("Музей, які пакуль што адзіны ў Рэспубліцы Беларусь"). Ю. Несцяровіч і Я. Янушкевіч цёплым словам згадваюць Р. Платонава ("Вучоны пакінуў нас у росквіце творчых задум"). У раздзеле "Генеалогія" — заканчэнне артыкула В. Чаропкі "Паходжанне і радавод вялікіх князёў літоўскіх". Багаты на матэрыялы і раздзел "Методыка. Вопыт". "Рэцэнзіі", "Навукова-грамадскае жыццё". С. Барыс і В. Кушнер падрыхтавалі летаніс "3 падзей 2001 года".

3 ЦЫКЛА "GENIUS SAECULI"

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)

Манументаліст паводле адукацыі, Вітольд рабіў у нейкай арганізацыі, што часам давала яму заказы, аднак у асноўным ён веў жыццё вольнага мастака, займаўся жывапісам, чытаў, думаў...

Прыходзячы ў майстэрню, Станіслаў часам заспяваў Вітольда на самоце, часам у яго былі людзі, здаралася — майстэрня была паўнотка: знаёмыя, незнаёмыя...

Станіслаў завітаў у майстэрню кожным зручным і нязручным выпадкам. У "фор-тачцы" паміж лекцыямі, бегучы з клінікі, збіраючыся ў тэатр ці ў госці. Урэшце — проста так, дзеля душы.

...Пазнаёміўся Станіслаў з Вітольдам у бібліятэцы, і гэта паклала адбітак на стыль іх адносін. Як гэта там у вялікага французца? "Маёй калыскаю была бібліятэка, пыл, вавілон тамоў, пергамент, і цішыня..." Мабыць, было яшчэ нешта, што аб'ядноўвала іх з Вітольдам, вызначала ўзаемную цікавасць і што цяжка пазначыць словамі, паняццямі, асацыяцыямі...

Нездарма быў і нейкі капрыз Провіду ў тым, як нечакана, выпадкова і невыпадкова ўзнікаў Вітольд на яго, Станіслава, шляху. Асабіста, напамінам усюсным, канкрэтным. Як гэты партрэт. Як нядаўня, перададзена, "сустрэча" з Вітольдам у мастацкім салоне, у родным горадзе. Станіслаў зайшоў звычайна — паглядзець. З усяго, што там было выстаўлена, вызначыў для сябе адну карціну. Ці то сеежка, ці то рамантычная зарослая алея ў парку. Зеленавата-жоўтыя колеры, паўтоны. Дыстынктоўная рама, вохрыстакарычневая, з залацістым абадком па краі. Прозвішча аўтара не было. Толькі цана. Як і на ўсіх астатніх карцінах. "Дзіўна", — падумаў Станіслаў і спытаў: "А хто аўтар?" — "Лістовіч", — пачуў ён адказ.

Лістовіч... Вітольд... Недзе на ўскрайку свядомасці, эмацыянальнай і інтэлектуальнай памяці Станіслава ён заўсёды існаваў. Як уздзейнічалі, прысутнічалі — тыя, хто тады, у майстэрні Вітольда, трапіў на арбіту яго, Станіслававага, існавання.

І яны існавалі, прысутнічалі ў сваёй асабістай аўтаноміі.

... Паэтэсы... Тая, у якой голас зрываўся ад хвалявання, а лісток з толькі што напісаным вершам дрыжэў у руцэ... І другая — як пра яе пісалі, дачка Палесея. Вочы-азёры... І яшчэ — высокая, тоненькая, нешта ў яе было ад Жорж Санд. Таксама чытала вершы:

*Няўжо і я вось так прыходжу
у вашы бэзавыя сны,
як промнік даўняе вясны...*

Актрысы... Актрысы... Пасля спектакля... У вольное толькі што сыгранай ролі... Асабліва ён памятаў адну: бездакорны абрыс рухаў і жэстаў, нібыта яна яшчэ ў пеплу і хітоне, са знакамітым карымбас — валасамі, зацягнутымі ў грэцкі вузел. Увасабленне ісціны і гульні, вясшчкі і вакханкі адначасова... Падобная на хлопчыка журналістка, уся — як страла ў палёце, феерверкі фактаў, вадаспад слоў...

Яны ўсе здаваліся Станіславу ўвасабленнем прыгажосці, нібыта сышлі з тых выяў, паводле якіх ён уяўляў сабе жанчын. Станіслаў сыпаў жартамі, а ў душы нямеў, здранцвела стойваўся, баяўся змоўкнуць. Паўза... Чым яе запоўніць?

Запоўніць паўзы было каму. А былі выпадкі, калі прысутнасць Станіслава ў майстэрні была суцэльнай паўзай, маналагам маўчання, ён сядзеў цэлы вечар моўчкі, слухаў, глядзеў, убіраў у сябе кожны жэст, кожны гук, кожны погляд, кожны позірк... Літаратары, акторы, рэжысёры, каскадзёры, журналісты, кандыдаты розных навук і эманэсы¹⁰, інтэлектуалы, што займаліся самаадукацыяй па вядомых і невядомых сістэмах. На ўсіх нібыта была адзнака, пячатка: пошукаў у свеце вечных каштоўнасцяў.

Не супольнасць, а зборня індывідуумаў, адзінства множнасцяў. Лаўцы нечаканасцяў у гульні жыцця. Пльня падзей, подых рэчаіснасці — яны саступалі тут свету вобразаў, таемнай уладзе: нават не характава, а густаў... фарбам будучых драм і трагедый, лірычным ілюзіям з філасофскім падтэкстам. Усе знаходзіліся ў магічным полі конадняў, вечнай трагедыі і вечнага чакання.

І, можа, галоўнае — яшчэ кожны, нават

прымерваючы самую неверагодную маску, заставаўся сам сабой.

Не ведаючы таго, усе існавалі ў імгненнях, хвілінах, гадзінах, што пазней сталіся для кожнага аазісамі ў "пустэльні Быцця"...

...Стас тады ледзь не кінуў інстытут і не выправіўся заваёўваць свет... вядомымі шляхамі рамантыкаў, паэтаў і мастакоў... Аднак у Парыж, як высветлілася, нават турыстам на які тыздзень трапіць было няпроста, а ў роднай Айчыне і хіленая мансарда выдзялялася мастакам Саюзам мастакоў і выканкамам. Прагу рамантыкі можна было спатоліць, выкіроўваючыся "за туманом" і ў напрамку, зусім процілеглым старажытнай Лютэцыі Парызіорум¹¹, гэты шлях мала вабіў Станіслава. І ён скончыў інстытут, а суровая практыка дала магчымасць адчуць неабходнасць яго прафесіі.

Але гэта было пазней. А тады ў майстэрні Вітольда Станіслаў глядзеў, слухаў, трызіў нявае. Лічыў усіх людзей добрымі і шчырымі, свет — справядлівым, жанчын — бездакорнымі.

...Галіну ён упершыню ўбачыў на трамвайным прыпынку. Тым разам Станіслаў выпадкова сустрэўся з Вітольдам. Амаль адначасова падышла яна. І ледзь не адразу скокнула на прыступку вагона з расчыненымі дзвярыма — тады былі такія. "Кажуць, вы выйшлі замуж?" — наўздагон кінуў пытанне Вітольд. "Кажуць", — адказала яна, і трамвай панёс яе ад іх.

Тады ж Вітольд распавёў пра яе Стасу: балерына, прыма, лаўрэат міжнароднага конкурсу. Паводле ўяўленняў Стаса, багіня.

...За якія правыя багі выціснулі Галіну з Алімпа — ці Парнаса? — Станіслаў не ведаў. Галіна трапіла ў аўтакатастрофу. Засталася жывая, здаровая. Нават фуэртэ і закрутныя антраша пасля траўмаў рабіла. Як многія. Але не як Галіна Веснавая. І яна кінула балет... Між іншым, падсвядома выпадак з ёю паўплываў на выбар спецыяльнасці Станіслава...

А Галіна паступіла на мастацтвазнаўчы, занялася гісторыяй балета, вучыла італьянскую. Гэта ад яе ён аднойчы пачуў:

Da oggi a noi la cotidiana manna.
І яшчэ: ...giri fortuna la sua rota, Come le riace, e il villan la sua marra¹².

Тэрцыны Дантэ... У траўні... У пару чаромхі і бэзу... З вуснаў багіні... Увогуле Станіслаў доўга не вылучаў Галіну сярод небанасельніц у майстэрні Вітольда. Мабыць, да таго вечара...

Яна прыйшла, як заўсёды, адна. Чытала вершы.

І ў майстэрні з'явіўся Дзіма. Як абвешчалі афішы і праграмы, Дзмітрый Дораш. З дамай.

Дзіма Дораш... Прыгожы... Неўнікнёны. Герой-амант. У родны кут і на сваю родную акадэмічную сцэну ён вярнуўся пасля некалькіх сезонаў у адным з самых зорна вядомых на тую пару тэатраў Саюза. Рэч у тым, што будучыя лаўры ссыхалі яшчэ ў марах пасля начлегаў на вакзалах і безблізкай перспектывы маскоўскай прапіскі. Аднак водсвет тэатра на адлегласці на абліччы Дзімы для ўсіх рабіўся яшчэ больш уражлівым, наперадзе была процыма жыццёвага часу, герой-амант не губляў свой кураж і адначасова паводзіў сябе натуральна, нязмушана, з лёгкасцю камільфо, да таго ж чалавека пад увагай жанчын, з перспектывамі сцэнічнай кар'еры і ўвогуле жыццёвымі перспектывамі. Пазней Дзіма вярнуўся ў той маскоўскі тэатр на новым вітку тэатра і яго, Дзімы: рэжысёрам. Ззнаўшы арэлі славы і няславы, узлёт і падзенні.

А ў той вечар, не паспела Галіна выйсці за дзверы майстэрні, як Дзіму нібыта ветрам вынесла за ёю. І — кумільгом — вылецеў за імі ён, Станіслаў. Чаму? Ён не мог бы патлумачыць. Ён не сачыў за імі. Проста ішоў, як самнабула. Нібыта нейкая падсвядомая сіла вяла яго за гэтымі двума. Менавіта так. Станіслаў не правовіў бы — пара. Кожны сам па сабе. Ён і яна.

Станіслаў не раўнаваў. І не быў закаханы ў Галіну. Яе чар быў часткай агульнага чараўнічага кола, атачэння, асяроддзя. Можа, квінтэзіраваны чар. Не ад пабочных з'яў — ад самой субстанцыі характава, жаночасці, Боскай прадвызначанасці.

Што прымусліла яго пакіравацца за гэтымі двума з майстэрні? Падсвядома, магчыма, і такое: якая ж таямніца ў гэтай асобе, калі

Дзіму Дораша як магнітам пацягнула? Ды яшчэ і досыць бесцярпымона кінуюшы даму, з якой прыйшоў да Вітольда. А безумоўна — можа, нават галоўнае: усё, што адбывалася ў майстэрні Вітольда, пачало раптам выходзіць за межы азначанага свядомасцю Станіслава. Месяца, дзе галоўнае не змянялася ад з'яўлення новых візітантаў, умоўнасць таго, што адбывалася, акрэсленасць і нібыта задзвенасць падзей, так бы мовіць, ледзь не застыгла-статуравага кшталту, вызначанасць ілюзіі — усё разбуралася на вачах Станіслава. Ці набывала іншы сэнс. Насуперак таму, які змест і сэнс надаваў гэтым выпадковасцям і выпадкам Станіслаў. У кожнага былі свае лабірынты душы і адстароненыя глыбіні... Можа, і жывая ісціна ў кожнага была свая? Свае міражы і падманы? Свае гульні люстраў розуму?

Але ж яны недзе перасякаюцца, ствараюць нейкую сістэму... Адлюстроўваюць — тое, што ёсць... І тое, што здаецца... І тое, што беларускі паэт называў "адвечнай тугой ідэалу..."

І сённяшні вечар — не капрыз выпадку, а дзіўнае, прадвызначанае, захапляючае? І нейкая жывая павяз паміж імі, трыма?

Нешта падобнае круцілася тады ў галаве Станіслава, а Галіна і Дзмітрый пра нешта гаварылі, нягучна смяяліся, прайшлі праз мост і выходзілі на стромую вуліцу, што вяла паўз парк каля Опернага тэатра. Ішлі — кожны сам па сабе — высокая, прыгожая, Станіслаў падумаў: для балерыны яна трохі высокаватая, хаця — Плісецкая... Таксама не крохатка.

Тымчасам Галіна і Дзмітрый дайшлі да брамы аднаго з дамоў, зніклі за ёю, а праз некалькі хвілін Дораш выйшаў, пабачыўшы машыну, махнуў рукой. І аўто панесла героя-аманта...

А Станіслаў стаў спускацца паўз парк да моста праз раку. І раптам пачуў гукі. Яны імкліва несліся з парку — і ў іх чулася вясна, чар ночы і надыходзячая раніца, яны нібыта расчынялі заслону — і за ёю зніклі завесы сэнсаў і адкрывалася нешта пазавоблачнае, патаемнае, з водарам бэзу і відавочнай адсутнасцю дыоптраві кватзіроўкуму. Птушка падавала яму, Станіславу, знак...

Такі Знак магла падаць толькі адна птушка — на мяжы ночы і дня. Салавей.

...А праз некалькі дзён, мо праз тыдзень, Станіслаў праходзіў праз сквер каля тэатра, дзе відачыстваваў Дораш, і заўважыў здалёк Дзіму — той бег да тэлефона-аўтамата. І пачуў яго добра пастаўлены голас:

— Перадайце Галіне, што званіў яе паклоннік. — Дзіма зрабіў паўзу і дадаў: — Няшчасны паклоннік.

Тон, якім былі прамоўленыя апошнія словы, не даваў ніякіх падстаў лічыць Дзіму няшчасным, і няшчасным паклоннікам — тым больш. Аднак на некага гэта павінна было зрабіць уражанне. Мяркуючы па часе, Дзіма тэлефанаваў у акадэмічны інстытут, дзе цяпер рабіла Галіна.

Станіславу стала няёмка — нібыта падслухваў. Няёмка — ад гэтага вясёлага-пераможнага голасу. Няёмка — падыходзіць ці не да Дзімы? Але Дзіма, падобна, быў заняты сабой і Станіслава не бачыў.

Як ставіўся Дзіма да Галіны? Быў зацікаўлены? Пэўна. Закаханы? Хто яго ведае. Ці ведаў гэта сам Дзіма Дораш? Якая мелодыя гучала ў яго душы? І хто можа пазначыць формулай тую зямную — ці незямную? — мелодыю?

Свае пачуцці — ці адносінны? — да Галіны Станіслаў не змог бы акрэсліць. Меў да яе сімпатыю? Быў закаханы? Быў не індывідуальны? Пачаў проста вылучаць яе сярод іншых? Быў проста захоплены — прыгажуняй?

А ў той год і ў тую вясну ў Станіслава пачалася сесія, потым былі вакацыі. І ўжо восеньскай ранняй парою, ідучы некаж ад Вітольда, паркамі, ён убачыў Галіну і Дзіму. Ляцела жоўтае празрыстае лісце, неба было колеру гжэльскай парцэляны — Галіна была ў нечым сіне-светла-жоўтым, у фарбах гэтага дня, а Дзіма ў шыкоўным уборы з моднай тады замшы. І Станіслаў здалёк залюбаваўся імі — усё ж нешта ад мастака ў ім было! — і зноў падумаў: прыгожыя — ён і яна. Але — не пара. Раствумаць гэта ён не змог бы. Кожны некаж сам па сабе. Аднак не толькі гэта. Нешта мройнае, блытанае, замгленае,

нейкі неспалучальны кангламерат пачуццяў, адчуванняў, згод і нязгод, нейкія містычныя камбінацыі безданяў і вышыняў, варыяцыі ўчынкаў, прадыхаваных характарамі і інтэлектам — усё гэта сыходзіла ад іх і падобна, не магло ператварыцца ў тую гарманічную сітуацыю, якая заканчваецца знакамітым маршам у пэўнай урачыстай установе або сакральнымі пытаньнямі ў святынні, абменам пярэсёнкамі і сентыментальна-вясёлай мелодыяй званоў і крышталёвым званам келіхаў.

Так здавалася Станіславу. Можна, так хацелася Станіславу? Ён не мог бы пэўна адказаць.

...Аднак сапраўды — парай Галіна і Дзімітрый так і не сталі...

...Станіслаў хутка перайшоў праз шумную вядзьмацкую дэль Корса і нейкімі вулачкамі і вулкамі трапіў да фантана Трэві.

Прымасціўшыся на ўскрайку, ён слухаў перагукі званоў да вечаровай месы ў суседняй святынні і глядзеў на блакіт, адзурра, акварыумны водаў фантана. Ад вядука Аква Вірга... Так, здаецца.

Станіслаў выняў з сумкі партрэт. Сінія, пераліствыя, з іскрынкай вочы. Вітольд удалося перадаць іх прыцягальны чар. Менавіта — чар, палон... Мройны, няўстойлівы, хісткі... Нібыта пэўніць — а зманіць. Не як заваўніца Кармэн... Як прынца Мроя — зробіць нейкі рух, і пераўвасобіцца: у воблака, ідэю, міф... Вось — што вабіла і адштурхоўвала ад яе: яна нібыта ўзнікала і прыходзіла з казкі сноў і вян, каб, застаючыся сабою і толькі сабою, не дастачыцца да будзённага вопыту рэчаіснасці. Шкада, што яна не пражыла ўсё сваё жыццё — які там век у харэаграфіі? — балерынай. Або актрысай. Такія вочы — ды буйным планам у кіно. Не вочы — кінавелла.

Тады, як яны сустрэліся адночы зноў, ён заўважыў — найперш — вочы.

Быў нейкі юбілей. І калі зайграла музыка, ён убачыў Галіну. Прыгожую, як некалі...

— Вы мяне памятаеце? — запытаў Станіслаў.

— Безумоўна, — адказала яна. — Вундэркінд. Хлопчык-чуд. Анфантэрбыль, хлопчык-застрамка. Будучы Сальвадор Далі...

— Вар'ячкі імідж, — засмяяўся Станіслаў. — Сальвадор Далі застаўся пры сваёй славе і хвале. Але інстытут я скончыў.

— А цяпер?

— Практыкую... — Станіслаў хацеў задаць ёй пытанне, але замест таго прапанаваў: — Танцуем?

— Танцуем.

І яны танчылі ўвесь вечар. І стары добры рок, і яшчэ больш старыя добрыя танга, і нешта паміж факетрагам і вальсам... І нешта найноўшае... Хэві метал...

Танчылі на даху ведамаснага дома ў цэнтры горада — там было нешта накшталт тэрасы.

— Танец на даху напрыканцы тысячагоддзя, — ён глядзеў Галіне ў вочы.

Потым ён ухаліў яе здымак, які выскачыў з "паляроіда" юбіляра. І даў ёй ручку.

"А ў мяне вочы сінія", — напісала Галіна. І ўсё.

Потым яна знікла. Як у казцы. Апоўначы. Аднак не пакінуўшы ні чаравіка, ні адраса, ні тэлефона...

І адрас, і тэлефон ён знайшоў. А яе — не. Можна, той самы Провід вырашыў выратаваць яго ад яшчэ аднаго расчаравання?

Цяпер ён не хацеў бы яе сустрэць. Не.

Увогуле — ці хацеў бы ён пабачыць каго з тых часоў? З майстэрні Вітольда? Людзей з успамінаў... Мінулае не вяртаецца...

Меркаваць пра іх паводле звычайных — звычайных — вымярэнняў Станіслаў не мог... Хаця нехта паводле прынцыпу гетэра-хроннасці дасягнуў знешняга поспеху ў пэўным узросце. Нехта аддаў перавагу тым самым інтравертным магчымацям, урэшце — сусветная культура даўно ведае так званую нарматыўную рэакцыю адыходу...

Дзіма ў самых неверагодных варыяцыях выпрабоўваў трываласць грунту мастацтва, аддаваў перавагу пазнанню эмпірычнаму перад дыскурсіўным, часам з'яўляўся ў іх горадзе: некаму тэлефанаваў, з некім сустракаўся...

Вітольд атрымаў новую майстэрню, узяў шлюб — ці то з нейкай высокай персонай, ці то з ушпэлівай жанчынай творчага накірунку, ці то — усё ў адной асобе. Ён рабіў выставы, меў поспех, даваў інтэрв'ю...

Мройлівыя пэртэсы... Выдавалі кнігі... Удзельнічалі ў розных саюзах, фондах, асацыяцыях... Набывалі вядомасць... Займалі

пасады... Хто — губляючы сваю пэтычную энергію, хто — не... А нехта — аддаючы перавагу вольнаму лёту вольнай думкі...

Актрысы...

Кожны мадэляваў сваё існаванне ўнутраным дзеяннем той матэрыі, у якой кандэнсаваліся ўласціваці натуры і дзіўная радасць выпадковасці, абставін, горычы, сумніву, магчымага і немагчымага...

Усе яны былі тымі, каго ён ведаў на пачатку свайго свядомаснага шляху, з кім у яго на той момант было блізкае светаадчуванне, блізкае свядомаснае статус.

Нішто не вяртаецца...

Аднак той азіс памяці, мройны аскепак нябёс, з якіх праглядвала няўлоўная ісціна, застаўся і будзе з ім... Далёка ў скарбнічках памяці...

Станіслаў глядзеў на стругі фантана... Характэрна, безумоўна, не выратуе свет, і нават аднаго яго, Станіслава Строчкага, не ўлашчыць ратункам... Аднак у вырашэнні "рэбуса Быцця" поўным банкрутам быць не дазволіць. Нават калі ўсё канцэнтруецца ў нейкай фізічнай кропцы, перакрэслішы ўсе сутнасныя аналогіі.

Пью горечь тубероз, небес осенних горечь...

Не, цяпер вясна... Тут, у Рыме... На яго радзіму яна прыйдзе месяцы праз два... Тады таксама была вясна... Калі ён ішоў за Галінай і Дзімам... І калі сустрэў яе ў фіялевы вечар, калі сама ісціна набывала выгляд гульні, а яны, на тым даху напрыканцы тысячагоддзя — былі па-за межамі ўсяго, што ёсць, у нейкіх імгненнях-аблоках, у свяце рухаў, у царстве немагчымага...

Падчас той сустрэчы з Галінай ужо добра зведаў горч страт і зазнаў расчараванасць сваіх уласных пачуццяў, думаў, паводзіў... Ён зведаў ужо, так бы мовіць, некананічныя рысы тых, каго лічыў сябрамі. І досыць нагледзеўся і паспытаў тое, што псіхологі называюць этыкетнымі паводзінамі і ролевымі паводзінамі, ролямі і антыролямі... Палітычныя гарцовішчы былі яму заўсёды чужымі, але ж каралі ў гарнітуры Адама і — нават каралевы ў нішчымных прывідах — трапляліся на розных арэнах-плячах...

І ўсё ж — тады ён меў надзею. І спадзяванне.

Цяпер — ён не хацеў не толькі новых расчараванняў, але і новых надзей.

Станіслаў не спяшаючыся прайшоў каля палаца Квірынале, па в'яз Кватра выйшаў да прыпынку метро "Барберыні".

"Рэспубліка", "Тэрміні", "Вікторыя Эмануэле"...

Станіслаў глядзеў на абшарпанную сцены прыпынку метро, на шэрыя твары пасажыраў і пашкадаваў, што паленаваўся знайсці нумар у якім трохзоркавым гатэлі ў цэнтры.

...Аднак вось і яго в'яз Тыбуртына.

...Апошняя ноч у Рыме. Заўтра яны з сінёбрам Лантуччы выправяцца ў Фларэнцыю. На золаку. Па арэа дэль Соль. Дарозе Сонца.

...Было яшчэ цёмна, калі Станіслаў Строчкі выйшаў з прытулку айшоў-салезіянаў, куды яго ўладкаваў сінёр Лантуччы. Неважкі садок-патыё дыхаў вільгацю і свежасцю. Водар — знаёмы і незнаёмы. Тамарыск? Разгледзець было немагчыма — цёмна. Станіслаў адарваў лісток, пацёр у пальцах...

Граптам пачуў спеў птушкі... Голас-знак... У ім быў голас вясны. Голас маладосці.

...У Рыме спявалі салаўі...

¹Genius saeculi (лат.) — дух часу.

²Seicenta (ім. — seicento) — італьянская назва 17 стагоддзя, веку барока ў Італіі.

³Servitore (ім. — servitore) — служба.

⁴Dolce far niente (ім.) — салодкае гультайства.

⁵Quattro (ім.) — чатыры.

⁶Tempore neovo (лат.) — новы час.

⁷Roma or muerta (ім.) — Рым або смерць.

⁸Quanto sconto? (ім.) — колькі каштуе?

⁹Are you want to see her? (анг.) — Вы хацелі б пабачыць яе?

¹⁰No, no (анг.) — не, не.

¹¹Эманэс (разм.) — малады навуковы супрацоўнік.

¹²Лютэцыя Парызіорум (лат. — Lutecia Pariziorium) — старажытная назва Парыжа.

¹³Da oggi a noi la cotidiana manna (ім.) — Дай нам сёння кожнадзённую манну.

...giri fortuna la sua rota, Come le piace, e il villan la sua marra (ім.) — Хай Фартуна круціць сваё кола, як ёй падабаецца, а земляроб — сваю матыку.

Анатоль КУДРАЎЦАЎ

21 сакавіка 2002 года памёр вядомы беларускі пісьменнік Анатоль Кудраўцаў.

Анатоль Іванавіч Кудраўцаў нарадзіўся 1 студзеня 1947 года ў вёсцы Вусць-Дзёміна Ельнінскага раёна Смаленскай вобласці ў сялянскай сям'і. Пасля заканчэння Мархоткінскай дзесяцігодкі (1963) працаваў настаўнікам Чашчоўскай пачатковай школы, інструктарам Ельнінскага райкома камсамола, карэспандэнтам раённай газеты "Знамя". У 1965—1971 гадах вучыўся на факультэце журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна. Адначасова працаваў спецыяльным карэспандэнтам Смаленскай абласной маладзёжнай газеты "Смена" (1967—1968), літсупрацоўнікам газеты "Вячэрні Мінск" (1968—1972). З

1972 года — адказны сакратар газеты "Вячэрні Мінск", з 1977 года — галоўны рэдактар творчага аб'яднання "Летапіс" кінастудыі "Беларусьфільм", у 1982—1985 гадах — член сцэнарна-рэдакцыйнай калегіі кінастудыі "Беларусьфільм". Апошнім часам Анатоль Кудраўцаў займаўся выдавецкай дзейнасцю.

Пачатак літаратурнай працы Анатоля Кудраўцава — 1965 год. Пісаў на рускай і беларускай мовах. Аўтар зборніка "Мінск і мінчане" (1973), кнігі апавяданняў і апавесцей "Бессонница" (1990), п'ес "Іван", "Марья", "Как цари жили", "Донати промазала", "Суд", якія былі пастаўлены на працягу 1985—1990 гадоў, а таксама сцэнарыяў мастацкіх фільмаў "Зачем человеку крылья" (1984), "Затя-

нувшийся экзамен" (1985), "Іван" (1982), "З юбілеем пачакаем" (1985), "Чалавек, які браў інтэрв'ю" (1986) і некалькіх дакументальных фільмаў.

Нас пакінуў цікавы літаратар, руплівы працаўнік, зычлівы таварыш. Светлы вобраз Анатоля Кудраўцава назаўсёды застаецца ў сэрцах тых, хто яго ведаў.

Саюз беларускіх пісьменнікаў

АКЦЫЯ

“Дзіцячая бібліятэка”

АДКРЫТАЯ ДАБРАЧЫННАЯ ПРАГРАМА БЕЛАРУСКАГА ДЗІЦЯЧАГА ФОНДУ

Сярод чорных бедаў, што напаткалі ў канцы XX стагоддзя Беларусь, несучасны боль выклікае страта ёю высокага імя з самых чытальных краін у свеце.

Асаблівую трывогу выклікае д'ябальская гульня на зніжэнне ўзроўню інтэлекту і маралі падростаючага пакалення. "Масавая культура" ўся нацэлена на ўзбуджэнне і культываванне ў дзецях і юнацтве нізкіх інстынктаў, зварынага эгаізму, культу ўсёдазволенасці.

Для многіх дзяцей, на жаль, тэлебачанне і радыё, кам'ютэр і Інтэрнэт робяцца асноўнымі крыніцамі інфармацыі, а доступы да добрай кнігі — крыніцы ведаў, досведу, радасці суперажывання і спагады — робяцца ўсё больш складанымі.

Законы рынку ў галіне кнігавыдання, праблемы цэнтралізаванай сістэмы абнаўлення і папаўнення кніжных фондаў, няхватка грошай — усё гэта паставіла "храмы культуры" — бібліятэкі, асабліва дзіцячыя і юнацкія, у складанае становішча. Нашы дзеці і, у першую чаргу, сіроты, інваліды, ды й усе, хто выходзіць з малазабяспечаных сем'яў, жорстка аддаляюцца ад кнігі. Купіць яе няма на што, а бібліятэкі гадамі не абнаўляюць і не папаўняюць свае кніжныя фонды.

Прэзідыум Беларускага дзіцячага фонду распачынае адкрытую добрачынную праграму "Дзіцячая кніга".

Мэта праграмы:

— папаўненне кніжных фондаў у дзіцячых дамах, школах-інтэрнатах, сямейных дзіцячых дамах, у дзіцячых бібліятэках, асабліва ў сельскіх;

— далучэнне дзяцей да беларускай, рускай і сусветнай літаратуры;

— развіццё ў іх цікавасці да чытання і тым самым садзейнічанне лепшаму засваенню школьных праграм.

Шаноўныя сябры! Мы звяртаемся да вас з прапановай прыняць удзел у акцыі "Дзіцячая бібліятэка".

У кожнага дома ёсць кнігі, якія прачытаны або якімі вы можаце падзяліцца. Калі яны новыя або ў добрым стане і на ваш погляд будуць цікавыя дзецям і падлеткам, іх выхавацелям і настаўнікам, перадайце гэтыя кнігі ў Беларускае дзіцячае фонд.

Мы чакаем Вас у аўторак і пятніцу па адрасе: г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 31, тэл. 236-62-67, 236-62-14, 236-66-40 альбо ў нашых абласных аддзяленнях:

Брэст, вул. Наганова, 10, тэл. 3-64-66
Віцебск, вул. Талстога, 4, тэл. 36-34-35
Гомель, вул. Савецкая, 28-82, тэл. 53-98-52

Гродна, вул. Урублеўскага, 7, тэл. 33-00-99

Мінская вобласць, г. Мінск, вул. Чкалава, 5А-202, тэл. 224-40-66
Магілёў, зав. Камісарыяцкі, 5, тэл. 25-35-82.

Мы звяртаемся з просьбай да ўсіх выдавецтваў, што выпускаюць мастацкую, навукова-папулярную і вучэбную літаратуру, выдзеліць у якасці добрачыннага ўзносу пэўную долю (1-2%) ад тыражоў зноў выдаваемых кніг для папаўнення фондаў дзіцячых і юнацкіх бібліятэк.

Мы звяртаемся да рэдакцый газет і часопісаў выпісаць за свой кошт для дзіцячых дамоў, школ-інтэрнатаў сямейных дзіцячых дамоў хоць бы па адным экзэмпляры сваіх выданняў. Адрасы дзіцячых устаноў мы вам прадаставім.

Мы звяртаемся да дзяржаўных, грамадскіх, камерцыйных, банкаўскіх і іншых устаноў, арганізацый, прадпрыемстваў, прыватных асобаў адгукнуцца на наш зварот і падарыць дзіцячым бібліятэкам неабходныя кнігі, узяць фінансавы шэфства над адной з бібліятэк або пералічыць мэтавыя ўзносы на набыццё кніг на разліковы рахунак Беларускага дзіцячага фонду 3015201460012 у Філіяле МГД ОАО "Белінвестбанка", код 764.

Мы звяртаемся да сродкаў масавай інфармацыі з просьбай зразумець важнасць праграмы "Дзіцячая бібліятэка", яе маральную і культурную значнасць.

Са свайго боку мы гарантуем адкрытасць і галоснасць праграмы, а таксама самае галоўнае, што ўсе кнігі дойдуча да адрасатаў.

Праграма будзе дзейнічаць на працягу ўсяго 2002 года.

Толькі пры вашай дапамозе да дзяцей змогуць прыйсці чыстыя і светлыя героі казак і былінаў, любімыя кніжкі пісьменнікаў, хто таленавіта і мудра тварыць для дзяцей, чые творы напоўняюць высокую маральнасцю і чалавечнасцю.

І нахай удзел кожнага з нас у праграме дапамогі дзіцячым бібліятэкам стане наглядным, натхняльным урокам добра і рэальнай міласэрнасці.

Прэзідыум Беларускага дзіцячага фонду

Архіў, які варта наведваць літаратуразнаўцам,

ДА 120-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА

Гадоў дзесяць таму, збіраючы матэрыял для нарыса пра Вацлава Ластоўскага, мне бракавала фактаграфіі па савецкаму перыяду ягонай дзейнасці (1927-1930), калі Ластоўскі амаль адначасова працаваў дырэктарам Беларускага дзяржаўнага музея, загадчыкам катэдры этнаграфіі Інбелкульта ды неадменным сакратаром Беларускай Акадэміі Навук. Дакументаў назапашвалася небагата. Асабліва ў параўнанні, скажам, з перыядам "нашаніўскім" (Власт лічыўся адказным сакратаром "Нашай Нівы") ды "ковенскім" — перыяду знаходжання ў эміграцыі Ураду БНР, прэм'ерам якога Ластоўскі з'яўляўся ў 1919-1923 гадах. Тады для сябе я і "адкрыў" Цэнтральны навуковы архіў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (ЦНА НАНБ, колісь АНБ). Па пратаколах Прэзідыума Інстытута Беларускай Культуры (а пазней БАН) можна было аднавіць жыццёпіс вучонага літаральна па днях. А такая "рэстаўрацыя" біяграфіі творцы для даследчыка заўжды надзённая. Бо "гісторыя літаратуры — гэта не толькі крытычны аналіз твораў, але і непаўторны лёс творцаў, іх унікальны духоўны вопыт" (Уладзімір Конан).

Калі ж улетку 1997-га, запрашаны на навуковую канферэнцыю ў Рэчыцу па Мітрафану Доўнар-Запольскаму, паставіў мэтай высветліць дакладны дзень вяртання ў Беларусь, на працу ў Інбелкульт выдатнага вучонага-археографа, будучага старшыні Археаграфічнай камісіі, я ўжо ведаў дзе шукаць.

І як гэта нярэдка здараецца ў даследчыкаў-архівістаў падчас пошуку, апроч запанаванага напаткаецца нешта іншае. Тады ж у акадэмічным архіве мне трапіўся гэты аркушык з купалаўскім аўтографам (ЦНА НАНБ. Ф. 67. воп. 1. спр. 9. арк. 184).

У Інбелкульт

Члена І.Б.К. Івана
Луцэвіча.

Заява.

Прашу даць мне на 1 1/2 месяца
отпуск (з 15 ліпеня да 1 верасня).
Ів. Луцэвіч.

14 / VII - 25 г.

Менск.

Прынцып Поўнага збору твораў
вымагае ўлічыць усе аўтографы
пісьменніка, да чаго імкнецца
аддзел тэксталагіі акадэмічнага
Інстытута літаратуры імя Янкі
Купалы, дзе падрыхтаваны першы
на Беларусі Поўны збор твораў
нашага песняра; у друку знахо-
дзяцца апошнія тамы. Заклучаю,
9-ы том (ён хіба агорне сабой 2 кнігі,
разам з "Летапісам жыцця і
творчасці" песняра) склалі перакла-
ды, эпістальнага спадчына паэта,
а таксама аўтографы, выкліканыя
рознымі жыццёвымі абставінамі
(дарчыя надпісы на кнігах, ака-
лічнасныя занатоўкі, казённая
заява, занатаваныя Купалавай
рукой анкеты-бланкі і г.д.). Але калі
я спытаўся, якія дакументы з
акадэмічнага архіва ўвайшлі ў
выданне, пачуў, што такі архіў не
ўлічаны: хоць падчас працы над
Поўным зборам твораў нямаю
зроблена знаходак, але яго "не
адкрылі для сябе".

Верагодна, тэксталагаў тут
"падвёў" адмысловы зборнік
"Луцэвічамі Янкі Купалы" (Мн.,
1981), складальнік якога руплівы
Генадзь Кісялёў у шэрагу 16
"архіваў, бібліятэк, музеяў" не
прывёў матэрыялаў гэтага сховішча.
Ды ў наступнай кнізе гісторыка-
дакументальнай "трылогіі", якая
бярэ свой адлік ад капітальнага тома

"Пачынальнікі" (1977), у зборніку "З
жыццёпісу Якуба Коласа" (1982),
"архіў Акадэміі навук БССР"
даследчыкам-літаратуразнаўцам
згадваецца. Праўда, у коласаўскі
зборнік увайшлі толькі матэрыялы
з "асабовай справы Міцкевіча
К.М.". Хоць і гэта дакументальнае
выданне, бясспрэчна, упрыгожылі
б іншыя цікавыя матэрыялы, што
выйшлі з пад рукі Коласа-Міцкевіча.
Асабліва даваенныя, і нават "даака-
дэмічнага" перыяду ці перыяду
дзейнасці слыннага Інстытута Бела-
рускай Культуры.

Бо вось адразу за прыведзеным
вышэй купалаўскім аўтографам ідзе
коласаўскі. Нядзіва, паколькі
датаваныя яны адным днём (што
правакавала мяне на іншы падза-
галовак артыкула, нахшталт: "Адзін
дзень з жыцця двух нашых кла-
сікаў").

Копія

У Прэзідыум Інбелкульту.

Пры гэтым пасылаецца копія
пратаколу П.Т.К. ад 14.VII.1925 № 32.
Пратакол № 32 14.VII.1925 г.
пасяджэння П.Т.К.

Прысутныя: Я.Лёсік, Я.Купала і
К.Міцкевіч.

З прычыны таго, што большасць
членаў П[равапісна-]Т[эрміналь-
гічнае] К[амісіі] знаходзіцца ў
водпуску, Камісія ня можа рэгулярна
вясці свае сходы, а дзеля гэтага
Камісія паставіла прыпыніць сваю
чарговую работу на час летніх
вакацыяў, г[эта] з[начыць] да 1
верасня гэтага году.

Старшыня камісіі Я.Лёсік

Члены камісіі Я.Купала

Сэкрэтэр камісіі
К.Міцкевіч.

На гэтым можна было б ставіць
крэпку. Але архіў Інбелкульту
пакінуў для даследчыкаў рэдкую
магчымасць каментавачы абодва
вышэйпададзеныя аўтографы
моваю дакументаў уласна Інбел-
культу (пераважна ў машынапісных
копіях). Бо на наступны ж дзень,
калі Купала-Луцэвіч напісаў заяву
на адпачынак, сабралася пася-
джэнне Прэзідыума ІБК.

Пратакол № 21
пасяджэння Прэзідыуму Ін-
стытута Беларускай Культуры,
якое адбылося 15 ліпеня 1925 г.

Былі прысутны: нам. Старшыні
ІБК т. Смоліч, Ар[кадз], Загадчык
Польаддзелу т. Гэльтман [С[амуіл?],
Загадчык Жыдоўскага Аддзелу
Аршанскі Б. і яго намеснік т.
Фрышман В.

Старшынстваваў А.Смоліч,
Сэкрэтэрстваваў Т.Чарэпнін.

Слухалі:

Па дакладу (?) нам[есніка]
старшыні ІБК А. (?) Смоліча аб
водпусках члена Правапісна-
тэрмін[алёгічнае] камісіі Луцэ-
віча І. (Янкі Купалы) і сэкрэтэра
яе Міцкевіча Константына (Яку-
ба Коласа), з прычыны чаго
правапісна-тэрміналь[алёгічнае]
камісія просіць зрабіць для яе
канікулы да 1 верасня г[этага]
г[оду] за адсу[т]насьцю пра-
цаўнікоў.

Пастанавілі. Прымаючы пад
увагу, што Міцкевіч К. (Я.Ко-
лас) фактычна ўжо карыс-
таецца водпускам з 1-га ліпеня,
водпуск яго зацьвярдзіць, што
датычыцца водпуску Луцэвіча
(Я.Купалы), які просіць яго з 15
ліпеня, што маючы на ўвазе,
што з яго водпускам прыпы-
ніцца ўся дзейнасць права-
пісна-тэрмін[алёгічнае] камі-
сіі, між тым прад ёй стаіць
вельмі пільная справа, як
выданне канцэлярскай тэрмі-
нальгіі, а дзеля гэтага водпуск
Луцэвіча (Я.Купалы) адлажыць
да 25 ліпеня і прапанаваць
камісіі да гэтага тэрміну
прыгатаваць да друку канцэ-
лярскую тэрмінальгію, і за-
мест Міцкевіча (Я.Коласа)
запрасіць для працы ў пра-
вапісна-тэрмін[алёгічную]
кам[ісію] Некрашэвіча Сьця-
пана.

Можна нават казаць, што Луцэ-
вічава заява на адпачынак і
справакавала гэтае пасяджэнне,
дзе заадно Прэзідыум ІБК разгле-
дзеў шэраг іншых пытанняў.
Працітуем дакумент далей.

.. [Слухалі] Па дакладу нам.
старш. ІБК т.Смоліча Ар[кадз]
аб неабходнасці ўтварыць
часовую рэдакцыйную камісію па
краязнаўчай часопісі.

[Пастанавілі]. Прызначаць патрэб-
ным стварэнне рэдакцыйнай
калегіі Краязнаўчай Часопісі й
уклучыць у склад яе: апроч

Плаўніка (Бядулі) Смоліча А.,
Аляксандрава Г. і Грамыку М.(?)

... [Слухалі] Адноснык Ц[энтраль-
нага] Б[юро] К[раязнаўства] аб
павышэнні пэнсыі інструктара ЦБК тав.
Атраховічу.

[Пастанавілі]. Дзеля таго, што
інструктар ЦБК т.Атраховіч з'яўляецца
членам і супрацоўнікам ІБК пэнсыю яму
павялічыць да 75 р[ублёў] у месяц, якую
аплачываць пачыная з ліпеня г[этага]
г[оду].

[Слухалі] Па дакладу нам. старш.
Смоліча аб згодзе т.Плаўніка (Бядулі)
працаваць у ІБК на пасадзе рэдактара
Краязнаўчай Часопісі.

[Пастанавілі]. У выкананьне
мінулае пастановы Прэзідыума
ІБК т.Плаўніка С. залічыць на
пасаду рэдактара Краязнаўчай
часопісі з 1 ліпеня з акладам пэнсіі
у 100 р. штомесячна.

Вяўленыя дакументы, несумненна,
знойдуць пэўнае асэнсаванне ў
айчынным Купалазнаўстве і Кола-
сознаўстве. Прыкладам, у выданні
"Якуб Колас. Летапіс жыцця і твор-
часці" (1982), складзеным М. Му-
шыньскім, у дзейнасці песняра якраз за
лета 1925 г. стаіць "творчы прагал".
Цяпер мы бачым, чым ён выкліканы:
казённым адпачынкам. Шмат такіх
"прагалін" запоўняць у будучым
нешматлікія дакументы з ацалелых
папак Інбелкульту (пра намер Янкі
Купалы ехаць у 1925г. у Парыж, а Якуба
Коласа ў Вену ды інш.).

Яшчэ на пачатку 1980-х згаданы
беларускі тэксталаг і крытык М.
Мушыньскі ў інтэрв'ю штотыднёвіку
«Літаратура і мастацтва» зазначаў: «У
нашым літаратуразнаўстве ўзнік пэўны
дэфіцыт фактаў, таму што пошукавую
работу, архіўную работу мы неяк
трошкі занябдалі» (ЛіМ, 1981, 13 лют.).
Мінула дваццаць гадоў, а пэўныя рэчы
так і застаюцца ў дэфіцыце.

Рэдакцыя штотыднёвіка мае намер
адзначыць 120-годдзе нашых выдатных
песняроў публікацыяй невядомых
аўтографу Янкі Купалы і Якуба Коласа,
знаёмачы чытачоў з малавядомымі
дакументамі і матэрыяламі. Зазначу,
што ў нешматлікіх папках з архіва
Інбелкульту ў ЦНА НАНБ захаваліся
аўтографы і дакументальныя звесткі пра
К.Атраховіча (Кандрата Крапіву),
Міколу Байкова, Гаўрылу і Максіма
Гарэцкіх, Зміцера Даўгялю, Мітрафана
Доўнар-Запольскага, Васіля Дружыца,
Уладзіміра Дубоўку, Івана Замоціна,
Усевалада Ігнатоўскага, Язэпа Лёсіка,
Сцяпана Некрашэвіча, Самуіла Плаўніка
(Змітрака Бядулю), Язэпа Пушчу,
Аркадзя Смоліча, Паўлюка Труса,
Міколу Улашчыка, Міколу Шчакаціна
ды іншых.

Наогул было б выдатна, каб новае
кіраўніцтва структур НАНБ парупілася
выдаць невялікі дакументальны
зборнік пра свайго гістарычнага
папярэдніка: Інстытут Беларускай
Культуры (1922-1928) (1922-2002).

Да слова, Інбелкульт — сёлетні
юбіляр.

Толькі, на жаль, забыты юбіляр.
Гэтым разам, і гісторыкамі беларускай
культуры.

Язэп ЯНУШКЕВІЧ

Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі

**аб'яўляе конкурс на замяшчэнне
пасаду прафесарска-выкладчыцкага
складу (з мінскай прапіскай):**

кафедра беларускай музыкі
загадчык кафедры — 1,
прафесар — 1,
кафедра кампазіцыі
дацэнт — 1.

кафедра тэорыі музыкі
загадчык кафедры — 1.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц
з дня апублікавання.

Заявы і дакументы накіроўваць на
імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск,
вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Тэлефоны: 227-49-42; 226-06-70.

На хвалях Беларускага радыё

У панядзелак, у 22.10, у аўтарскай
праграме Ганны Кашубы
"Музейныя тайны" слухачы даве-
даюцца пра невядомыя шырокаму
колу людзей факты з жыцця і
творчай дзейнасці Янкі Купалы, пра
якія расказвае яго пляменніца
Ядвіга Юльянаўна Раманоўская.
Лірычныя замалёўкі, якімі пера-
мяжоўваецца яе апавед, раскры-
ваюць асобу самой Ядвігі Юлья-
наўны, якая і сёння працягвае
служыць культуры роднай Баць-
каўшчыны.

У перадачы "Пародненыя
музай" У. Дзюбы прагучаць новыя
пераклады на беларускую мову.
Слухайце яе ў аўторак, 9 красавіка.
"Белы аркуш" — так называ-
ецца аўтарская праграма Святланы
Шалімы. "Ты лёс паззія, ты боль..."
— пад гэтай рубрыкай плануецца
гутарка з маладым пазтам-бардам
Дзмітрыем Строчавым. А па канале
"Культура" Святлана Шаліма
прапанаўвае паслухаць 8-га краса-
віка перадачу з цыкла "Галасы ХХ
стагоддзя". Яна прымеркавана да
90-годдзя з дня нараджэння пісь-
менніка Гараса Хадкевіча і пачнецца
ў 14.10.

Даследаванне малавядомых
фактаў з творчай біяграфіі Янкі
Купалы працягвае Васіль Макарэвіч.
Яго праграма прагучыць у чацвер,
11 красавіка.

У пятніцу, у 17.30 у праграме
"Пераплёт" Святлана Дзевяткава

прапаноўвае гутарку з галоўным
рэдактарам часопіса "Полымя"
Сяргеям Законнікавым. Размова
пойдзе пра яго кнігу вершаў "Шляхі
душы", якая выйшла ў Балгарыі.

А ў 22.10 — прэм'ера аўтарскай
праграмы Навума Гальпяровіча і
Галіны Шаблінскай "Сучасная
літаратура: ад задумы да твора".
Аўтары і вядучыя звярнуліся да новых
твораў патрыярха сучаснай бела-
рускай літаратуры Івана Шамякіна, да
яго "Начных успамінаў".

У нядзелу, у 15.30 "Літарат-
турны праспект" прапаноўвае
інфармацыю пра падзеі ў літарат-
турным жыцці нашай краіны,
рубрыку "Кніжныя навіны", анонс
газеты "Літаратура і мастацтва".

ЗАСНАВАЛЬНИК

Саюз беларускіх
пісьменнікаў

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА
У 1982 г.

ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

Галоўны рэдактар

Алесь
ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Алесь ГАЎРОН —

адказны сакратар,

Уладзімір МАРУК —

намеснік галоўнага

рэдактара,

Алесь МАРЦІНОВІЧ,

Яўген РАПІН,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Віктар ШНІП —

першы намеснік

галоўнага рэдактара

АДРАС

РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,

вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —

284-8461

намеснікі галоўнага

рэдактара — 284-8525,

284-7985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-8204

пісьмаў і грамадскай

думкі — 284-7985

літаратурнага

жыцця — 284-8462

крытыкі

і бібліяграфіі — 284-7985

пазіі і прозы — 284-7985

музыкі — 284-8153

тэатра, кіно — 284-8153

выяўленчага

мастацтва — 284-8462

фота-

карэспандэнт — 284-8462

бухгалтэрыя — 284-8462

Тэл./факс — 284-7965

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛіМ".

Рукпісы рэдакцыя

не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацый.

Набор і вёрстка

камп'ютэрнага цэнтра

тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага

унітарнага прадпрыемства

"Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"

(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 2626

Нумар падпісаны ў друку

4.04.2002 г. у 17.30

Рэдакцыйнае

пасведчанне № 715

Заказ 2116

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12